

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Första kammaren.

Nr 19.

Onsdagen den 12 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Beskow* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 74, angående tillägg till instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken;

nr 77, angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld;

nr 78, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 19 § 9 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker; och

nr 79, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 1 juli 1918 angående vissa alkoholhaltiga preparat.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1924 den 12 mars sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av en kommitterad för tryckfrihetens vård efter häradshövdingen K. Schlyter, vilken av riksdagen erhållit begärt entledigande från det honom år 1923 lämnade uppdraget att vara en av kommitterade för tryckfrihetens vård; och befanns efter valets slut därtill hava blivit utsedd:

herr T. K. V. Nothin, ledamot av riksdagens första kammare . . . med 17 röster.

Erik Hallin.

K. G. Westman.

W. Bäckström.

Ernst Lindley.

På gjord proposition beslöt kammaren, att det upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnande för den valde, dels ock till den paragraf rörande valet, som borde intagas i riksdagsbeslutet.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde nästkommande onsdag företaga val av valmän och suppleanter för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Herr **talmannen** yttrade vidare: Efter överläggning inom talmanskonferensen får jag jag med avseende å arbetet före påsk och under påskhelgen lämna följande meddelande. Arbetsplena komma att äga rum torsdagen den 10 och fredagen den 11 april. Sedermera komma, såvitt icke oförutsedda omständig-

heter giva anledning till annat förfarande, endast bordläggningsplena att hållas intill torsdagen den 24 april, då gemensamma voteringar företagas klockan 2 på dagen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutsrottets utlåtande nr 14, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

För verkställande av ifrågavarande granskning hade utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll för tiden från och med den 10 januari 1923, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för deras i protokollen antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* de av vederbörande revisorer avgivna berättelser om verkställd granskning av riksbankens såväl huvudkontors som samtliga avdelningskontors i orterna förvaltning under år 1922, *dels* ock fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning år 1923, ävensom de av styrelserna för riksbankens avdelningskontor i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år lämnade redogörelser.

Punkten 1.

Denna punkt var så lydande:

»Vid granskning av fullmäktiges protokoll har utskottet uppmärksammat, att fullmäktige genom beslut den 12 juli 1923, för underlåtande av svenska lantmännens riksförbunds samt vissa till detta förbund anslutna ekonomiskt svaga centralföreningars rekonstruktion, medgivit aktiebolaget jordbrukarbanken att tillsvidare i riksbanken av nämnda organisationers växlar rediskontera ett sammanlagt belopp av intill 3 miljoner kronor mot ett diskonto, som med 2 procent understege gällande officiella diskonto för tre månaders växlar. Enligt vad utskottet inhämtat, kommer den räntelindring riksbanken sålunda medgivit jordbrukarbanken i sin helhet riksförbundet och vissa till förbundet anslutna centralföreningar till godo i form av amortering eller lägre ränta på deras skuld till jordbrukarbanken.

Vad sålunda förekommit har utskottet ansett sig böra för riksdagen omförmäla.»

Herr Stendahl: Herr greve och talman, mina herrar! Då riksdagen för ungefär ett år sedan gick in för att under vissa förutsättningar bevilja intill 20 miljoner kronor för en tillärd jordbrukarebank för övertagande av den dittillsvarande Lantmännens bank, så fanns det åtskilliga ledamöter i riksdagen, som vågade uttrycka den farhågan, att det mycket lätt kunde gå så, att insatsen från statsmakternas sida icke skulle stanna vid dessa beslutade 20 miljoner kronorna, utan att man mycket lätt skulle kunna komma utöver detta belopp.

När den sak, som omförmäles i den nu föredragna punkten i bankoutsrottets utlåtande, först blev bekant i början på detta år, var det första intrycket därav, som jag fick, det måste tidigare ha förekommit liknande saker, fastän de icke blivit av bankoutsrottet omtalade eller omförmälda till riksdagen. Det roade mig att taga reda på om det icke möjligtvis skulle kunna finnas något fog för en dylik tanke, och det mötte icke några större svårigheter att konstatera, att något liknande nog ägt rum och detta bara ett år tidigare än det fall, som nu är under behandling, d. v. s. att under år 1922 något i samma stil ägt rum. Då saken icke blivit omförmäld av bankoutsrottet och då jag

Ang.
medgiven
räntelindring
åt jordbrukar-
banken.

anser, att själva sakförhållandet är utav den art, att det ovillkorligen bör bli va bekant för riksdagen, vad den under riksdagen sorterande riksbanken anser sig vara berättigad att göra, utan att det kommer till riksdagens kännedom, så skall jag tillåta mig att citera, vad som berättats för mig.

I april månad år 1922 råkade en ömsesidig bank i den situationen, att den skulle likvidera, under förutsättning att banklagens bestämmelser skulle tillämpas. Hos bankinspektionen, hos dåvarande finansministern och hos riksbanksledningen uppstod intresse för att om möjligt undvika likvidation med eventuellt åtföljande konkurs, och emot den tanken är det ifrån min synpunkt sett ingenting att invända. Dessa herrar och myndigheter tillkallade ledningen för tre av landets större banker och hemställde till dessa herrar, huruvida icke ett samarbete för ombildning av den nödställda banken, som vi ju kunna kalla för A, skulle kunna ske. Efter en del överläggningar emellan cheferna för de tre storbankerna lämnades till de frågande det beskedet, att med de tre storbankernas hjälp — vi kunna ju kalla dem för B, C och D — torde någon rekonstruktion av den nödställda banken A icke kunna äga rum med mindre riksbanken ställde en kredit på 10 miljoner kronor till förfogande för ändamålet under en tid av fem år och till en ränta, 2 % under det lägsta allmänt gällande diskontot. Det var således en bonifikation på en miljon kronor, som riksbanken skulle ställa till förfogande för att den nödställda banken A med hjälp av bankerna B, C och D skulle rekonstrueras. Banken A, d. v. s. den nödställda, solidariska banken, hade ett lottkapital å 12,375,000 kronor i lotter på vardera 300 kronor. Rekonstruktionen genomfördes på det sättet, att en bank, som vi ju kunna kalla för C, övertog banken A med dess engagemang med undantag för lottkapitalet, men fingo de gamla lottägarna i banken A mot 4 lotter å vardera 300 kronor, d. v. s. nominellt 1,200 kronor, i den övertagande banken C en aktie å 250 kronor nominellt, d. v. s. mot 1,200 kronor i den nödställda banken gavs nominellt 250 kronor i den goda, övertagande banken. Kursen på denna senare banks aktier vid detta tillfälle var cirka 308 kronor. Sedan saneringen genomförts, visade det sig, att den allmänna marknaden hade det intrycket, att köpet av banken A skett till mycket lågt pris. Banken C:s aktier stego på mindre än en månad ifrån cirka 308 kronor till ungefär 350 kronor. Mot att banken C, när den skall köpa något, som icke är fullt gott, försöker köpa billigt, att göra värderingar sådana att den är på den säkra sidan, torde också från min synpunkt sett icke vara annat än gott att säga, och någon invändning kan icke ifrån min sida på den punkten komma att göras.

Denna bonifikation på en miljon kronor, som på sätt jag här relaterat ställdes av riksbanken till förfogande för rekonstruktion av A-banken, skulle fördelas på det sättet, att banken C, som övertog banken A, skulle få en kredit på 5 miljoner kronor, d. v. s. en vinst på en halv miljon kronor, och banken D, som icke övertog banken A, skulle i alla fall också hava en kredit på 5 miljoner kronor under dessa år, vilket gav ett rent netto utan arbete, såvitt jag förstår, på en halv miljon kronor.

Jag kan förstå, att en riksbank har intresse av att hindra, att en bank går i konkurs. Jag kan förstå, att en riksbank under vissa omständigheter har intresse av att skydda lottägarna, så tillvida att lottägarna slippa satsa in friskt kapital, men jag har svårt att förstå, vad Sveriges riksbank skall ha för intresse av att satsa eller betala en halv miljon kronor till banken C, för att banken C skall till en viss grad soulagera eller återbetala denna halva miljon till lottägarna i den bankrutterande banken A. Det förefaller mig som om lottägarna i ett bankföretag liksom aktieägarna i ett aktiebolag skulle vara ovillkorligen skyldiga och pliktiga att åtminstone med det insatta kapitalet svara för det företags engagemang, i vilket de givit sig in. Är det så, att man icke

*Ang.
medgivna
räntelindring
åt jordbrukar-
banken.*
(Forts.)

Ang.
medgiven
rätteländring
åt jordbrukar-
banken.
(Forts.)

håller på den linjen, så torde man mycket lätt komma därhän, att Sveriges riksbank finge utöva en välgörenhetsverksamhet, som jag tror skulle bli mindre nyttig för bankens hälsa.

Så till slut: varför skulle banken D, som icke övertog banken A, få en bonifikation på en halv miljon kronor? Någon motprestation har väl givits, och jag tager för givet, att prestationen har givits på det sättet, att banken D har övertagit vissa av banken A:s engagemang, men det behövdes ju helt enkelt icke, därför att banken A var så tillvida god, att den var god för sina engagemang under alla förhållanden, även om lottägarna, om icke riksbanken lämnat dessa en eller en halv miljon kronor, skulle ha fått något mindre än de fingo. Nu fingo de faktiskt en aktie på 250 kronor mot 4 lotter på 300 kronor vardera. När övertagningen skedde, var kursen på den övertagande bankens aktier 308 kronor, men efter en månad 350 kronor och dags dato är kursen mellan 375 och 380 kronor.

Den kritik, som jag tillåtit mig här framställa, den har jag avsett icke att på något som helst sätt rikta vare sig emot banken C eller banken D, som fått prestationerna, ehuru jag finner, att den motprestation, som banken D åstadkommit, har varit, såvitt jag förstår, för de engagemang, som övertagits, oerhört rikligt tilltagen. Kritiken riktar sig fast mera emot Sveriges riksbank, som i detta fall, enligt min mening, förfarit på ett sätt, som — jag anser icke hade bort ske.

Sedan kommer en sak till som gjort, att jag ansett, att denna sak ovillkorligen borde påtalas och icke tigas ihjäl, och den är det förhållandet, att bankoutskottet, som granskat 1922 års räkenskaper och protokoll, icke hade ansett att skäl förelågo att anmäla detta sakförhållande för riksdagen. Detta betyder således, såvitt jag förstår, att bankoutskottet på sin tid varit någorlunda enigt om att ett förfaringssätt sådant som det, som här har ägt rum, är fullt riktigt och befogat. Meningarna kunna ju vara delade om den saken, men jag skall här icke mera sysselsätta mig därmed.

Komma vi sedan till det fall, som finnes relaterat i detta års bankoutskottsutlåtande i punkten 1, finna vi, att riksbanken här återigen har utövat en välgörande verksamhet, så tillvida att riksbanken ställt till jordbrukarnas bank en kredit på 3 miljoner kronor, 2 % under lägsta allmänna diskonto tills vidare, d. v. s. det är en bonifikation på 60,000 kronor om året tills vidare, att användas av riksförbundet för att betala riksförbundets skulder — hos jordbrukarnas bank, icke hos riksbanken. Det är återigen en sådan här hjälpverksamhet av en art, som man ju icke precis är van att finna hos banker och som man, enligt min mening, icke heller borde finna där, allra minst hos Sveriges riksbank. Nu har bankoutskottet omnämnt detta sakförhållande i mycket snälla former.

Jag skall icke skärpa vad jag här har sagt, men jag skulle vilja uttrycka den förvissningen eller förhoppningen, att det sakförhållandet, att bankoutskottet i alla fall denna gång har omförmålt saken, d. v. s. påtalat den, betyder, att man åtminstone inom bankoutskottets majoritet icke längre anser vad som här förekommit vara fullt på sin plats och fullt lämpligt utan att det med det första och snaraste, d. v. s. genast, bör upphöra.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman! Den talare, som öppnade denna debatt, har i det väsentliga vänt sig emot den av bankofullmäktige vidtagna åtgärd, för vilken decharge förut blivit beviljad och varom frågan nu icke rör sig. Detta gör, att jag anser mig beträffande bankofullmäktiges nu förevarande åtgärd kunna fatta mig ganska kort.

Det är självfallet, att det motiv, som ligger till grund för bankofullmäktiges åtgärd att ställa ett visst antal lågprocentiga växlar till jordbrukarebankens disposition i och för riksförbundet och dess centralföreningar, är detsamma som

det den förste ärade talaren tillerkände berättigande, nämligen att stödja ett företag av större allmänt intresse. Det lär ej kunna bestridas, att det motivet förelagat även här, och det förefaller mig som om det varit en alldeles särskild anledning för riksbanken att uti detta fall ställa sig tillmötesgående, då det gällde svenska lantmännens riksförbund med därtill anslutna föreningar och ej mindre än cirka 85,000 enskilda medlemmar.

När riksförbundets obestand för cirka ett år sedan blev ett faktum, vidtogs genast genom det allmännas försorg en undersökning om de åtgärder, som kunde vidtagas för att rekonstruera riksförbundet, och framkom då den utväg, som sedermera blev av riksdagen beslutad, nämligen att bilda jordbrukarebanken, som skulle övertaga den gamla svenska lantmännens banks rörelse. Avsikten var då, att den nya banken skulle avskryva en avsevärd del av riksförbundets skuld till den gamla banken, något som också sedermera skedde. Bland den planer, som uppkommo under denna rekonstruktion, och jag kan nästan säga var ett villkor för rekonstruktionen, var även, att riksbanken skulle lätta det rekonstruerade riksförbundets börda genom dessa växlar. Det var även en stimulans för riksförbundets medlemmar, d. v. s. centralföreningarna att på sitt håll åtaga sig nya förpliktelser för att efter hand amortera riksförbundets skulder. Då detta sålunda var ett led i rekonstruktionsplanen och, jag kan nästan säga, en ganska väsentlig förutsättning för att den skulle lyckas, anser jag, att bankofullmäktiges åtgärd var fullt berättigad och att intet rimligen finnes att däremot anmärka.

Nu har den förste ärade talaren här yttrat, att det är en synnerligen ovanlig åtgärd från en bank att visa ett sådant tillmötesgående emot en kund, men jag vill då uttala, att under svåra tider och kriser det nog förekommit allt som oftast, att en bank på ena eller andra sättet även i eget intresse hjälpt en svag kund för att möjliggöra upprätthållandet av hans verksamhet.

Jag vill till sist, medan jag har ordet, säga, att jag, när frågan om riksförbundets och lantmännens banks rekonstruktion förra året var uppe, var en av motståndarna till det sätt, varpå saken sedermera ordnades eller genom den nya banken. När emellertid nu saken har ordnats på det sättet, får man nog taga konsekvenserna och göra det bästa möjliga av den nuvarande situationen. Jag vill också här uttala att, när de svårigheter, för vilkas övervinnande denna nya bank tillkommit, som jag hoppas, inom icke alltför lång tid blivit avhjälpna, det är min förhoppning, att denna bank kommer att avveckla.

Jag har, herr greve och talman, intet yrkande att framställa.

Herr Gustafsson, Karl: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några ord till den förste ärade talaren med anledning av hans sätt att se på denna fråga, då han sade, att den sak, som han här omförmält, redan borde hava varit omförmäld av 1923 års bankoutskott på grund av den parallell, som förelåg med den fråga, som man här dragit inför riksdagen. Jag får då såsom gammal bankoutskottsledamot ärligt bekänna, att jag såväl år 1923 som år 1924 icke ansett, att denna fråga borde komma inför riksdagen, när jag håller före, att fullmäktige hava rätt att i svåra situationer, såsom den föregående ärade talaren greve Lagerbjelke uttryckte sig, »hjälpa svaga kunder vid rekonstruktioner», så att icke staten behöver förlora mera pengar än vad nöden kräver. I sådant syfte har den ifrågavarande åtgärden vidtagits, och att en omförmälan i detta fall nu framkommit i år är beroende, icke på majoriteten i utskottet, ty jag förråder väl icke någon hemlighet, om jag säger, att vi inom utskottet hade majoritet för att någon omförmälan icke skulle framkomma, utan närmast därpå att, om vi hade fått en sådan omförmälan reservationsvis, reservationen kanske hade blivit åtskilligt skarpare skriven än vad denna om-

*Ang.
medgiven
rätteländring
åt jordbrukar-
banken.
(Forts.)*

Ang.
medgiven
räntelindring
åt jordbrukar-
banken.
(Forts.)

förmålan blivit. Saken ligger således icke så till, som den förste ärade talaren här låter påskina.

Vidare får jag i sak säga, att under sådana tider som de vi nu genomleva, då riksdagen med kall beräkning och öppna ögon gått in för att lägga upp en kreditkassa på omkring 100 miljoner kronor för att stödja vid bankrekonstruktioner och då riksbanken vid åtskilliga tillfällen fått träda emellan för att tillfälligtvis övertaga sådana krediter, innan de hunnit läggas in på denna kreditkassa, tycker jag verkligen, att vårt land icke behöver alltför mycket klandra denna riksbanksledning, som under dessa tider skött affärerna så att vi nu äro där vi äro — låt vara att dessa personer icke äro mera fullkomliga än några andra, men jag vet icke heller, om de äro så undermåliga, att de personer, som själva hava tillsatt dem, hava rättighet att klandra dem för deras åtgöranden i dessa frågor. Jag tror vidare, att det för riksdagens egen skull icke är lämpligt, synnerligast för vårt anseende utåt, att vi alltför mycket draga upp debatter i sådana här frågor. Jag kallar denna fråga en liten fråga i jämförelse med det stora hela, ty hava vi kunnat överleva krisen med så pass ringa förlust för land och folk, som vi gjort, böra vi med någorlunda jämnmod kunna se på denna detaljfråga.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa i denna fråga utan har endast velat meddela detta för kammaren.

Herr Stendahl: Greve Lagerbjelke vände sig i sitt anförande emot mig och sade, att jag kunde vara säker på att det ofta förekommit, att bankerna hjälpt sina kunder i svåra tider. Den saken har jag icke bestritt, men att bankerna hjälpa andra bankers kunder av pur välvilja det är nu ett slags handlingssätt, som man just icke precis är van att finna hos någon annan än Sveriges riksbank, och denna välvilja tror jag är en välvilja för mycket. Det är den saken, som jag har påtalat, och ingenting annat.

Sedan några ord till min ärade vän, den aktade vice ordföranden i bankotskottet. Det som i det sista fallet, det här påtalade momentet, för mig är huvudsaken, det är, att Sveriges riksdag såsom anslagsbeviljande har fixerat ett visst maximibelopp såsom gräns för den risk, vilken av statsmakterna, statsmyndigheterna i detta fall finge tagas. Sedan detta är gjort, går en institution, som sorterar under Sveriges riksdag, sådan som riksbanken, och tager ytterligare risker, utöver den av Sveriges riksdag fastställda limiten. Detta är enligt min uppfattning felaktigt och det bör påtalas.

Herr Fehr: Herr greve och talman! För den som erinrar sig, hur litet man i fjol fick veta om de faktiska förhållandena i fråga om lantmannabanken har det varit av intresse att få ett faktum klarlagt genom utskottets nu föreliggande omförmålan. Detta faktum är — ja, jag tror icke, att man bäst karakteriserar det genom att säga, att riksbanken har givit riksförbundet eller vissa lokala föreningar en bonifikation, en present, ty jag tror ej, att man kan ifrågasätta annat än att riksbanksledningen handlat, såsom den gjort, endast därför att en sådan åtgärd varit nödvändig för att hålla föreningarna och därmed även jordbrukarbanken ovan vattnet. Ännu mindre kan man säga, att jordbrukarbanken fått en sådan present, eftersom riksbanken givetvis haft kännedom därom, att rabatten skulle komma de enskilda gäldenärerna till godo.

Det faktum, som utskottets anmälan bringar till klarhet, är tvärtom det, att riksbanken hade beviljat den gamla lantmannabanken så stora krediter, att riksbanken skulle ha fått vidkännas en betydande förlust, om icke staten trätt emellan. Genom statens tillskjutande av 20 miljoner kronor i aktiekapital i jordbrukarbanken — ty så mycket blev det ju i realiteten — torde väl åtmin-

stone en och annan i riksdagen ha hoppats, att bankens ställning skulle blivit så god, att någon förlust icke vidare behöfde ifrågakomma för dess borgenärer. Angående de försäkringar, som härutinnan avgåvos, kunna statsutskottets ledamöter lämna bättre besked än jag. Det faktum, som den nu föreliggande anmälan belyser, synes kunna uttryckas så, att den gamla lantmannabankens ställning var så dålig och riksbankens då löpande risk så stor, att statens tillskott av 20 miljoner kronor icke varit tillräckligt för att för framtiden undvika förluster för åtminstone en av lantmannabankens största gamla borgenärer, nämligen riksbanken. Riksbankens nu debatterade åtgärd torde sålunda vara ett ackordsförfarande av innebörd, att en del av den förlust, som riksbanken redan genom sin kreditgivning till lantmannabanken hade ådragit det allmänna, överförts å ett annat konto, där den kan benämnas med ett annat namn, än vad som vore det med verkliga förhållandet bäst överensstämmande.

Det har nu också blivit med allt tydlighet klarlagt, att de enda sakkunniga, vilka -- såvitt en utomstående vet -- inför statsutskottet tillstyrkte statens inträdande, nämligen riksbankschefen och bankinspektören, voro, såsom redan i fjol ifrågasattes, jäviga att yttra sig i frågan. Visserligen gick den ärade statsutskottsordföranden i god för att så icke var fallet, och som bevis anförde han, att riksbanken, hur det än ginge med lantmannabanken, icke löpte någon risk för de tiotal miljoner den givit lantmannabanken i kredit i form av rediskontering av växlar. Bakom växlarne ligger nämligen, yttrade den ärade statsutskottsordföranden, helt visst tillräckliga säkerheter för att icke riksbanken skall behöva riskera någonting. — Jag lyckönskar den ärade ordföranden, att icke detta yttrande hade karaktären av en juridiskt bindande borgen, ty här ha vi fått se litet av de bakomliggande säkerheterna, och här har nu den första förklarningen presenterats, och den är redan av riksbanken betald med 60,000 kronor. Herr Kvarnzelius tar säkert inte illa upp, om jag medger, att jag i fjol var en smula förvånad, att kammaren godtog hans förbindelse, eftersom jag icke kunde finna, att saksakälen på minsta sätt möjliggjorde ett sådant beslut som då fattades. Vid närmare eftertanke måste jag erkänna, att min förvåning var föga på sin plats. Det var ju fråga om en kungl. proposition, och för ett stort parti i kammaren bör det ju ha varit tillräckligt, att hela dess egen regerings vederhäftighet stod bakom förslaget — jag nämner nu endast det vackraste av de motiv, som föranledde socialdemokrater att rösta för förslaget. Och på kammarens övriga ledamöter måste det ju ha gjort ett betydande intryck, när statsutskottets ordförande förklarade, att utskottet prövat ärendet med en nästan ovanlig grundlighet, t. o. m. för att vara av statsutskottet.

De som i fjol här i riksdagen tillrådde, att staten övertog lantmannabanken, ställde därvid i utsikt, att staten icke endast skulle få tillbaka sina pengar utan dessutom erhålla en god ränta därå. Det är därför helt naturligt, att dessa personer, då det nu visar sig, att hjälpen icke var tillräcklig, utan att banken ånyo synes ha stått och står i risk att nödgas likvidare, skola söka till varje pris förhindra detta. Ett exempel härpå erbjuder uppenbarligen den ränteförmån, riksbanken medgivit. Men då det offentligen uttalats, att även i andra fall försök skulle ha gjorts och genomförts för att överföra statens förlust på jordbrukarbanken till konton, där de icke synas, hade jag velat till herr finansministern, om han varit i kammaren närvarande, framställa en fråga, huruvida något sådant ägt rum och särskilt, huruvida han har kännedom om några av kreditkassan eller dess dotterbolag i denna riktning vidtagna transaktioner. Dessa dölja sig nämligen, ehuru de gälla en form av statsförvaltning, under den sekretess, som eljest är det privata företaget förbehållen och som utgör motsatsen till allt vad sund statsförvaltning heter.

Det har under debatten av den förste ärade talaren, säkerligen till stor förvåning för de flesta av kammarens ledamöter, uppgivits, att riksbanken redan

*Ang.
medgifven
ränteförändring
åt jordbrukar-
banken.
(Forts.)*

Ang.
medgiven
rätteländring
åt jordbrukar-
banken.
(Forts.)

tidigare lämnat vissa enskilda banker en motsvarande förmån som den, vilken nu meddelats jordbrukarbanken. Om den tidigare åtgärden haft en annan karaktär än den nu omhandlade och sålunda icke utgjort en form av ackordsuppgörelse med en icke fullt betalningskraftig gäldenär, något som jag inte vet, då får ovillkorligen frågan om riksbankens åtgärd en annan och mera betydelsefull räckvidd. Det måste då allvarligt ifrågasättas, huruvida det kan vara riktigt, att riksbanken meddelar vad som i realiteten, all bokföring till trots, är ett anslag till ett stort belopp utan riksdagens vetskap eller samtycke, allt under det vi här i riksdagen nagelfara även de mest ömmande anslagskrav. Det måste ifrågasättas, om icke riksbanken, som fordom stått under riksdagens kontroll, härigenom berett sig en möjlighet att framför riksdagen bevilja anslag.

Herr Björnsson: Det har i ett anförande av herr Stendahl i den föregående debatten särskilt kritiserats, att riksbanksfullmäktige skulle ha gått utöver den sista riskgränsen, som riksdagen genom sitt beslut om aktieteckning i jordbrukarbanken föregående år fattade, men jag kan ej förstå, att denna argumentering är fullt riktig, ty vad var motivet för riksdagens beslut i fjol? Jag vill icke klassificera de motiv, som därvid förekommit, såsom mer eller mindre »vackra» — eller hur det nu var den föregående talaren fann lämpligt att uttrycka sig. Jag vill endast gentemot denna klassifikation betona, att riksbanksfullmäktige icke representera vare sig det ena eller andra arbetande partiet i riksdagen.

Såvitt jag vet, var motivet helt enkelt det, att man hade klart för sig, att en stor organisation, som man trodde hade viktiga samhällsuppgifter att fylla, höll på att gå sönder, och att dess sönderfallande skulle draga med sig ekonomiska krascher av oberäkneligt omfång, vilket möjligen skulle medföra en oerhörd massa jordbrukares ekonomiska ruin. Om det var möjligt att genom ett statsingripande, som ej behövde kosta alltför mycket eller behövde innebära alltför stor risk, förekomma en dylik ödeläggelse, ansåg jag det vara min plikt att med min röst främja ett sådant. Och jag sökte, så långt jag kunde, komma underfund med huruvida saken låg till på det sättet eller ej. Om nu detta varit riksdagens motiv för att fatta beslut om aktieteckning på 20 miljoner kronor, så förfaller det mig, att riksbanksfullmäktige icke gärna kunde komma till ett annat beslut än de gjort, när de stodo inför den sakliga prövningen av jordbrukarbankens framställning om en statssubvention — låt oss kalla det så, åtminstone formellt och tills vidare — på 60,000 kronor per år. Om vi således antaga, att denna utgår lika länge som i parallellfallet, nämligen i fem år, skulle det bli inalles 300,000 kronor, under det att, såsom herr Stendahl upplyste, riksbankens subvention åt vissa enskilda storbanker på samma tid uppgår till 1 miljon kronor. Jag förmodar, att så länge ingen sakkunnig bestritt uppgiften, den är riktig. Det finnes ju här tillgång till sakkunskap beträffande de enskilda bankerna, som kan verifiera eller bestrida den uppgift, herr Stendahl lämnade. Om då riksbanksfullmäktige hade utsikt att med ett tillskott av 300,000 kronor kunna åstadkomma, att ett tidigare riksdagsbeslut om ett anslag på 20 miljoner kronor kunde leda till det syfte, som riksdagsmajoriteten velat nå med detta beslut, så kan jag ej förstå annat, än att riksbanksfullmäktige endast med den allra största tveksamhet skulle kunnat besluta sig för att avslå framställningen. Således kan jag endast se saken så, att om riksbanksfullmäktige icke hade gjort, som de gjorde, hade de i sak saboterat riksdagsmajoritetens beslut föregående år. Om man jämför dessa summors storlek: 20 miljoner kronor och 300,000 kronor, vilket är det högsta, som man, såvitt jag förstår, behöver räkna med, förefaller det mig, som om man med all rätt kan jämföra detta mindre belopp med de ämnen, som man i kemien kallar katalysatorer, vilka utan att lida någon förlust av substans

åstadkomma kolossalt stora reaktioner. Man kan också kalla det för stimulans om man så vill, men — och det är huvudsaken — om man jämför de båda summorna, är det icke en stor fråga, som det rör sig om i det sista fallet.

Jag anser i alla fall, att saken är av så enastående art, att den bör, om så påyrkas, kunna debatteras och göras till föremål för en fullt offentlig prövning, och jag vill i det avseendet säga, att jag icke fullt delar herr vice ordförandens i bankoutskottet mening i detta fall. Jag har visserligen ej varit med vid ärendets slutbehandling, men jag har deltagit i den förberedande behandlingen, och jag har ej kunnat konstatera, att det i bankoutskottet fanns en bestämd majoritet för att man skulle hemlighålla denna sak, utan jag har tvärtom trott mig finna, att det var en mycket allmän uppfattning, att om från något håll påyrkades ett offentliggörande, ett sådant utan minsta tvekan borde ske, och åtminstone vill jag se den innebörden i utskottsmajoritetens yttrande.

Om man ser efter hur denna statssubvention använts, tror jag, man lättast får klart för sig vad den innebär, genom att jämföra den med den av herr Stendahl åberopade till två enskilda banker på 1 miljon kronor. Var har denna miljon blivit av? Den har möjligen fördelats mellan denna bank C — jag tycker det är svårt att hålla reda på den nomenklatur herr Stendahl använde — och säger för säkerhets skull den bankruttmässiga bankens kunder ochlottägare samt de övertagande bankernas aktieägare. Vi ha å andra sidan dessa 300,000 kronor, som jag räknar med som maximum för den senaste statssubventionen. Vad har det blivit av dessa medel? Subventionen i detta fall har möjligen gällt riksförbundets medlemmar personligen. Den har möjligen också gällt jordbrukarbanken och kanske t. o. m. riksbanken, men i den mån den har gällt jordbrukarbanken, mina herrar, är det ingen stor olycka, ty vad jordbrukarbanken sparar på förluster kommer helt enkelt staten till godo, eftersom staten, praktiskt taget, är ensam aktieägare i jordbrukarbanken. Således detta belopp av 300,000 kronor kan ingalunda sägas ha försvunnit för statsverket helt och hållet. Det har icke varit möjligt för mig att bilda mig någon uppfattning — det tror jag för övrigt är omöjligt för någon människa — om hur stor förlust jordbrukarbanken genom detta anslag skyddats för, men jag kan tänka mig, att jordbrukarbanken genom detta anslag skyddats för större förluster än det belopp, som här är fråga om.

Jag vill emellertid säga, att åtgärder av detta slag naturligtvis böra tillgripas endast i yttersta nödfall. Jag kan således ej dela herr Stendahls mening, om man vill lägga in i utskottets yttrande den uppfattningen, att utskottet skulle ha sagt ifrån, att det aldrig mer får förekomma något sådant. Men jag vill tro, att utskottet har menat, att en åtgärd av detta slag endast får användas i alldeles särskilda nödfall. Jag vill också säga, att jag har den uppfattningen, att denna åtgärd aldrig bör få användas, då icke riksbanksfullmäktige känna med sig, att om det göres yrkande på att papperen skola läggas på bordet, det även kan och får ske.

Jag får slutligen säga, att jag med detta icke i någon mån har velat jäva den kritik, herr Stendahl riktade mot en åtgärd av liknande slag under ett föregående år, eftersom jag icke därom kan ha någon mening, då jag ej haft tillfälle att sätta mig närmare in i det fallet.

Herr **Swartz**: Såsom lierad med en av Sveriges storbanker har jag ej tillföre velat deltaga i diskussionen om detta ämne. Jag skulle i dag ej heller ha tagit till orda i själva huvudfrågan och jag vill icke göra det, men jag måste ändå säga några ord med anledning av det sätt, varpå den förste ärade talaren ansåg sig böra bilda sig en bakgrund, som han uttryckte sig, för vad riksbanken nu gjort. Jag tror, att det överhuvud är synnerligen svårt att bilda sig en sådan där bakgrund av tillförlitlig beskaffenhet, då man omöjligt kan ha fullt

*Ang.
medgiven
vinteländring
åt jordbrukar-
banken.
(Forts.)*

*Ang.
medgiven
räntelindring
åt jordbrukar-
banken.*

(Forts.)

reda på alla färger, som ingå i denna bakgrund, och således icke kan återgiva den på ett verkligheten motsvarande sätt, och allra minst tror jag det är lämpligt att tala i gåtor: A, B, C och D. Jag förstår den synpunkten, att man ej gärna vill lägga fram saker, som man ej anser lämpliga att bringa till offentligheten, även om de äro aldrig så offentliga eljest, men jag vill säga, att om man på detta sätt talar i gåtor, framkallar man lätt misstroende och misstankar, och jag har redan hört en återklang av sådana tankar.

Det har talats om subvention åt storbanker, och det har man och man emellan nämnts en bank och särskilt den bank, som jag är lierad med. Under sådana omständigheter må det icke förvåna, att jag begärt ordet för att lägga fram precis hur denna sak är, och jag gör det med herr talmannens tillstånd.

Det var på det sättet, att då Kopparbergs enskilda bank våren 1922 råkade i svårigheter, fanns ännu intet statens organ, som från det allmännas sida kunde bispringa för att undvika en förödande bankkrasch (aktiebolaget kreditkassan bildades först sedermera i samband med sydsvenska kreditaktiebolagets fallisemang). Det blev sålunda de övriga privatbankernas sak att söka på bästa sätt ordna upp saken. Den närmast till hands liggande åtgärden syntes vara att åstadkomma bankens uppgående i ett annat starkare bankinstitut. Göteborgsbanken, som redan tidigare undersökt Kopparbergsbankens portfölj, förklarade sig villig reflektera på ett övertagande, men måste därvid förbehålla sig bistånd från andra bankers sida för att täcka de stora risker, portföljen utvisade. Skandinaviska kreditaktiebolaget, som hade en stor del Kopparbergsbanksaktier hos sig belånade, var redan av detta skäl närmast predestinerad att träda hjälpande emellan. Efter många och långa underhandlingar hade saken avancerat till en punkt, då lösningen syntes nära (därvid hade bistånd lämnats även av ett antal andra banker), men då uppstod ett nytt deficit, som framkommit efter närmare undersökning av vissa engagement, vilket deficit utgjorde 1 miljon kronor. Utan att erhålla täckning för detta belopp ansåg sig Göteborgsbanken intet kunna åtgöra. Då alla resurser från privatbankshåll nu måste anses uttömda, hemställdes till riksbanken att, i likhet med vad som vid tidigare kriser hade skett, aktivt deltaga för frågans lösning. Riksbanken förklarade sig då villig att täcka bristen på 1 miljon kronor, men då den saknade medel att direkt anslå för ändamålet, hemställdes, att det måtte ske i den form, att skandinaviska kreditaktiebolaget eller Göteborgsbanken erhöi en kredit i riksbanken på 10 miljoner kronor under 5 år till en räntesats, som med 2 % understeg det officiella diskontot. Saken ordnades även på detta sätt med skandinaviska kreditaktiebolaget, varefter den erforderliga miljonen förskotterades av de båda bankerna. Lånetransaktionen var således, som synes, enbart av formell karaktär och medförde ingen som helst fördel för vare sig kreditbolaget eller Göteborgsbanken. Att riksbanken på detta sätt bidrog till lösningen av denna svåra fråga, kan näppeligen av någon klandras.

Jag har endast ansett, att det varit nödvändigt att lämna detta meddelande för att upplära denna situation och för att förebygga alla misstag och skingra alla misstankar, som eljest skulle kunna göra sig gällande. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Nilsson, Nils Anton: Herr greve och talman, mina herrar! Man har talat om de underhandlingar, som fördes mellan riksbanksledningen å ena sidan och riksförbundet och centralföreningarna å den andra för att åstadkomma en grundval för rekonstruktionen av dessa jordbrukarnas sammanslutningar. Eftersom jag var en av de underhandlare, som för riksförbundet hade att föra dessa underhandlingar, så har jag kännedom om en del härmed sammanhängande omständigheter, och jag har således klart för mig av vilken anledning detta medgivande från riksbankens sida har kommit till. Det gällde att kunna lägga fram

för medlemmarna av riksförbundet och vissa centralföreningar ett acceptabelt rekonstruktionsförslag, och det blev för jordbrukarbanken nödvändigt att från riksbanken skaffa sig vissa betingelser för att kunna medverka till framläggandet av sådant förslag till rekonstruktion. Detta medgivande ingick ju såsom ett led i det avtal, som omsider träffades, vid vilket avtal givetvis riksförbundet och centralföreningarna kommo att lämna åtskilliga för banken mycket värdefulla kompensationer, kompensationer av den art och omfattning, att det lägre diskonto som riksförbundet och centralföreningarna fingo, och åtskilligt mera därtill uppvägdes av dessa kompensationer. Jag kan nämna, därför att jag känner siffrorna, att den diskonteringsrabatt, som riksförbundet vid årsskiftet utbekom från banken, belöpte sig till 14,000 kronor, och vissa centralföreningar fingo liknande belopp. När avtalet slöts, åtog sig riksförbundet och vissa centralföreningar att till jordbrukarbanken betala ett överdiskonto, och på detta överdiskonto hade riksförbundet och centralföreningarna vid årsskiftet betalat jordbrukarbanken en högre ränta, uppgående till 35,000 kronor. Således om det skall pågå på det sättet under den tid detta avtal var avsett att gälla, blir verkligen förhållandet det, att dessa organisationer få rätt dyrt betala den fördel de tillkämpat sig. Man kan alltså sanningsenligt säga, att vad staten i detta fall ger ut med ena handen tager den igen och åtskilligt mer till med den andra. Det är ingen utgift för staten och kommer icke heller att bli det, i synnerhet som man nu kan se, att dessa sammanslutningar arbeta under rätt gynnsamma förhållanden. Det skulle ingen hellre än vi se, att de med detta ärende förknippade fakta fullt klargöras. Vi äro icke rädda för att visa vad vi fått, när vi samtidigt kunna visa med siffror, att vad vi fått ge vi igen och mera till. Vi vilja ej i detta avseende stå i någon obligation till staten. Vad vi vid det tillfället behövde var ett handtag för att åter komma i gång och kunna arbeta och förtjäna penningar samt på det sättet betala vår skuld, vilket också sker, om det går som det nu ser ut att göra.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Herr Kvarnzelius: Herr greve och talman! Med anledning av herr Fehrs yttrande har jag begärt ordet för att säga ett par ord. Jag fick nästan det intrycket, att han levde i den uppfattningen, att denna kammars beslut i följd beträffande frågan om stats medverkan för att räddande träda emellan i fråga om jordbrukarbanken och dess klientel i mycket hög grad var beroende på det uttalande, jag hade under debatten om denna sak i kammaren. För min egen del är jag icke tillräckligt egenkär att tro, att så verkligen var förhållandet, utan jag tror, att hur jag än skulle ha yttrat mig i denna fråga, hade i alla fall denna kammare fattat samma beslut.

Jag vill emellertid säga, att vad jag under debatten i följd yttrade grundade sig på en fast rotad övertygelse på grund av vad som förekom vid behandlingen av ärendet i statsutskottet och jag hade i det fallet de mest vederhäftiga personers uttalanden att stödja mig på, nämligen från riksbankschefen, deputeranden Nilson, bankinspektören och en annan av Sveriges riksdag mycket betrodd person, direktör Tamm i hypoteksbanken. Under sådana förhållanden vill det förefalla mig som vad jag i det fallet uttalat i debatten icke rättvisligen bör klandras av någon, när jag ju icke på något som helst sätt givit mig sken av att själv hava granskat den portfölj, som låg bakom engagementet. Om man överhuvud taget skulle kunna säga, att någon underlåtenhet förelegat från min sida eller från statsutskottets sida vid prövningen av detta ärende, som jag vidhåller hava varit mycket grundlig, så skulle den inskränka sig till den uraktlåtenhet, som verkligen ägt rum, att höra den ärade talaren herr Fehr. Det gjordes verkligen en framställning till mig under utskottsarbetets gång, att vi kanske borde

*Ang.
medgiven
räntelindring
åt jordbrukar-
banken.
(Forts.)*

Ang.
medgiven
rätteländring
åt jordbrukar-
banken.
(Forts.)

låta herr Fehr komma in till utskottet. Jag fattade emellertid icke saken så, att någon framställning förelåg från herr Fehrs sida att få yttra sig inför statsutskottet, utan jag fattade det så, att det var en av utskottskamraterna, som önskade, att vi skulle höra herr Fehr, och då tyckte jag verkligen — kanske på oriktiga grunder — att herr Fehr icke var någon så framstående expert på *detta* område, att jag därför fann anledning påkalla, att statsutskottet skulle vidtaga denna extra åtgärd att höra honom. Det kanske var ett fel, men fel kunna vi alla begå.

Vidare vad själva saken beträffar vill jag säga, att jag i viss mån blivit frapperad av den omförmålan, som här gjorts av bankoutskottet. Den transaktion, som herr Stendahl i sitt första anförande skildrade för att få relief och bakgrund för detta ärende var för mig en fullständigt främmande fråga. Jag delar den uppfattningen, att åtgärden är av en så pass principiellt viktig innebörd, att man måste ställa sig mycket tveksam inför frågan om dess lämplighet. Jag känner emellertid icke tillräckligt av vad som förelegat såsom skäl för att riksbanksfullmäktige vidtagit denna åtgärd och vill icke på något sätt uttala något klander emot fullmäktige. På grund av den rent personliga kännedom jag har om fullmäktige i riksbanken är jag övertygad om, att de, innan de vidtagit denna åtgärd, varit övertygade om, att det varit till landets bästa, som de vidtagit åtgärden i fråga. Man kan disputera om, huruvida den form, som de valt, varit den riktiga. Måhända hade det varit riktigare att bevilja beloppet direkt och sedan gå in till riksdagen och begära täckning och, så att säga, lägga korten på bordet.

Emellertid kan jag icke underlåta att uttala någon förvåning över, att bankoutskottet funnit sig kunna lämna detta förfarande, när det första gången ägde rum, utan att göra anmälan därom inför riksdagen, men att samma utskott nu funnit anledning att göra sådan anmälan. Jag vill icke forska efter motiven till detta förhållande. Kanske beror det på den gamla sanningen, att »man blir klokare för var dag, som går», och man får tacka Gud för det, men det kanhända också beror därpå, att det förra gången gällde större och mäktigare ekonomiska intressen än denna gång.

Jag är övertygad om, att, när fullmäktige i riksbanken lämnat denna favör av 2 % lägre diskonto på 3,000,000 kronor, detta icke skett varken för svenska lantmännens riksförbunds eller jordbrukarbankens skull, utan att det skett med hänsyn till, såsom herr Björnsson riktigt anmärkte, de stora och vittutgrenade engagement, som därmed voro förknippade från de jordbrukares sida, som hade sin kredit i dessa bankinrättningar. Det är möjligt — det talas här om 85,000 medlemmar — att en hel del av dem skulle gått tämligen oberörda, men sannolikt skulle mången, därest ett snabbt indrivande av deras engagement ägt rum, kommit i ekonomiskt trångmål. Jag kan icke se på saken med samma kalla ögon som herr Fehr, vars synvinkel kanhända icke sträcker sig så synnerligen långt utom storstädernas gränser. Den som känner till, under vilka förhållanden de svenska lantmännen leva, vilka svårigheter de ha att kämpa med, kan icke ställa sig alldeles okänslig inför denna åtgärd att träda emellan och förebygga en katastrof, en åtgärd, som jag tror haft för landet rätt så gagneliga följder.

Slutligen skall jag, herr greve och talman, medan jag har ordet, säga ett par ord angående den diskussion, som gång efter annan ägt rum här i riksdagen angående våra valutaförhållanden och det klander, som från framstående ekonomiska experters sida synes visa tendens att framkomma mot vår riksbanksledning. Jag vill för min enskilda del säga, att jag tycker, att svenska riksdagen kan vara rätt så belåten med sin riksbanksledning. När herrarna kunna påvisa något land i Europa, som befinner sig i en ekonomisk situation, bättre än Sveriges, tycker jag det kan vara tids nog att börja häckla och klandra denna riksbanksledning. Men intill dess tycker jag, att vi böra vara rätt så tacksamma

mot riksbanksledningen för det sätt, varpå densamma lyckats lotsa oss ur de svårigheter, vari vi befunnit oss.

*Ang.
medgiven
rätteländring
åt jordbrukar-
banken.
(Forts.)*

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Stendahl: Herr greve och talman! Efter det anförande, som nyss hållits från norrköpingsbanken, torde det få anses fastslaget, att de av mig i början av detta sammanträde lämnade uppgifterna varit riktiga från början till slut, och därmed är även konstaterat, vad den siste ärade talaren berörde, nämligen att bankoutskottet har, såvitt jag förstår, ändrat mening beträffande denna fråga från år 1923 till år 1924. I likhet med en ärad ledamot av bankoutskottet på västgötabanken anser jag, att någon olycka på grund av vad som här skett icke ägt rum, och jag delar också hans uppfattning, att man bort hjälpa både jordbrukarbanken och svenska lantmännens riksförbunds medlemmar i den mån det överhuvud taget varit möjligt. Skillnaden i uppfattning är den, att jag anser, att, om riksdagen skall vara anslagsbeviljande myndighet i detta land, det bara är den, som skall vara anslagsbeviljande och icke en underordnad institution, sedan riksdagen en gång sagt: härintill, men icke längre.

Sedan blir frågan, om riksbankens handlingssätt var nödvändigt för att icke riksdagens beslut beträffande hjälpen till Lantmännens bank skulle gått om intet. Jag svarar härpå ett obetingat »nej», det har icke varit fallet. Riksdagen har anvisat 20,000,000 kronor för ändamålet, och av detta belopp få, såsom vi alla veta, intill ett maximum av 10 % jämte årsvinsten, om det finnes någon sådan, användas för täckande av förluster, innan banken behöver likvidera. Banken får 1923 års vinst, om det finnes någon sådan, plus 10 % av 20,000,000 kronor, det vill säga 2,000,000 kronor att ordna denna sak med, utan att den behöver gå till riksbanken och tigga den om pengar.

Jag tror, att vad jag sagt icke kan bestridas och om det icke kan bestridas, undrar jag, om icke min uppfattning i denna fråga sakligt och formellt är den riktiga.

Herr Gustafsson, Karl: Herr greve och talman! Jag skall icke mycket förlänga debatten. Jag vill endast säga, att den siste ärade talaren hade formellt rätt, då han sade, att bankoutskottet hade ändrat mening från år 1923 till år 1924, men i sak hade han icke rätt. Ty det var endast, såsom jag yttrade i mitt första anförande, ett sätt att icke få fram denna sak i alltför skarpa ordalag, som vi undveko att motsätta oss den anmälan, som kommit fram. Inom bankoutskottet fanns majoritet för att icke göra någon anmälan till riksdagen förra året, men det är så, att denna fråga efteråt debatterats både i pressen och enskilt utanför riksdagens kamrar, och det kan därför icke vara så farligt, om det talas om densamma mera öppet än vad man hittills gjort. Jag hoppas, att efter de varningar, som under denna debatt framförts i kamrarna, vi icke skola i denna sak alltför mycket fördjupa oss i hörsägner, utan att man skall mera hålla sig till fakta.

Herr Örne: Herr greve och talman! Det är icke heller min avsikt att mycket förlänga debatten. Jag vill endast med anledning av det klander, som herr Kvarnzelius riktade mot de nationalekonomiska experterna här i landet, slå fast, att det är den fria diskussionen och de sakkunniga inlägg, som i denna diskussion gjorts av nationalekonomer i vårt land, som vi väsentligen ha att tacka för, att vårt läge är så pass bra som det är. Om nationalekonomerna i vissa andra länder hade kommit till ordet, i stället för att regeringarna där

Ang.
medgiven
räntelöndring
åt jordbrukar-
banken.
(Forts.)

organiserat pressen till tystnad i dylika frågor, skulle dessa länder också haft det betydligt bättre än de för närvarande ha det. Vi böra icke klandra, att man offentligt diskuterar en landets livsfråga, även om det sker med skärpa, och vad beträffar det klander, som riktats mot ledningen av vår riksbank, var det, enligt min uppfattning, under en period synnerligen väl befogat.

Herr Fehr: Herr greve och talman! De ord herr Kvarnzelius yttrade behövde kanhända icke föranleda till någon replik från min sida. Jag vill emellertid säga, att jag icke kan gilla den blygsamhet, vilken han å egna vägnar uttalade i avseende å sitt inflytande på frågans behandling i fjol. Det är ju också klart, att den, som i kammaren icke har någon annan att hålla sig till, måste vända sig till den närmaste företrädaren för utskottets majoritet.

Det var två punkter, i vilka herr Kvarnzelius replikerade mig, och jag måste säga, att jag beträffande dessa punkter icke förstår, att hans replik hörde hit.

Den ena berörde mitt mer eller mindre bristande intresse för jordbruket och min karaktär av stadsbo. Jag tror icke, att det har med denna sak att skaffa.

Den andra berörde mitt antichambrerande inför statsutskottet i fjol. Om den punkten vill jag säga, att jag aldrig begärt att få komma in i statsutskottet, att jag icke gör anspråk på att vara så framstående expert på detta område som vare sig herr Kvarnzelius själv eller de av honom återopade personerna, *men att* genom en underbar försynens skickelse det hade slumpat sig så, att om jag fått tillfälle att komma in för statsutskottet, jag hade varit i tillfälle att lämna upplysningar, som skulle lagt frågan om moratorium i en helt annan belysning än den, som utskottet genom något som jag icke kan beteckna annorledes än såsom en ren olyckshändelse, bekommit av denna fråga.

Efter härmed slutad överläggning lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Punkten 2.

Ang. visst
lönetillägg åt
riksbankens
tryckeri-
personal.

Under § 14 i statsrevisorernas berättelse angående riksbanken till 1922 års riksdag hade revisorerna fäst uppmärksamheten på, att bland utgifterna för avlöningar till tryckeripersonalen även förekomme betalning av skatter till stat och kommun för denna personal med sammanlagt kr. 42,514:96; och då revisorerna icke ansågo det lämpligt, att bland avlöningsförmåner till personal, som utförde arbete för statens räkning, inginge en dylik rätt att få skatterna betalda, hade revisorerna uttalat sin uppfattning, att den bestämmelse i avlöningsstaten för arbetspersonalen vid riksbankens sedeltryckeri, varpå ifrågavarande rätt vore grundad, borde ur avlöningsstaten utgå.

Såsom uti § 13 i statsrevisorernas berättelse till 1923 års riksdag angivits, hade berörda uttalanden omedelbart föranlett en överenskommelse med tryckeriföreståndaren, att ifrågavarande bestämmelse i avlöningsstaten icke skulle tillämpas för de personer, som efter överenskommelsen anställdes såsom ordinarie arbetare.

Vidkommande personalen i övrigt hade enligt protokoll för den 11 maj 1922 bland fullmäktige anförts, att denna till en mycket stor del sedan en lång följd av år tillbaka åtnjutit förmånen av fria skatter och enligt fullmäktiges mening kunde anses hava goda skäl att betrakta skattefriheten såsom en bestående förmån, så länge denna personal bibehölles i sin anställning vid sedeltryckeriet; och hade fullmäktige funnit det därför icke vara billigt, att på en gång fråntaga densamma här ifrågavarande förmån, utan hade avveckligen därav ansetts böra ske successivt.

Revisorerna hade under § 12 i ovannämnda berättelse angående riksbanken gjort följande uttalande i nu berörda fråga:

»Beträffande fullmäktiges beslut den 11 maj 1922 om successiv avveckling av förutvarande förmånen för sedeltryckeriets personal att få sina skatter betalda av riksbanken, gjorde föregående års revisorer ej något uttalande, och lärer detta hava berott därpå, att även revisorerna funno billighetsskäl stödja berörda beslut.

Nu hava emellertid fullmäktige ånyo den 11 maj 1923 företagit denna fråga till behandling och därvid med anledning av framställning från tryckeripersonalen tillerkänt denna en kompensation, i det närmaste motvägande den förmån, som enligt tidigare statsrevisorer av riksdagen utan anmärkning lämnade uttalade skulle borttagas och även genom fullmäktiges beslut den 11 maj 1922 utgått ur avlöningsstaten.

Revisorerna, som finna detta förfarande anmärkningsvärt, vilja såsom sin mening uttala att, om fullmäktige ansett tryckeripersonalen på grund av gällande avlöningsstat äga någon rätt till ifrågavarande förmån, fullmäktige bort redan vid ärendets första behandling med stöd av bestämmelse i instruktionen för arbetspersonalen uppsäga denna för att få tillfälle bestämma avlöningsförhållandena enligt omförmälda från riksdagens sida gjorda uttalande.»

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»I likhet med revisorerna anser utskottet, att den här ifrågavarande förmånen av fria skatter icke bör tillkomma tryckeriets personal. Utredningen i ärendet har emellertid givit vid handen, att nämnda förmån, som under en lång följd av år utgått till personalen, upptagits i 1919 års avlöningsstat och torde den alltså få anses hava utgjort en direkt avlöningsförmån. Det vill därför synas utskottet, som om fullmäktige, vilka hava att bestämma över personalens avlönings- och arbetsförhållanden i övrigt, ägt giltiga skäl för den anmärkta åtgärden att genom ökad veckolön bevilja personalen viss kompensation för vad densamma genom indragning av skattefriheten förlorat.

Vid sådant förhållande hemställer utskottet, att riksdagen måtte låta vid vad i ärendet förekommit bero.»

Enligt en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herrar *Vindahl*, *Winkler*, *Lovén* och *Ryberg* ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Utskottet, som anser, att fullmäktige bort fasthålla vid sitt beslut av den 11 maj 1922 att under loppet av fem år med början år 1923 avveckla tryckeripersonalens förmån av fria skatter utan att på sätt som skett härför lämna kompensation i procentuellt lönetillägg, har ansett sig böra vad i ärendet förekommit för riksdagen omförmäla.»

Herr Vindahl: Då jag har en fråga utskottets majoritet något avvikande mening i denna fråga, skall jag här be att få säga några ord.

I denna sak tyckas alla vara fullständigt eniga om, att den skattefrihet, som beviljats personalen vid riksbankens sedeltryckeri, icke är lämplig och att densamma därför bör tagas bort. Denna synpunkt framfördes först av 1921 års statsrevisorer, och den har även av riksdagen tidigare godtagits. Det är sålunda icke beträffande själva saken som någon meningsskiljaktighet gör sig gällande, utan det är i fråga om sättet för avvecklingen av denna löneförmån. Det är egendomligt att, sedan riksdagen fällt sitt omdöme om saken och godkänt statsrevisorernas anmärkning, svara riksbanksfullmäktige härpå: »Vi dela också denna uppfattning att saken bör ställas på avskrivning», och riksbanksfullmäktige föreslå en avskrivning under fem år. Härom äro alla ense och så långt är

Ang. visst
lönetillägg åt
riksbankens
tryckeri-
personal.
(Forts.)

Ang. visst
lönetillägg åt
riksbankens
tryckeri-
personal.
(Fortis.)

allt gott och väl. När sedan personalen gör en erinran om att de fria skatterna betraktas av densamma som en löneförmån, som den icke vill godvilligt avstå ifrån, så upptagas underhandlingar om att försöka ordna saken på basis av att kompensera denna nedsättning på något sätt i samband med pensioneringsfrågan. Då sedan personalen säger, att den icke vill vara med om att sammanblanda dessa två spörsmål och kommer fram med ett annat förslag, nämligen att den skall få full kompensation för vad den får avstå i fråga om sina fria skatter, så gå fullmäktige med på det och avskriva en femtedel av skatterna om året mot en kompensation under år 1923 av 2,85 % å den ordinarie veckoavlöningen. Om man nu anser det vara berättigat att tillmötesgå personalens fordringar, så undrar jag, om det icke skulle varit lika lätt att giva densamma på en gång full kompensation. Enligt mitt förmenande är det ett mycket egendomligt sätt att utveckla denna sak under en tid av fem år, om man vill ställa sig riksdagens uttalade mening till efterrättelse. En annan sak hade givetvis varit, om det vid en undersökning av personalens vid sedeltryckeriet avlöningsförmåner hade visat sig vara ovillkorligen påkallat att giva densamma kompensation. Då hade saken ställt sig på ett helt annat sätt, och det hade då varit riktigt. Men undersökningen har givit vid handen, att avlöningsförhållandena för denna personal äro så pass goda och rikliga, att de icke endast motsvara med dem jämställda arbetares på annat håll, utan kanske gå något därutöver. Vid sådant förhållande synes det mig, att riksbanksfullmäktige haft fullt skäl att vidhålla sin tidigare intagna ståndpunkt. Då nu årets statsrevisorer påpekat denna sak, så ha de också anvisat, vilken väg de ansett vara den riktiga att gå, nämligen att, om icke personalen kunnat förmås att godvilligt gå med på denna avskrivning, så hade man haft den enkla utvägen att antingen uppsäga personalen eller genom att underhandla med den söka att träffa ett avtal, som blivit för alla parter tillfredsställande.

Det är på denna punkt jag har en avvikande mening, och i det fallet har jag hela tiden ställt mig på samma ståndpunkt som statsrevisorerna. Jag skall följaktligen, herr talman, yrka, att revisorernas anmärkning måtte med gillande läggas till handlingarna. Jag gör detta yrkande av det skälet att herr talmannen förklarar att han icke kan framställa proposition på den reservation som jag fogat till bankoutskottets betänkande.

Herr Gustafsson, Karl: Herr talman! Jag skall endast be att få yrka bifall till bankoutskottets förslag att frågan endast omförmäles för kammaren

Herr Nilsson, Gustaf: Herr talman! Jag ber att få understryka, vad den förste ärade talaren anför. Den fråga det här gäller har en så pass stor principiell innebörd, att riksdagen icke bör underkänna, vad statsrevisorerna i denna punkt anmärkt. Vid granskningen av riksbanksfullmäktiges protokoll fann man, att det beslut, som av riksdagen fattats med avseende å personalen vid riksbankens sedeltryckeri och som av riksbanksfullmäktige godkänts för 3 år tillbaka sedermera av riksbanksfullmäktige ändrats, så att i stället för att gå med på en avskrivning utan kompensation med en viss övergångstid av skattefriheten riksbanksfullmäktige beviljat en viss kompensation, som kommer att uppgå till ett sammanlagt belopp, när det fullt tages i anspråk, av ungefär 27.000 kronor per år. Då riksbanksfullmäktige betonat, att de i sin förvaltning stå under överinseende endast av riksdagen och ingen annan vare sig regeringen, riksräkenskapsverket eller andra, ha statsrevisorerna funnit det vara deras skyldighet att tillse, att revisionen verkställs med en sådan grundlighet, att man också kan framdraga vad vid detta tillfälle kan befinnas vara oriktigt från riksbanksfullmäktiges sida. Riksbanksfullmäktige erkänna själva, att statsrevisorerna, om man ser saken ur formell synpunkt, ha rätt, och det är endast genom att gå ifrån den formella ståndpunkt, som är grunden för statsrevisorer-

nas fullgörande av sitt uppdrag, som bankofullmäktige funnit något försvar möjligt för sina åtgärder. Då jag anser det vara av vikt, att riksdagen hävdar sina en gång fattade beslut och att riksbanksfullmäktige genomföra desamma eller också i laga ordning göra anmälan hos riksdagens bankoutsrott, då jag anser, att denna grundsats bör följas, skall jag för min del hemställa om bifall till den av herr Vindahl m. fl. avgivna vid punkten fogade reservationen.

*Ang. visst
lönelillägg åt
riksbankens
tryckeri-
personal.
(Forts.)*

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag måste erkänna, att det finns mycket fog för den framställning, som gjorts av den förste ärade talaren och nyss av herr Gustaf Nilsson, men jag menar, att det finns även en annan synpunkt i denna fråga, som man icke får bortse från. Det är visserligen sant, att det bestämdes, att denna förmån av fria skatter skulle borttagas, men vi få ändå icke glömma, att i den avlöningsstat, som upprättades år 1919, den här förmånen i viss mån förekom. Och denna stat kan utan någon som helst härdragning betraktas som ett avtal mellan tryckeriets ledning och den ifrågavarande personalen. Då synes det mig obilligt, att, när ledaren för företaget ingått ett avtal med personalen, detta avtal sedermera skall kunna rubbas, utan att någon kompensation beredes personalen.

Jag skall också be att få påpeka, att den föreslagna bestämmelsen icke lämnar arbetarna *full* kompensation för den indragna förmånen av fria skatter, och vidare att samma förmån ej heller tillfaller de arbetare, som hädanefter inträda i sedeltryckeriet, utan blott dem, som voro anställda, när denna stat av år 1919 fastställdes.

Med hänsyn till de billighetsskäl, som jag anser ligga till grund för densamma, vill jag därför be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rosén: Det är ju alldeles sant, som herr Klefbeck säger, att denna förmån var upptagen i avlöningsstaten av år 1919, d. v. s. den avlöningsstat, som upprättades av bankofullmäktige, men detta förhållande påpekades ju av 1921 års statsrevisorer, när dessa gjorde anmärkning på skatteförmånen. Dessa revisorer — bankoutsrottets dåvarande ordförande var ordförande i revisionen — framhöllo, att sådana förmåner icke borde ifrågakomma. Det var sålunda i medvetande om att förmånen var upptagen i avlöningsstaten, som ett sådant uttalande gjordes, och det möttes ej av någon gensaga i bankoutsrottet eller i riksdagen. Bankofullmäktige togo också bort denna bestämmelse. Men sedermera ha fullmäktige på en annan väg givit personalen tillbaka större delen av den förlorade förmånen genom att höja avlöningarna.

Talet om att här skulle föreligga ett avtal är nog icke så riktigt. Det har icke för revisorerna kunnat framläggas något enda bevis för att här skulle varit fråga om avtal. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det behövdes mer än sex månader för personalen att komma underfund med, att det för den var fråga om ett avtal. Riksbanksfullmäktiges beslut att upphäva bestämmelsen om fria skatter fattades i maj 1922, och först i november kom personalen in med sin framställning och ifrågasatte, att det förelåg ett avtal. För min del tror jag det skulle vara ganska betänkligt, om riksdagen skulle godkänna fullmäktiges åtgärd i detta fall. Antag att riksdagen exempelvis skulle besluta att taga bort en annan, för en viss grupp av statstjänare mycket värdefull förmån, nämligen fribiljetterna på statens järnvägar för den extra personalen. Sedan riksdagen beslutat, att den förmånen skulle borttagas, kunde järnvägsstyrelsen mycket väl ge personalen gottgörelse för denna mistade förmån i form av löneförhöjning, och det vore kanske svårt att säga något om detta kringgående av riksdagens beslut, om riksdagen tidigare har godkänt ett sådant förfarande som det här påpekade.

Ang. visst
lönstillägg åt
riksbankens
tryckeri-
personal.
(Forts.)

Jag tror sålunda alla skäl föreligga för att kammaren lägger statsrevisorernas uttalande med godkännande till handlingarna, och detta bör så mycket lättare gå för sig, som bankofullmäktige uttalat, att revisorernas anmärkning otvivelaktigt är riktig. Jag ber sålunda, herr talman, få instämma i det av herr Vindahl gjorda yrkandet.

Herr Olsson, Oscar: Jag är ense med statsrevisorerna om att fria skatter icke äro en lämplig avlöningsförmån för vem det vara månede. Det är således icke i den frågan jag skiljer mig från de övriga statsrevisorerna. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att då herr Rosén förnekar, att det överhuvud kan vara tal om något avtal i denna fråga, så ha bankofullmäktige ändå ett ganska gott stöd för sin uppfattning i saken. Man kan anmärka mot bankofullmäktige, att de, då de först togo hänsyn till statsrevisorernas skrivelse av år 1921, icke hade ordentligt tänkt igenom saken, utan då arbetarna sex månader därefter kommo med sin framställning, så nödgades därav bankofullmäktige taga ett steg tillbaka. Det är naturligtvis på den punkten man skulle kunna göra anmärkning mot bankofullmäktige. Men det är icke på denna punkt årets statsrevisorer gjort anmärkning, utan årets statsrevisorer ha gjort anmärkning på grund av att bankofullmäktige erkänt, att de gått felaktigt tillväga, då de utan vidare följde riksdagens beslut. Om herrarna se i utlåtandet, så står det där på sid. 3: »Sedan tryckeriföreståndaren och riksbankens ombudsman häröver avgivet infordrade yttranden och därvid framhållit, att tryckeriets arbetspersonal syntes hava vägande skäl för sin framställning» o. s. v. Därför ansågo sig bankofullmäktige icke utan någon som helst kompensation för arbetarna kunna fortsätta på den inslagna vägen.

Nu säga både herr Gustaf Nilsson och herr Rosén, att bankofullmäktige själva ha sagt, att statsrevisorerna ha rätt. Vad står här i utlåtandet på sid. 5? Jo, här står: »Betraktas denna sak uteslutande ur synpunkten av riksbankens formella rätt, är statsrevisorernas anmärkning otvivelaktigt riktig.» D. v. s. bankofullmäktige förneka icke, att de formellt ha rätt att tvinga arbetarna att utan kompensation vara med om den här saken. Det är på detta sätt bankofullmäktige medge, att statsrevisorerna ha den formella rätten på sin sida.

Nu är det mig förhatligt att bankofullmäktige eller riksdagen, därför att de ha formell rätt att tvinga arbetare, som i tjugo år ha åtnjutit en viss förmån, att avstå från denna, skola begagna sin makt. Jag tycker bankofullmäktige här ha handlat precis som billigheten kräver. Deras ombudsman har sagt, att det icke går an att bankofullmäktige så här ensidigt häva något, som är så gott som ett avtal med arbetarna. Då söka bankofullmäktige, som varje hygglig arbetsgivare bör göra, träffa en överenskommelse i stället för att taga till storsläggan. När då bankofullmäktige efter underhandlingar komma till det resultatet, att de böra gå arbetarna tillmötes så pass, att de få 75 % av sina dittillsvarande förmåner, så anser jag frågan icke ha så stor betydelse, att man bör desavouera bankofullmäktige i detta fall på den väg de inslagit.

Nu vill jag också fästa kammarens uppmärksamhet på att bankofullmäktige ha gått så långt i fråga om uppfyllandet av riksdagens beslut som de ha kunnat gå utan att riva upp överenskommelsen med arbetarna. För alla nyanställda arbetare ha de nämligen gått den väg riksdagen anvisat. Det är endast de gamla arbetarna, vilka varit tillförsäkrade denna förmån förut, som få behålla den. Följaktligen kommer denna sak att avvecklas, allt eftersom den gamla arbetarestammen avgår, precis som riksdagen vill ha det och med all rätt vill ha det i framtiden.

Man säger: Ja, men då finns det ju två slags avlöning, en högre för gamla

och en mindre hög för nya arbetare. Ja, det är visserligen sant, men jag kan icke anse att det innebär några vådor, att dessa gamla arbetare fått denna ersättning, denna högre lönestandard framför de nya på grund av ett privilegium, som de förut ha åtnjutit sedan tjugo år tillbaka.

Denna fråga är icke så stor som den göres till, när det talas om principiella vådor o. s. v. Det är helt enkelt fråga om att i en ganska oväsentlig sak desavouera bankofullmäktige för en åtgärd, som de vidtagit, icke precis på skickligaste sätt, men enligt min övertygelse just i den riktning åtgärden bort vidtagas.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till bankoutsrottets hemställan.

Herr Nilsson, Gustaf: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren är känd för att icke vara så värst konsekvent av sig i sina yttranden i lönefrågor, och hans tal nu har starkt intrycket därav. En enskild arbetsgivare kan naturligtvis göra som han vill, men saken är icke så enkel, när det gäller staten, som i detta fall är arbetsgivare, utan här måste man se till, att det beslut, som fattas, icke får konsekvenser, som betyda icke bara tusentals kronor, utan åtskilligt mer i ökade utgifter. Ställningen är enligt min mening sådan, att om riksdagen i dag skulle underkänna statsrevisorernas anmärkning på denna punkt, skulle den faktiskt underkänna sig själv. Riksdagen har tidigare vid ett tillfälle beslutat, att denna förmån skall avskaffas. Bankofullmäktige ha ställt sig detta till efterrättelse, men för att icke avvecklingen skulle ske för hastigt, ha de beslutat, att den skall äga rum under loppet av fem år. Sedermera är det någon, som funderat ut, att enligt denna paragraf ha vi visst haft ett avtal, som ger oss rätt att fordra, att denna förmån skall bestå, och så komma bankofullmäktige och godkänna denna uppfattning, som från personalens sida föres fram. Sedan går riksdagen och icke minst herr Olsson med på att, eftersom privilegiet funnits på den tiden, då riksdagen icke hade med sedeltryckeriet att göra, utan då sedeltryckeriet var en privat affär, som drevs av en enskild person — det är icke mer än fem, sex år det varit en riksbankens institution — så skall riksdagen vara med om att godkänna denna uppfattning, nämligen att det skall vara som det är, med andra ord godkännande av den åtgärd de vidtagit. Jag tror icke att detta är riktigt. För min del har jag ingenting emot, att personalen väl avlönas, men jag tror, att detta system med fria skatter i längden medför ett olidligt tillstånd; avlöningarna utgå ju i förhållande till den tid arbetarna varit anställda. Ålderstilläggen komma, ju längre de varit anställda vid sedeltryckeriet, och avlöningarna skilja sig från den allmänna marknadens i huvudstaden på förmånligt sätt. Skulle så härtill komma skattefrihet för en del av arbetarna men icke för andra, så blir tillståndet ännu olidligare, och det är uppenbart, att vad som här beslutas kan ha vissa följder för andra verk och inrättningar.

Det är på grund härav jag yrkar bifall till det av herr Vindahl under överläggningen framställda yrkandet.

Herr Berge: Jag vill be att ytterligare få påpeka vad som vidrörts förut, att bankofullmäktige icke givit full kompensation åt arbetarna. Genom fullmäktiges senare beslut har det ju blivit en kompromiss, ty det är endast de ordinarie lönerna, som nu tagas med i beräkningen. Man kan icke säga, att en återgång till det gamla systemet ägt rum, utan det är helt enkelt en kompromiss, som man ock kan kalla för ett avtal.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att

*Ang. visat
lönetillägg åt
riksbankens
tryckeri-
personal.
(Forts.)*

Ang. viss
lönetillägg åt
riksbankens
tryckeri-
personal.
(Forts)

i avseende på den under behandling varande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Vindahl*, att kammaren måtte besluta att avslå utskottets hemställan samt att, med godkännande av revisorernas i ämnet gjorda uttalande, lägga punkten till handlingarna.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Vindahls* under överläggningen gjorda yrkande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 59.

Punkterna 3—6.

Lades till handlingarna.

Punkten 7.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 15, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkterna 1—3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående arvodet till t. f. läkaren vid Tumba bruk.

Vad utskottet hemställt bifölls.

nr 22, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående reglering av vissa kursförluster å utländska värdepapper m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion nr 204 om nedbringande av kostnaderna för elektrisk energi för vissa distributionsföreningar å landsbygden.

*Ang.
distributions-
föreningarnas
avgifter till
statens kraft-
verk.*

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion nr 204 hade herr *E. Lundell* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, i vad mån nedsättning i kostnaderna för elektrisk energi skulle kunna medgivas sådana landsbygdens distributionsföreningar, som vore anslutna till statens kraftverk.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angiven orsak hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Lundell: Mina herrar! Då Kungl. Maj:t redan beaktat vad som begäres i denna motion och genom tillkallade sakkunniga anhållit om utredning, så ber jag här endast att få uttala den förhoppningen, att denna utredning må bli allsidig och leda därhän, att en nedsättning i avgifterna för den elektriska energien till distributionsföreningarna på landsbygden, som äro anslutna till statens kraftnät, må kunna ske. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner om Sveriges utträdande ur Nationernas förbund.

*Om Sveriges
utträdande ur
Nationernas
förbund.*

Till konstitutionsutskottet hade från kamrarna hänvisats de lika lydande motionerna nr 51 i första kammaren av herr *Winberg* och nr 136 i andra kammaren av herr *Spångberg*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta Sveriges utträde ur Nationernas förbund, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t, med biträdande av detta riksdagens beslut, måtte anmäla Sveriges utträde ur Nationernas förbund samt i övrigt vidtaga de åtgärder, som kunde föranledas av detta besluts realiserande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Reuterskiöld*, som ansett utskottets yttrande böra lyda sålunda: »Då folkförbundet synes sakta men säkert vittra sönder; då Sveriges medlemskap av folkförbundet numera icke synes vara något hinder för fullföljande av Sveriges naturliga utrikespolitik; och då större våld än nöden kräver ej bör i detta mer än i andra fall brukas, finner utskottet sig böra hemställa, att — — (= utskottet).»

Herr Winberg: Herr talman, mina herrar! Som vi redan ha hört, har utskottet hemställt, att motionerna i fråga icke må föranleda till någon riksdagens åtgärd, och däröver har man kanske inte anledning att förundra sig så ofanligt mycket. Något mera kanske man har anledning förundra sig över *den motivering*, som utskottet har förebragt för detta sitt yrkande. Man finner nämligen där, att utskottet vare sig har försökt eller kunnat bestrida de påståenden och sakuppgifter, som förekomma i motionerna, utan utskottet har i stället valt att säga, att alltsammans det där, det var känt eller i varje fall förutsett redan vid tiden för Sveriges inträde i Nationernas förbund. Jag må säga, att ett dylikt erkännande verkar nästan överraskande i all sin naiva ärlighet, ty inte vill man väl ändå påstå, att om man haft sig bekant allting om Nationernas förbund,

Om Sveriges
utträdande ur
Nationernas
förbund.
(Forts.)

d. v. s. dess fullständiga impotens att överhuvud taget åtaga sig att lösa de spörsmål, som man hoppades det åtminstone i någon mån skulle göra, om man haft klart för sig detta redan när vi första gången behandlade denna fråga, utskottets medlemmar i alla fall lika frejdigt skulle agiterat för Sveriges inträde i detta förbund. Jag kan inte hjälpa, att en dylik bekännelse verkar nära nog överraskande, även när det gäller en sådan institution som konstitutionsutskottet. Det synes emellertid vara så, att man här i vårt land inom vissa grupper och särskilt inom riksdagen tyckes hålla före, att *just därför* att Nationernas förbund har blivit en enda stor besvikelse, den största ynklighet man överhuvud kan bevittna, just därför skola vi ha det kvar och i den form det är. Ty märk väl, att nästa punkt på föredragningslistan här upptager motioner, där man påyrkat viss reformering av Nationernas förbund. Utskottet har varit lika enhälligt, när det avstyrkt dessa krav. Alltså framgår det väl, att man vill ha det ungefär som det är, trots att man här erkänner, att allt som anföres i motionen i huvudsak är riktigt och att Nationernas förbund egentligen ingenting kan uträtta.

Denna överväldigande självövertvinnelse påminner nästan om en psykologisk företeelse, som man ibland får iakttaga här i världen i familjer. Om det är föräldrar, som ha någon alldeles särskilt vanartig eller missbildad avkomling, så påstår man, att deras kärlek blir dubbel just beträffande sådana, gentemot de övriga, som te sig litet ordentligare och som äro ordentligt utrustade i ena eller andra avseendet. Det synes verkligen också, som om utskottets medlemmar och majoriteten i denna kammare och svenska folket skulle ägna en alldeles särskilt ömhjärtad omtanke om Nationernas förbund, *just därför att det är missbildat*.

Det förefaller mig som om det där i alla fall är att gå litet för långt i människokärlek till dylika företeelser. Detta hindrar emellertid inte utskottet att i slutet av sitt utlåtande komma med den där vanliga vackra frasen, som man ibland brukar få höra från franska ministerpresidenten, när han slutar sina mer eller mindre aggressiva anföranden med att tala om Frankrikes stora uppgift »att hävda rättvisa, frihet, människokärlek» och allt det där vackra. Utskottet slutar nämligen med att man bör fortsätta verksamheten inom förbundet, så »att detta i allt högre grad måtte bli ett redskap för genomförande av rättens och fredens idéer i den mellanfolkliga samlevnaden».

Ja, det kan inte hjälpas, att man, när man läser den där vackra frasen, kommer ihåg det yttrande, som Johan Huss fällde när han var på väg att brännas på bålet. Det var någon snäll, gudfruktig, enkelt tänkande kvinna, som ville passa på och inlägga en förtjänst hos Gud fader just vid det tillfället, och hon kom knogande med några pinnar för att lägga dem på bålet och ansåg, att hon därigenom utförde en rättfärdig handling. Huss yttrade då de bekanta orden: »O, du heliga enfald.» Det är verkligen någonting i den riktningen, när man i dessa dagar talar om, att vi skola fortsätta som hittills för att Nationernas förbund verkligen skall komma att fylla sin uppgift och i högre grad bli ett redskap för genomförande av rättens och fredens idéer!

Nu är det emellertid till utskottets utlåtande fogad en reservation av professor Reuterskiöld, och det må jag säga, att den reservationen *in amplissima forma* verkligen innehåller så mycket koncentrerad kritik av hela Nationernas förbund, att den nästan övergår allt vad som man i motionen kunnat prestera. Det är bara det felet med reservationen, att den gör den logiska kullerbyttan att med denna skarpa motivering likväl komma till samma yrkande som utskottets. Professor Reuterskiöld säger nämligen följande, som är ganska betecknande. Han anser, att utskottet skulle ha sagt: »Då folkförbundet synes sakta men säkert vittra sönder; då Sveriges medlemskap av folkförbundet numera icke synes vara något hinder för fullföljande av Sveriges naturliga utrikespolitik; och då större våld än nöden kräver ej bör i detta mer än i andra

fall brukas, finner utskottet sig böra hemställa, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

*Om Sveriges
utträdande ur
Nationernas
förbund.
(Forts.)*

I detta sammanhang skulle jag vidare vilja säga, att vad som är ägnat att mest förvåna mig det är, att min före detta vän Vennerström, enligt vad som framgår av utskottets utlåtande, varit med om detta utlåtande trots att han 1920 såväl motionerade om avslag å förslaget om Sveriges inträde i Nationernas förbund som också på ett ganska träffande sätt karakteriserade saken därmed, att om Sverige går med i Nationernas förbund, gör det sig meddelaktigt i den våldsfred, på vars statuter Nationernas förbund egentligen är bildat. Och han talade om, att de svenska ombuden endast skulle få springa i trapporna där nere för att möjligen efteråt vid sidan sticka in ett och annat Guds ord i de beslut, som de mäktige redan förut hade fattat. Och han framhöll alldeles särskilt, att det vore ett bestämt avsteg från den från Sveriges sida förut förda neutralitetspolitiken, samt att förbundet vore en parodi på demokrati och allt dylikt, och likväl har Vennerström nu kunnat utan ett ords reservation vara med om utskottets avslagsyrkande. Anledningen härtill får väl sökas i den omständigheten, att han numera har återvänt till det stora fadershuset och sålunda ej anser sig skyldig att följa de linjer, han ansåg sig böra följa, då han förut irrade mer eller mindre fritt utanför gränserna till detta fadershus.

Jag skall givetvis inte här göra något våld på kammarens tid och allt för mycket taga den i anspråk — därför, att jag är fullkomligt övertygad om, att vilka sakskäl, vilka bevis som överhuvud taget här kunna presteras, så hjälper det ingenting: man bara voterar och man marscherar. Men jag kan dock inte, innan jag denna gång lämnar Nationernas förbund underlåta att vid detta tillfälle peka på några fall, som i alldeles särskild blyxtbelysning ställa denna institution och dess förmåga eller rättare sagt oförmåga att i någon mån fullfölja de riktinjer, som jag förmodar åtminstone herrar socialdemokrater väntat sig, att den skulle försöka följa, och vilka visa, att den i stället blivit ett verktyg, ett instrument i de maktägandes händer, d. v. s. dessa maktägande, som dikterat den våldsfred, under vars fördärvliga verkningar vår världsdel nu i årtal har haft att kämpa.

Jag skall ej stanna vid en sådan detalj som t. ex. Ålandsfrågan, ehuru det kunde vara nog så intressant att erinra om, hurusom svenska regeringen vid ett tillfälle i slutet av 1920, när dåvarande franske ministerpresidenten varit uppe i deputeradekammaren och talat om, hur man skipade rättvisa utöver hela världen, och räknade upp allt, som man gjort, och samtidigt nämnde, att man nu var beredd att giva Sverige rättvisa genom att giva det Åland — huru svenska regeringen, säger jag, vid detta tillfälle hade brått att skicka den franske ministerpresidenten ett tacksamhetstelegram, där man uttalade sin synnerligen stora tacksamhet över, att han vid detta tillfälle hade uppträtt som en rättens apostel. Det hindrade emellertid ej, att när denna fråga avgjordes, avgörandet kunde gå i en helt annan riktning trots alla utsagor om vad som verkligen kunde anses vara bärande sakskäl, för att nu ej tala om de vackra fraserna om rättvisa och rättfärdighet och vad därmed sammanhänger. Det blev emellertid en helt annan utgång på den saken.

Jag skall emellertid i stället ett ögonblick dröja vid en episod, som också är nog så betecknande, den s. k. Vilna-frågan. Det visade sig nämligen, att Nationernas förbund, då det i ett par fall verkligen försökt att hävda sin överhöghet, d. v. s. att fatta beslut och även söka genomdriva dessa beslut, på det ynkligaste sätt kommit till korta. Förbundets höga råd hade nämligen beslutat, att Vilna-området skulle tillhöra Litauen. Det behagade emellertid ej polska nationen och framför allt ej en polsk general, vilken, som man då trodde, på eget initiativ gått och besatt detta område. Sedermera har man fått reda på, att det skedde i fullt samförstånd med dåvarande polske presidenten. Men i

Om Sveriges
utträdande ur
Nationernas
förbund.
(Forts.)

alla fall var det ju ett uppenbart brott mot vad Nationernas förbund hade beslutat. I början sökte man visserligen skaffa respekt för förbundsrådets beslut, och i vårt land veta vi, att man samlade ihop militära krafter för att avtåga till Vilna och skaffa respekt för Nationernas förbund. Emellertid tystnade den där saken hastigt och lustigt, och det blev ingenting av med att skaffa respekt för Nationernas förbund! Under innevarande sommar kunde den polske representanten i Nationernas förbunds delegeradeförsamling på ett ganska bryskt sätt förklara, att Vilna för närvarande vore ett polskt land och komme att så förbli, och det fingo herrarna i Nationernas förbunds råd sitta och lyssna på, utan att kunna göra något däråt eller ens försöka. Man måste väl erkänna, att en institution, som så grundligt misslyckats i de mindre sakerna, där det gällt att skaffa någon respekt för sina handlingar, den är redan andligen och lekamligen död. Och om den fortfarande går och tar upp någon plats här i världen, så är det endast i egenskap av ett levande lik.

Jag skall ej uppehålla mig närmare vid de våldshandlingar, som begåtts i vissa delar av Tyskland. Den saken är tillräckligt omtalad och omvitnad, och jag tror att vilken politisk uppfattning man än har i föreliggande fall, såvida man icke är en blind beundrare av Frankrikes våldspolitik, så måste man säga, att de handlingar Frankrike tillät sig i vissa delar av Tyskland ha haft till följd att fullständigt ruinera Tyskland ekonomiskt, och att de även i andra länder framkallat verkningar, som ej heller vårt land kunnat undgå att känna av. Jag är villig att erkänna, att tillståndet i Tyskland icke *enbart* beror på den politik, som har förts från Frankrikes sida efter fredsslutet, utan delvis också på det fullkomligt ansvarslösa sätt, på vilket vissa tyska storkapitalister och med dem allierade krafter förfarit inom det egna landet, men självklart är också, att den politik, som Tyskland varit utsatt för från den andra sidan, från de segrande makternas sida, är det, som mest har föranlett, att det tyska folket nu lever på en sådan nivå, i en sådan misär, att fråga är, om det någonsin skall kunna repa sig. Allt detta övertvång har Nationernas förbund, dess råd och dess delegerade sett och bevittnat under årtal utan att vare sig vilja eller kunna på något kraftigare sätt ingripa. Det var någon framstående person, som påstod, att det ej skulle behövas mer, än att en av Frankrike oavhängig representant i rådet på det bestämdaste sätt uppträdde och sade nej till att någonting dylikt finge fortsätta som politiken i Ruhr och Saalområdet och i övrigt där nere. Och man avsåg då, såvitt jag förstår, den svenske representantens uppträdande. Man menade, att om han hade tillräckligt kraftigt uppträtt, så skulle icke dessa våldsåtgärder i samma utsträckning och under samma tidsperioder, som nu fått förekomma, överhuvud taget icke kunnat tillåtas eller varit möjliga. Jag vill ej yttra mig om, huruvida man skall kunna tillmäta en representants uppträdande en så stor makt eller ej. Men det måste jag säga, att vilken uppfattning man än har i denna sak, så måste man dock fråga sig, hur det varit möjligt, att t. ex. den svenske representanten i rådet, som dock vid ett tillfälle yttrat, att det förfaringssätt, som man använde där nere, påminde om det Bobrikoffska regementet i Finland, underlätit att i detta fall uppträda på ett mera bestämt sätt än som skett.

Jag skulle också till sist vilja säga några ord om en annan affär, som så att säga satt pricken över i, då det gäller att bevisa Nationernas förbunds impotens att överhuvud taget kunna uträtta något, och det är den s. k. Korfufrågan. Kan man tänka sig något mera eklatant bevis för vilken vanmäktig institution Nationernas förbund är än när man ser, hur den tragedien utvecklade sig, att trots det ett uppenbart brott begåtts mot en av artiklarna i förbundsakten — därom behöver man ju numera ej tvista — man sammanträder och diskuterar i flera dagar huruvida församlingen vore behörig att upptaga den frågan till behandling! Och eftersom man ej kom till något

resultat så överlät man åt en annan institution, den s. k. ambassadörkonferensen, att taga hand om frågan. Ambassadörkonferensen löste den på det sättet, att Grekland, d. v. s. den anfallna parten, ålades att gå in på så gott som alla de krav, som från Italiens sida hade uppställts, vilket man har bevis för genom föreliggande uttalanden i både italienska parlamentet och de italienska tidningarna. Man kan invända, att den omständigheten, att denna institution i alla fall fanns till, dock var anledningen till, att det ej blev än vidare blodsutgjutelse än vad som då förekom. Ty de femton personer, som italienarna sköto ner på Korfu, voro väl ingenting att räkna med förmodar jag!

Att saken avvecklades berodde väl i alla fall på den omständigheten, att den anfallna parten var i den situationen, att den överhuvud taget icke kunde göra någonting, utan måste böja sig för det maktspråk, varmed den andra parten dikterade sina villkor. Om man säger, att dessa villkor i någon mån blevo modifierade genom ambassadörkonferensens behandling, så är det riktigt så till vida, som denna verkligen åstadkom en ändring. Italien hade nämligen krävt, att den grekiska flottan skulle med 21 skott salutera den italienska flaggan, men nu vidtogs den ändringen, att Grekland icke endast skulle salutera den italienska flaggan utan också de franska och engelska. Alltså i stället för att det från början skulle avlossas 21 skott, så blev det nu 63! Huruvida detta kan anses markera något så stort inflytande från demokratiens och rättens synpunkt i fråga om omredigeringen av dessa villkor, överlåter jag åt konstitutionsutskottet och övriga medlemmar i denna församling att yttra sig om.

Det är emellertid icke det allra värsta att nödgas konstatera huru denna institution numera — man kan inte säga urspåret, ty den har aldrig varit inne på rätt spår — men visat sig till den grad inkompetent, när det gäller att uppträda för rättens och rättvisans principer. Detta är visserligen ett mycket sorgligt faktum, men det allra värsta är att man nödgas konstatera, att trots detta, trots att de mest uppenbara bevis härför den ena dagen efter den andra framkomma, finns det miljontals människor här i världen — och man måste väl beteckna dem såsom i anden fattiga — som bara gå och vänta och hoppas, att detta Nationernas förbund skall återupprätta världen och upprätta nationell frihet och självständighet och allt vad dessa vackra saker heta. Det är som sagt detta, som är det mest allvarliga.

Jag måste säga, att särskilt förvånar det mig att finna socialdemokraterna i så hög grad engagerade i försvaret för denna institution. Jag har visserligen haft tillfälle att se en hel del synnerligen märkliga politiska missfoster, som blivit resultatet av korsningen mellan den så kallade demokratin och mer eller mindre utpräglade reaktionärer och företrädare för den nutida kapitalistiska politiken, men sällan har jag funnit något till den grad bedrövligt missfoster som detta. Och jag undrar ändå — fastän jag vet, att socialdemokraterna anse sig ha en mycket stor skyldighet att engagera sig på alla områden och bära ansvaret för allt vad som sker i det borgerliga samhället — om det icke av rent taktiska skäl vore på tiden, att socialdemokraterna på något sätt sökte svära sig fria från detta foster. För min del tycker jag verkligen, att det skulle vara en riktigt och taktiskt klok åtgärd. Det kan inte hjälpas, att om man alltför mycket engagerar sig i denna institution, föreligger den faran, att man förr eller senare får dela dess öde.

Ja, herr talman, det skulle naturligtvis vara åtskilligt till att säga i denna sak, men det är onödigt att uppehålla tiden. Jag skall endast till sist inskränka mig till att framhålla, att egentligen är ju utskottets utlåtande, särskilt om man ser det tillsammans med den av herr Reuterskiöld avgivna reservationen, ett fullkomligt understrykande av vad i motionen framhålles. Man har understrukt och erkänt dennas riktighet och då borde väl en motionär

*Om Sveriges
utträdande ur
Nationernas
förbund.*

(Forts.)

Om Sveriges
utträdande ur
Nationernas
förbund.
(Forts.)

egentligen vara nöjd, när han på det sättet fått rätt i sak. Att sedan varken utskottet eller reservanten varit tillräckligt logiska att draga den enda naturliga konsekvensen av denna motivering och komma fram till ett bifall av motionen är visserligen beklagligt för utskottet och reservanten och kanske också i viss mån för motionären. Men jag förstår så väl, att det funnits anledning för utskottet att ställa sig på den ståndpunkt som det gjort. Jag kan i alla fall konstatera, att så långt ha vi kommit och så mycket ha vi lärt av den senare tidens historia, att den frejdighet, med vilken man 1920 framträdde med alla dessa vackra fraser och därmed inhöljde både Nationernas förbund och de makter, som närmast hade äran av dess skapande, den frejdigheten är nu ganska bortblåst. Det är ungefär likadant, som då man jämför förhållandena i försvarsfrågan 1914 och 1924, det vill säga det är ungefär som en omvänd hand. Att man ännu inte kommit så långt som till att våga erkänna, att man begick ett misstag, då man agiterade för denna institution och inbillade folk, att den skulle få en sådan betydelse, är visserligen beklagligt. Ty det faktum, att denna institution existerar och att man propagerar för att mänskligheten och icke minst arbetareklassen i densamma skall se ett instrument för förverkligandet av sina önskningar och intressen, inverkar själfallet mycket ofördelaktigt på försöken att komma fram på andra vägar och skapa andra instrument, som i själva verket i ganska stor utsträckning skulle fylla kraven. I detta avseende motarbetar man sålunda utvecklingen och det visar en viss feighet, att man inte ens i denna dag är färdig att ta konsekvenserna av alla de ohyggliga lärdomar man fått under de gångna åren beträffande Nationernas förbunds betydelse och dess vilja att överhuvud taget göra något.

Till sist kunde det kanske vara skäl i att peka på en detalj i denna sak, en enda detalj, om också icke därför, att jag vill blanda in så mycket politiska synpunkter. Eftersom man i dessa dagar från franskt håll kommer med rätt så mjuka toner och förnekar, att man någonsin haft andra avsikter beträffande åtgärderna mot Tyskland än de fullt legitima att få Tyskland att fylla de förpliktelser, som fredsfördraget ställt på detsamma, kan det vara skäl i att erinra om en sak, som gått relativt spårlöst förbi i den svenska pressen; det var blott ett par tidningar som hade den omnämnd i september förra året. Franske konseljpresidenten hade nämligen inför en del franska tidningsmän ett uttalande, som man bör ha i minnet, då man ser de saker, som nu förekomma. Han yttrade bland annat: »Vi ämna helt enkelt — och jag är mycket glad däröver — för beständigt ockupera vänstra Rhenstranden. För min del skulle jag bliva ledsen, om Tyskland betalade. Vi skulle bli nödsakade att utrymma Rhenlandet. Vi skulle således förlora frukten av de ansträngningar, som vi göra för att fredligt, med vapen i hand erövra den befolkning, som bor på ömse sidor om gränsfloden. Tro vi att det är bättre att inkassera penningar än att erhålla nya områden? Jag för min del tänker, att det är bättre att ockupera och erövra än att inkassera och reparera. Ni förstå alltså, att vi behöva en stark armé och en vaken patriotism och att enda medlet att rädda Versaillesfreden är att inrätta oss så, att våra motståndare, de besegrade, icke kunna uppfylla den. Om Tyskland fullgjorde de förbindelser, som det åtagit sig i Versailles, skulle det vara slut med våra arméers makt. Vi bleve tvungna att avvärpa.»

Det är ganska tydliga verba, detta, och inför dylika uttalanden menar jag, att om det överhuvud taget funnes något liv i Nationernas förbund, om denna institution överhuvud taget hade någon uppgift att fylla, så hade det varit dess oavvisliga skyldighet att så fort som möjligt till slutgiltig behandling uppta den fråga, som är förbunden just med dessa ockupationsåtgärder. När man inte detta gjort, är det väl antagligen därför att man inte vill stöta sig med de

måktiga intressen, som bilda grunden för Nationernas förbund, eller också att man fått klart för sig, att även om man försökt göra något dylikt, man inte skulle förmå det allra minsta, utan den första åtgärd, som kunde stöta dessa måktiga intressen, skulle komma Nationernas förbund att även formellt ramla sönder.

*Om Sveriges
utträdande ur
Nationernas
förbund.
(Forts.)*

Då jag emellertid anser, att Sverige icke har någon anledning att direkt engagera sig i den våldspolitik, som Nationernas förbund i viss mån — till skam och nesa för förbundet självt — blivit ett instrument för att stödja, och då det finns andra och större intressen för det svenska folket att bevaka och särskilt för den svenska arbetareklassen, anser jag, herr talman, att det finnes goda skäl att bifalla de motioner, som här äro väckta, och tillåter mig därför att yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till de i ämnet väckta motionerna.

Herr Norling: Herr greve och talman! Jag skall endast under ett par minuter taga kammarens tid i anspråk. Det är ju uppenbart, att de föreliggande motionerna ha väckts i rent demonstrationssyfte. Det kan icke vara tänkbart, att motionärerna ett enda ögonblick ha inbillat sig, att de skulle kunna uppnå någon positiv effekt genom sitt förslag. Om jag inte missförstår situationen allt för mycket, utgör Nationernas förbund för herr Winberg och hans partivänner en personifikation av det ondas princip, och jag förstår mycket väl, att den, som är så brinnande i tron som herr Winberg är, också måste anse det vara sin skyldighet att vid alla möjliga och omöjliga tillfällen vittna om sin tro, även om han icke kan säga sig, att han kommer att vinna några proselyter.

Det finns knappast någon rimlig anledning att ingå i ett sakligt resonemang om de skäl, som motionärerna anfört såsom stöd för sitt yrkande och vilka nu ytterligare i ett ganska långt anförande ha utvecklats av herr Winberg, ty det kan givetvis icke förväntas, att en så utpräglad religiöst betonad man som herr Winberg skall vara benägen att låta beröva sig ens någon ringa del av sin barnatro.

Jag ber emellertid att få påpeka, att motionärerna motiverat sitt förslag företrädesvis genom att hänvisa till det förhållandet, att Nationernas förbund ännu icke lyckats utveckla sig till sådan fullkomning, att det tillfredsställer några högt ställda anspråk. Det finns ju emellertid i denna ofullkomlighetens värld mycket annat, om vilket man kan säga alldeles detsamma, och däribland även sådant, som med all sannolikhet ligger motionärernas hjärtan betydligt närmare, än vad förhållandet är med Nationernas förbund. Man skulle ju exempelvis kunna säga, att det är kommunismens oavvisliga skyldighet att ofördröjligen avskaffa privatkapitalismen. Detta har icke lyckats för kommunismen, lika litet som det för Nationernas förbund har lyckats att realisera dess grundsatser.

När vi socialdemokrater inom utskottet anslutit oss till utskottets avslagsyrkande, har det skett därför, att förbundet dock enligt vår mening och enligt vad utskottet kunnat påvisa i sin motivering, till vilken jag i detta hänseende hänvisar, sakta men säkert utvecklas i enlighet med de önskemål, som i samband med Sveriges anslutning formulerades vid 1920 års riksdag. Även från vårt håll medges mycket gärna, att ännu mycket återstår att önska, men vi hålla före, att den hittills vunna erfarenheten obetingat hänvisar vårt land att fasthålla de riktlinjer för dess arbete inom och utom förbundet, som uppdrogos 1920 och sedan alltjämt ha följts.

Herr Winberg har i sitt anförande riktat en insinuation mot Sveriges representant i Nationernas förbunds råd. Jag vill med avseende på denna sak endast säga, att vad herr Winberg i detta sammanhang yttrade är av sådan natur, att det icke ges någon anledning att bemöta detsamma. Envar måste inse, att denna insinuation är obehörig och att den utan vidare bör tillbakavisas.

Om Sveriges
utträdande ur
Nationernas
förbund.
(Forts.)

Herr Winberg har lovat att icke vidare besvara kammaren i denna fråga. Det är ett löfte, som jag för min del icke vågar ta för kontant. Jag finner det ungefär lika sannolikt, att herr Winberg icke vidare kommer att besvara kammaren i denna fråga, som jag skulle finna det sannolikt om det uppgåves, att katolikerna ämna sluta upp med att emellanåt doppa fingrarna i vigvattnet.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Winberg: Ja, herr talman, om den senaste talaren var någon särskild exponent för genomsnittssakligheten i konstitutionsutskottet, får jag säga, att man måste bli ganska betänksam.

Först vill jag rätta ett missförstånd från talarens sida. Han påstod, att jag skulle ha gjort en insinuation mot den svenske representanten i Nationernas förbunds råd. Det är inte alls fallet. Jag citerade, ehuru jag icke nämnde namnet, ett uttalande av den polskfödde professorn Kantorowicz, som uttalat, att han trodde, att det endast skulle behövas ett oböjligt nej från en av Frankrike oavhängig rådsmedlem, låt oss säga Sverige, för att göra slut på hela spökeriet. Det är sålunda icke jag, som gjort insinuationen, utan jag citerade en på folkförbundet mycket troende person från en helt annan nation. Det är alltså onödigt, att man gör någon särskild historia i den socialdemokratiska pressen av att jag vågat röra vid något så heligt som Sveriges representant i Nationernas förbunds råd.

Vidare ber jag att få tacka talaren för att han så välvilligt skänkte kommunisterna en uppgift här i världen. Det brukar annars heta, att vi icke ha någon uppgift utan gärna kunna försvinna, fast vi ha den ovanan, att icke försvinna så fort som socialdemokraterna önska. Nu förklarar han, att kommunisterna ha till uppgift att avskaffa det privata kapitalet. Ja, jag trodde verkligen, att socialdemokraterna också i någon mån hade det till uppgift, eller har man kanske lämnat det, så att det är något som hänför sig till den gångna tiden? Jag skulle verkligen hellre vilja se, att vi i denna punkt kunde samarbeta, men à la bonne heure, är det så, att socialdemokraterna med varmt förtroende överlämnar denna icke så oviktiga sak åt kommunisterna, få vi naturligtvis försöka driva igenom den också, fast det naturligtvis tar en viss tid.

Sedan tycker jag förstås, att det vittnar om en ganska svag ståndpunkt, att man behöver huvudsakligen uppehålla sig vid *den person*, som haft ett anförande, och inte i stället hålla sig till *den sak* man här behandlar.

Huruvida herr Norling eller jag är mest »varmt troende», torde en eventuell objektiv undersökning möjligen kunna ge klarhet om, ty här kunna vi naturligtvis icke visa det. Men härom dagen fann jag herr Norling mycket varmt troende, åtminstone då det var fråga om att reformera våra högmässogudstjänster. Jag har icke kunnat mäta mig med honom, ens när det gällt att vara troende på den allena saliggörande läran!

Det skulle vara åtskilligt mera att vända sig mot i den ärade talarens yttrande, men jag anser, att den här föreliggande saken är så pass allvarlig i och för sig, hur mycket man än söker bagatellisera den från socialdemokratiskt håll, att man, om man skall uppehålla tiden, bör tala om *saken* och icke om *personerna*.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Winberg begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej; bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 106;

Nej — 10.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om ändringar i akten om Nationernas förbund m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 146—155 i första kammaren av herr *Lindhagen*, i vilka motioner föreslagits:

a) i motionen nr 146, att riksdagen, såsom representant för folkets behov och önskningsar, måtte samtycka till och begära, att regeringen övervägde och med stöd av sitt folks opinion, verkade för, att akten om Nationernas förbund den 28 juni 1919 fullständigades med en bestämmelse å lämplig plats av huvudsakligt innehåll, att förbundet skulle låta sig angeläget vara att genom egna bemödanden och förmedling av sina medlemmar stödja och organisera den *medverkan från den allmänna meningen inom staterna för freden och för rättens vägledning i den offentliga politiken*, som utgjorde betingelsen för ett verkamt framryckande mot det höga mål, för vilket förbundet vore satt att i sin mån verka;

b) i motionen nr 147, att riksdagen, såsom representant för det svenska folkets behov och önskningsar, måtte samtycka till och begära, att regeringen övervägde och, med stöd av sitt folks opinion, verkade för, att akten om Nationernas förbund den 28 juni 1919 fullständigades med en bestämmelse på lämplig plats av innehåll, att förbundet ville arbeta för att, i den mån så lämpligen ske kunde, *de särskilda medlemmarnas representanter i delegeradeför-samlingen måtte utses till sitt uppdrag genom allmänna val*;

c) i motionen nr 148, att riksdagen, såsom representant för det svenska folkets behov och önskningsar, måtte samtycka till och begära, att regeringen övervägde och, med stöd av sitt folks opinion, verkade för:

1:o att akten om Nationernas förbund den 28 juni 1919 underginge den förändring, att *villkoren för anslutning till förbundet uti andra stycket av artikel 1 bortföle samt därigenom underlättades en universell anslutning* till förbundet och på samma gång *större klarhet fölle över förbundets anda och uppgift*;

2:o att från folkförbundet eller en eller flera av dess medlemmar riktades en vänskaplig *vädjan till Nordamerikas förenta stater att inträda i folkförbundet* snarast möjligt för att stödja och förbättra detsamma och även i övrigt i möjligaste mån aktivt deltaga i fredsverket;

d) i motionen nr 149, att riksdagen, såsom representant för det svenska folkets behov och önskningsar, måtte samtycka till och begära, att regeringen övervägde och med stöd av sitt folks opinion, verkade för, att akten om Nationernas förbund den 28 juni 1919 underginge den förändring, att *de principiella bestämmelserna om exekutiva maktmedel* (*»sanktioner»*), som återfinnes i artiklarna 10 och 16, *utginge ur akten* samt de redaktionsförändringar, som kunde härav påkallas på andra ställen, bleve vidtagna;

Om Sveriges
utträdande ur
Nationernas
förbund.
(Forts.)

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

e) i motionen nr 150, att riksdagen, såsom representant för det svenska folkets behov och önskningsar, måtte samtycka till och begära, att regeringen övervägde och, med stöd av sitt folks opinion, verkade för, att akten om Nationernas förbund den 28 juni 1919 erhöles det tillägg, att förbundets medlemmar vore ense därom: att samtliga tvister borde hänskjutas till *obligatorisk skiljedom*, att i följd härav den uppräknings av tvister, som enligt artikel 13 ansåges ägnade att avgöras genom skiljedom, antingen utginge eller fullständigades samt att allt tal och syssländan i förbundsakten med så kallade *lovliga krig* utginge ur densamma;

f) i motionen nr 151, att riksdagen, såsom representant för det svenska folkets behov och önskningsar, måtte samtycka till och begära, att regeringen övervägde och, med stöd av sitt folks opinion, verkade för, att akten om Nationernas förbund den 28 juni 1919 fullständigades på det sättet, att till den omvärdnad om ociviliserade folk och vissa samhällen, tidigare tillhöriga turkiska riket, vilken anbefalldes i artikel 22, även måtte i akten läggas ett principiellt och tydligt bemödande att värna grundsatsen om *nationaliteternas självbestämning* samt, där denna ej kunde helt genomföras, verka för bestämmelser i mån av behov, varigenom *nationella minoriteter universellt behörigen skyddades*;

g) i motionen nr 152, att riksdagen, såsom representant för det svenska folkets behov och önskningsar, måtte samtycka till och begära, att regeringen övervägde och, med stöd av sitt folks opinion, verkade för, att akten om Nationernas förbund den 28 juni 1919 fullständigades med en bestämmelse på lämplig plats av innehåll, att förbundet ville verka för en tillfredsställande lösning av problemet om *rasernas likställighet* samt med det snaraste föranstalta vänliga förhandlingar därom för att övervinna svårigheterna;

h) i motionen nr 153, att riksdagen, såsom representant för det svenska folkets behov och önskningsar, måtte samtycka till och begära, att regeringen övervägde och, med stöd av sitt folks opinion, verkade för, att akten om Nationernas förbund den 28 juni 1919 underginge den förändring, att, i stället för den i artikel 8 förordade begränsningen av de nationella rustningarna, programmet vidgades till att framför allt avse en hängiven medverkan till en *internationell avrustning av den allmänna värnplikten och det övriga krigsväsendet* i de särskilda länderna med bibehållande allenast av en oundgänglig ordningsmakt samt att i övrigt i akten klart framhöles *befogenheten och värdet av enskilda medlemmars avrustning såsom en förebild och förberedelse till den allmänna avrustningen*;

i) i motionen nr 154, att riksdagen, såsom representant för det svenska folkets behov och önskningsar, måtte samtycka till och begära, att regeringen övervägde och, med stöd av sitt folks opinion, verkade för, att akten om Nationernas förbund den 28 juni 1919 utvidgades med en bestämmelse å lämplig plats av innehåll, att förbundet ville befrämja ett *likvärdigt innehåll i de olika staternas civila lagstiftningar (rättens universalitet)*, i den mån så lämpligen kunde ske, samt även såmedelst uppamma samförstånd och känsla av samhörighet mellan folken; samt

j) i motionen nr 155, att riksdagen, såsom representant för det svenska folkets behov och önskningsar, måtte samtycka till och begära, att regeringen övervägde och, med stöd av sitt folks opinion, verkade för, att akten om Nationernas förbund den 28 juni 1919 fullkomnades med ett uttalande på lämpligt ställe i densamma, att förbundet väl insåge och i sina olika bemödanden ej ville förglömma, att *människornas karaktärsdanning och deras personligheters inre utveckling till själansvar (personlighetens kultivering)* dock vore den yttersta betingelsen för att stridigheter skulle kunna i godo biläggas och ett varaktigt fredstillstånd bliva en levande verklighet.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att

*Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)*

- 1:o) motionen I: 146,
- 2:o) motionen I: 147,
- 3:o) motionen I: 148,
- 4:o) motionen I: 149,
- 5:o) motionen I: 150,
- 6:o) motionen I: 151,
- 7:o) motionen I: 152,
- 8:o) motionen I: 153,
- 9:o) motionen I: 154 och
- 10:o) motionen I: 155

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Reuterskiöld*, som anförde: »Då motionerna avse en reform av folkförbundet i den riktning att detsamma skulle helt ändra karaktär, men då det icke låter sig göra att genom nya klutars sättande å gammalt kläde, helst om detta i sig är sekunda vara, få fram något hållbart nytt, så har jag inom utskottet avstyrkt motionerna med undantag av nr 149, som jag ansett böra tillstyrkas, då på den däri angivna vägen folkförbundet snabbara skulle förvandlas till vad det efter sin idé egentligen är, en form för organisationen av det internationella statssystemet.»

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande utlåtande skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Jag står ju icke på samma ståndpunkt som herr Winberg, som anser, att Nationernas förbund bör avskaffas och att Sverige skall göra början därtill genom att utträda ur förbundet. Jag finner nämligen, att man då i stället skulle behöva något annat, som herr Winberg icke har sagt oss, vari det skulle bestå. Därför är det bättre att behålla den början vi ha, helst som jag tror, att förbundet, när det väl nu snart får universell anslutning, dock måste anses vara *den företeelse i tiden, på vilken man bör kunna ställa de allra största förväntningarna*. Men det dröjer naturligtvis, innan de infrias. Det är min erfarenhet, att den förnämsta statskonsten är tålmodets. Det är droppen som urholkar klippan, och det duger inte att bara kasta från sig allting och lämna ingenting kvar i stället, utan man får bemöda sig om att tum för tum, spadagsvis, komma fram till något bättre.

Den debatt, som nu äger rum och kommer att äga rum i denna fråga, innebär ju i själva verket en förpostfäktning till försvarsfrågans avgörande. Jag måste ju säga, att det är en *liten* förpostfäktning, på grund av missförhållandet mellan de trupper, som där sammandrabba. Det är bäst, herr talman, att vi nu röra oss med militäriska termer, då hela den militära andan vilar över oss, vilket man också finner av kammarens tunnsådda närvaro. Det gäller nämligen icke frågan att skaffa en ny härordning med alla dess utsvävningar. Här gäller det bara fredsgarantier för framtiden på lång sikt, och då är det svenska folkets representanter borta med sina intressen. I detta avseende påminner ställningen fullt om 1914, då man befann sig i en liknande situation. Sätillvida har världen icke gått framåt.

Emellertid är nog frågan i sig själv stor — nämligen frågan om förbättring av Nationernas förbund — och att döma av utskottsutlåtandet råder därom en ganska enhällig uppfattning. Då blir frågan: varför skall en så viktig angelägenhet behandlas med så litet intresse och med fullkomligt negativa resultat i

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

den svenska riksdagen? Vi må nu besinna, att Nationernas förbunds akt är vår högsta grundlag i utrikespolitiskt avseende. Likaväl som vi här i riksdagen föreslå ändringar i vår egen grundlag, till exempel beträffande census till första kammaren, likaväl kan det vara befogat och föremål för vårt intresse att föreslå ändringar i vår högsta utrikespolitiska grundlag. Saken har nu också kommit i ett något annat läge än det varit vid föregående tillfällen, då motioner om utrikespolitiska angelägenheter, väckta här i kammaren, hänvisades till ett tillfälligt utskott. Det fick då mera karaktären av, att man ville framkalla en omedelbar aktion från regeringen för att förverkliga ett mål, och man svarade då alltid: denna sak förstår icke riksdagen, utan det är blott Kungl. Maj:t som kan bedöma, när det föreligger förutsättningar för ett framträdande, och man kan icke köra huvudet i väggen. Nu är det omlagt sålunda, att frågan gäller ändringar i akten om Nationernas förbund, vilka i stället gå till konstitutionsutskottet.

Akten om Nationernas förbund är ett idéprogram och icke som våra grundlagar en stadga, som omedelbart skall efterlevas. Varje punkt nästan talar om, att förbundet vill bemöda sig om att åstadkomma något. Där rymmas således idéerna, de ha äntligen fått en fristad i världen, och då kan man således också framlägga förslag om att de skola knäslättas där till vägledning för vårt framtida framåtskridande och som en fyrbåk, efter vilken vi skola inställa våra seglatser. Och det är bara det, som begärts i de förevarande motionerna.

Vidare ligger i dessa ett betonande av att fredsfrågan och garantierna för folkens säkerhet och överhuvud taget för mänsklighetens förbättring oupplösligt anknyta sig till frågan om Nationernas förbund. Denna blir därför också en försvarsfråga. Ett härväsande, som icke ödmjukt söker sig ett anspråkslöst tillhåll i skuggan av framlagda riktlinjer för en uppmarsch mot den verkliga frigörelsen, kan icke bli annat än en villfarelse. Kungl. Maj:ts proposition talar icke alls om denna — jag vill icke säga tvillingbroder, men styvbroder till försvarsfrågan. I de av partierna väckta militärmotionerna återfinner man icke heller en sådan hänvisning, icke ens i den socialdemokratiska motionen, som man skulle ha trott, utan det är blott de två avrustningsmotionerna som väckts, i denna kammare av nio ledamöter och i andra kammaren av sju ledamöter, som ha betonat denna försvarsfrågans solsida, nämligen fredsfrågan. Och när det tiges om detta i den kungl. propositionen och även i de huvudsakliga motionerna, de stora partiernas motioner, så kan man ju draga en bestämd slutsats därav, jag skulle nästan vilja säga en naturvetenskaplig slutsats. Det finns nämligen ett gammalt ordspråk, som säger att det varav hjärtat är fullt därom talar munnen. Vore hjärtat hos de stora partiernas ledningar fullt av fredsfrågan, så skulle det också talas därom i deras motioner. Men då så icke är förhållandet, så kan icke hjärtat vara fullt av fredsfrågan. I stället är det den stora härordningen, den nya härordningen, som enligt våra gamla tvångsföreställningar, att denna alltid och alljämt är landets största fråga, svävar över vattnet här i kammarna även vid detta tillfälle. De föreliggande motionerna äro ingenting annat än en utbrytning ur härordningsfrågan och ha även angivits såsom delar av denna, betingade av nödvändigheten att inom vissa motionstider föras fram.

Bland dessa framställningar koncentrerar sig det aktuella dagsintresset på avrustningsfrågan och Nationernas förbunds medverkan för denna angelägenhet. Det är motionen 193 jämte ett par angränsande motioner, som beröra den saken. Denna fråga, som också i högsta grad är en fredsfråga, har för vårt land endast berörts i de förenämnda två avrustningsmotionerna, väckta en i första och en i andra kammaren, och vi ha förnummit, att många andra av riksdagens ledamöter än undertecknarna äro, som de uttrycka sig, beredda att rösta med dessa motioner. Det enda tillfälle att rösta med desamma blir förmodligen idag, ty när den stora härordningsfrågan förekommer och alla av de stora majoriteterna icke uppbruna saker bli kontrapositioner, kasta sig

de, som icke alls vilja fredssaken i sig själv, på dessa frågor för att möjligtvis kunna slå ut ett medelyrkande, som de icke vilja ha med i voteringen.

Det är enligt vår mening av vikt, att folkförbundet åtminstone i sitt idéprogram stöder avrustningsfrågan och det är för det ändamålet, som motionen 193 har blivit väckt. Nu mena vi, att de nordiska länderna på skäl, som äro anförda i de båda motionerna, böra vara färdiga att skrida till en avrustning som en inledning till »den nya beslutsamhet», som Lloyd George krävde i sitt hälsningstelegram till den stora baptistkongressen förra sommaren. Han sade, säkerligen med fog, att det var endast en ny beslutsamhet, som kunde ordna för framtiden förhållandet mellan nationerna. Och denna nya beslutsamhet måste vi också i vårt hörn försöka tillägna oss och fullgöra de förpliktelser, som våra särskilda förhållanden i detta avseende ålägga oss.

Slutligen vill jag också inledningsvis betona för att undvika alla missförstånd — särskilt det missförstånd, som utskottet synes fullständigt ha skattat åt — att dessa motioner avse att understryka vikten av, att det vid sidan av de överläggningar i föret i portgången, som äga rum i Genève mellan ombud för regeringarna, och bakom desamma utbildar sig ett folkprogram i fredsfrågan, ett program, som anger på ett mera klart och enkelt sätt de stora folklagrens naturliga uppfattning, att freden måste komma fram ur ett oförfalskat idéprogram, som uppställes till ledning för den framtida utvecklingen, programmet om de gamla sanningarna. Jag tror också, att ett program, utbildat på det sättet, och ett arbete i den riktningen, skulle för första gången bereda Frankrike den trygghet, som det strävar efter, och rycka undan grunden för dess fruktan, som gjort att allt stannat så ofantligt i stöpet. Och så tillägges det uttryckligen i nu förevarande motion, att detta program icke får förblandas med vad medlemmarna i förbundets råd och församling högst anse sig våga för närvarande.

Jag kan icke neka mig nöjet att åberopa vad det nyliberala partiets ledare, herr Löfgren, i sitt jungfrutal för partiet framhöll just i den fråga, som beröres främst i den nu föredragna punkten. Han betonade, att i ett demokratiskt styrt samhälle är avkopplingen av den direkta kontakten mellan folket och dess ledning en uppenbar fara för både demokratin och samhället. Kompromissandet uppe på höjderna, som folket aldrig förstått, sade han, är icke längre nog för att ersätta det bristande sinnet för realiteter, den felande viljan till samförstånd, den undertryckta samhörighetskänslan inom hela folket. Vid ett senare tillfälle, inom en privat klubb, yttrade han, att vi måste eftersträva att göra folkförbundet till ett medel att skipa rättvisa och icke allenast mäkla fred. Härför kräves personlig fredsagitation och en sådan ändring i de särskilda staternas uppfattningar, att våldet icke längre kan framstå som ett rättsmedel. Endast på detta sätt, sade han, kan det nuvarande, till det yttre redan tämligen grundade folkförbundet få den inre förstärkning, som tarvas för skapande av en ny mellanfolklig ordning.

Ja, detta är sådana där vackra saker vi säga litet var vid mera privata tillfällen, men man måste fråga, varför icke ett sådant framträdande också skall gå för sig inom de parlament och regeringar, som ha avgörandet i sin hand. Vid remissdebatten här i år hörde man också ett ord, sådant som man alltid åhör tacksamt, uttalas från en annan av partiernas ledare, nämligen herr Ekman, som var den ende av partiledarna, som vid detta tillfälle i några slutord betonade, att fredsfrågan också måste få göra sig gällande.

I denna punkt är även utskottet så ense med motionären, att utskottet kan säga ingenting mindre än följande: »Det torde ej råda delade meningar om nödvändigheten av att förbundets arbete stödjdes av den allmänna opinionen i respektive länder. I all förbundets verksamhet är det otvivelaktigt av synnerlig vikt att tillse, att denna grundval för arbetet vidmakthålles.» Men på

*Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.*
(Forts.)

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

denna utgångspunkt kommer utskottet till ett blankt avstyrkande över hela linjen av varje åtgärd, genom vilken man skulle åstadkomma denna medverkan från folket. Det är aldrig det rätta medlet och utskottet kommer aldrig självt med något medel, beroende på, efter vad jag tror, att härordningsfrågan så dominerar det hela, att det inte finns något sinnelag för den andra saken. Utskottet säger: tiden är icke mogen, det är utsiktslöst och detta gör regeringen bäst, den förstår bäst, hur det skall skötas. De skälen genomgå som en röd tråd alla utskottets utlåtanden. Jag kan icke förstå detta: sedan man använt en hel generation för att kämpa för en parlamentarisk kontroll över regeringens utrikespolitik och för att folkets sunda instinkt skulle få göra sig gällande, är man nu tillbaka vid detta, att allt sköter regeringen. Det var de tillfälliga utskottens ständiga tema, det är nu även konstitutionsutskottets genomgående tema. Vad kan det bero på? Ja, allting har sin förklaring och tidsströmningarna växla. Man har naturligtvis i viss mån misräknat sig på demokratien. Den har inte blivit vad man väntat. Den har inte blivit denna självständiga framryckning, denna brusande folkvilja, som likt en ström skulle skölja bort allt gammalt och murket, som vi trodde på i vår grönaste kamp för dessa ideal. Tvärtom, ett räddhågat släkte, som styres av sina ledare, har blivit uttrycket för demokratien. Det kanske också beror därpå, att de tre stora partierna tillsammans haft regeringsmakten och stå nära att få den igen. Ingen vet, om det blir en liberal ministär, en socialdemokratisk eller en högerministär. När sålunda alla ledningarna stå med ett ben mitt i maktens högkonjunktur, känner man samfällt olägenheten av eller obenägenhet för att låta de stora massorna blanda sig i frågorna. Detta åstadkommer en samfäll önskan hos dem som styra eller snart skola styra det hela att hålla regeringsmakten såsom något som ändå skall ha sista ordet på avstånd från folket — en sorts solidaritetskänsla, förmodar jag. Men på det sättet komma vi ju slutligen därefter, att hela demokratis strävande efter parlamentarisk utveckling och parlamentarisk kontroll mot individernas vilja resulterar i, att vi här i riksdagen uppdelas i två kaster: karriärister och arvodister. Arvodisterna få inte ha någon annan mening än att lyfta sina arvoden — d. v. s. de få väl teoretiskt, men det blir ingenting av — och de andra sköta rulljangsen och säga: Vänta bara, tills vi bli regering, så sköta vi oss så utmärkt, att ni andra inte alls behöva sysselsätta er med sakerna. Det är världshistoriens upprepande av sig själv i evighet, amen.

Nu har ju utskottet varit mycket välvilligt i motionen. Det har till och med enskilt framhållits, att det varit så välvilligt, att det givit skäl för sitt avstyrkande, vilket man inte ansett behövt. Det har lagts vikt vid, att man skall vara tacksam för detta, och därför ber jag att vid detta tillfälle få tacka för att utskottet grundlagsenligt givit skäl för sitt avstyrkande. Ty någon orättvisa vill jag inte begå.

Nu finna vi emellertid, om herrarna se på betänkandets slutkläm på sid. 11, en lång, lång rad av hemställanden: 1:o), 2:o), 3:o), 4:o), 5:o), 6:o), 7:o), 8:o), 9:o) och 10:o), och så står det motionen I: 146, I: 147, I: 148 o. s. v., i en lång rad som en härordning i fulländad dress utan någonting, som nyanserar det minsta, bara nummer, som leda fram till ett: att resp. motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Då dyker upp i mitt minne den tid, då jag deltog i skolungdomens vapenövningar, ty jag kan icke neka, att jag tycker, att det över den härordning, utskottet uppställt, vilar någonting av det gamla fältropet: »Giv akt! Rättning höger!»

Ja, jag har nu naturligtvis endast uttalat mina personliga meningar, och eftersom de äro oriktiga, behöver man ju inte fästa sig vid dem, men enligt grundlagen har jag ju i alla fall rätt att fritt föra min talan från denna talarstol.

Jag övergår, herr talman, från denna ingress, som gäller alla motionerna ge-

mensamt, till att tala litet om *den nu föreliggande motionen*. Jag skall försöka fatta mig i varje fall så kort som möjligt, men ämnets betydelse berättigar dock, att man säger något om varje sak.

Den första motionen går ut på, att i folkförbundets idéprogram, dess idékonstitution, skulle inskrivas medverkan från den allmänna meningen inom staterna för freden och för rättens vägledning i den offentliga politiken. Utskottet har, som nyss nämndes, på ett synnerligen ampert sätt vitsordat, att det är alldeles nödvändigt, att denna mening blir uppobiliserad, »men», säger utskottet, »utskottet finner ingen anledning antaga, att ett i förbundsakten intaget stadgande av den inncbörd, motionären föreslagit, i detta hänseende skulle bliva av betydelse, och kan fördenskill icke tillstyrka motionen». Det har till och med sagts mig enskilt, att då detta idéprogram är så svårt att förverkliga redan nu, ehuru det är mycket dåligt, vad skulle det då inte bli, om det bleve mycket bra? D. v. s. ju sämre det är, ju bättre är det, ty desto lättare är det att förverkliga, men ju bättre det är, ju sämre är det, ty det blir då så svårt att förverkliga.

Jag försäkrar herr Engberg, som nu såsom gäst i kammaren skrottat så hjärtligt — han delar den nyssnämnda uppfattningen, har jag hört — att om ett idéprogram är klart och riktigt, så att folket förstår det, då samlar sig folket omkring det med hänförelse, eller kan åtminstone göra det, om nämligen det tillåtes. Då begriper folket, att saken är riktig och för världen framåt. Men slänger man till det en slarva, ett utskott av sanning, då kan det inte ryckas med och entusiasmeras, och det är därför, det går så långsamt att förverkliga förbundets nuvarande idéprogram. Och för övrigt är huvudsaken ju inte bara det, att idén kommer in i programmet som en ledstjärna, utan själva arbetet att få den dit är banbrytande, arbetet att få till en början åtminstone de små nationerna att uttala sig för den förlösande grundsatsen. Det är själva bemödandet att få idéerna fram i programmet, som är det viktigaste, ty det är det strävandet, som skolar opinionen och gör den fruktbar för sådd och skörd.

Jag har naturligtvis, herr talman, icke kunnat ifrågasätta, att riksdagen eller utskottet skulle vara med på alla dessa tio yrkanden. Men jag hade trott, att vissa av dem i alla fall voro så pass solklara och riktiga just i dessa tider efter världskriget, då man trots allt står inför oupphörliga rustningar, att man kunnat bifalla vissa punkter. Jag kommer därför icke att begära mer än två, högst tre voterings i de tio punkterna för att mönstra rösterna, särskilt avrustningsfolket, här i kammaren. På denna punkt hade jag icke tänkt begära någon vötering, men en medverkan från alla folkens lager är dock en demokratisk grundprincip, och för att bereda både herr talmannen och mig tillfälle att få se en mera samlad kammare skall jag begära vötering även vid denna punkt.

Jag yrkar alltså bifall till förevarande motion.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Den ärade motionären antydde i sitt anförande att syftet med den knippa av motioner, han här väckt, skulle vara att i idéprogrammet, som han kallade det, i Nationernas förbunds akt, i dess grundlag, få inskrivna de synpunkter, han här i så ymnigt mått fört fram. Detta hans yttrande för mig tillbaka till den diskussion, som fördes för en liten stund sedan angående konstitutionsutskottets näst föregående utlåtande. Om jag rätt fattat såväl den då förevarande motionen som det anförande, som i det ärendet hölls, skulle skälet för det framställda yrkandet om Sveriges utträde ur Nationernas förbund vara det, att förbundet skulle så att säga ha förlyft sig på sin uppgift, tagit för stor börda på sig. Nu vill herr Lindhagen, att det skall ta än yttermera på sig, att dess uppgift skall förbättras och vidgas i högst avsevärd grad på vissa punkter på ett sätt, som jag och utskottet förmena till och med skulle kunna motverka dess syfte genom att åstadkomma söndring inom förbundet. Samhörighetskänslan och viljan till samarbete inom förbundet

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

torde väl vara den nödvändigaste förutsättningen för att detsamma skall kunna gå framåt.

Med herr talmannens tillåtelse skall jag, fastän diskussionen hittills endast rört sig om första punkten, beröra en del av de andra föreliggande motionerna. Det förefaller mig nämligen, som om det vore nästan omöjligt att få ett slut på diskussionen om dessa ärenden, då de äro så många till antalet, utan att göra en sådan sammanfattning, en sådan gruppering av motionerna.

Till en början vill jag då säga, att de allra flesta, kanske alla utom den första och den tionde, ha varit föremål för statsmakternas prövning redan förut, vare sig de redan intagits i den skrivelse, riksdagen avlät med anledning av sitt beslut att inträda i Nationernas förbund eller de blivit föremål för direkta uttalanden på grund av de motioner i dessa frågor särskilt från herr Lindhagens sida, till vilka riksdagen under de fyra år — *endast* fyra år — som förbundet varit i verksamhet, så ofta varit nödsakad taga position. Det är, som sagt, knappt någon av dessa motioner, som motionären icke redan förut ställt under riksdagens prövning.

Beträffande nu ifrågavarande motion nr 146, läste herr Lindhagen själv upp konstitutionsutskottets motivering för avslag, och jag anser mig kunna helt enkelt visa tillbaka på samma motivering, som förefaller mig övertygande.

I motionen nr 148 föreslår motionären, att man skall vidtaga åtgärder för underlättande av en universell anslutning till förbundet, och han har därtill anknutit en punkt, som redan behandlats av riksdagen. Angående den universella anslutningen har Sveriges regering och riksdag uttalat sig så tydligt, som man egentligen kan begära. Jag hänvisar i detta avseende till riksdagens skrivelse av år 1920 vid sitt samtycke till anslutningen till förbundet. Det finns jämväl ett utlåtande från första kammarens första tillfälliga utskott i fjol, då samma ärende var under riksdagens behandling. Båda dessa yttranden finnas i konstitutionsutskottets utlåtande, och det kan naturligtvis icke falla mig in att här läsa upp dem, men jag anser mig kunna framhålla, att utskottet har rätt, då det med hänvisning till dessa yttranden säger sig anse, att Sveriges ombud vid förbundsförsamlingen handlat i överensstämmelse med de riktlinjer, som givits om arbete för en universell anslutning. Någon ytterligare erinran i detta avseende anser sig utskottet sakna skäl att förorda. Då återstår på denna punkt frågan om, att Sverige på ett eller annat sätt skulle medverka till att söka presas Amerikas förenta stater att ingå i Nationernas förbund. Jag antydde i början av mitt anförande att utskottet funnit att vissa av motionärens förslag inneburo risk för söndring inom Nationernas förbund. Denna fråga hör dit. Jag förmenar, att det är alldeles orimligt, att Sverige för sin del skulle göra ett uttalande, som skulle innebära en anvisning, ett råd, en uppmaning till en annan stat att vidtaga åtgärder, som äro dess helt och hållet enskilda affär, och jag kan inte underlåta att i detta sammanhang framhålla det egendomliga i att just den motionär, som gång på gång väckt förslag angående nationernas självbestämningssrätt, nu yrkar på, att Sverige skall gripa in i en annan stats självbestämningssrätt.

I motionen nr 149 yrkar motionären, att de s. k. sanktionerna skola utgå ur förbundsakten. Det kan inte falla mig in att i detta sammanhang taga upp en debatt om vad dessa sanktioner som sådana innebära, men det kan vara tillåtet att säga, att den tolkning angående militära sanktioner, som Sverige förbehållit sig, i den form, den fått, innebär ett tryggande moment för oss. Men att taga bort dem ur akten, förefaller utskottet och mig alldeles orimligt. Om man vill skapa ett rättsförhållande, ett rättsinstitut, synes det mig alldeles påtagligt, att man även skall ha en möjlighet att kunna förverkliga rätten. Tar man bort den möjligheten, förefaller det mig, att alltsammans skulle sväva i det blå.

De i motionerna nr 151 och 152 behandlade frågorna ha också förut varit

under riksdagens behandling genom motioner av samma motionär. Motionen nr 151 berör frågan om nationaliteternas självbestämmingsrätt och åtgärder till skydd för nationella minoriteter. Detta är en ytterst viktig fråga, för vars förverkligande för visso ingen inom vår lilla nation önskar annat än framgång, och det är alldeles påtagligt, att i utskottets avstyrkande av motionärens förslag icke får inläggas, att utskottet skulle ta avstånd från motionens tanke. Men utskottet har icke ansett sig kunna förorda den form för dess förverkligande, som föreslagits. Vid 1921 års riksdag väckte herr Lindhagen en motion av enahanda art. Denna motion föranledde en skrivelse i motionens syfte, men på grund av ett yttrande av kommittén för behandling av frågor angående Nationernas förbund fann sig Kungl. Maj:t icke kunna vidtaga någon åtgärd med anledning av denna skrivelse, enär ej möjlighet förelåg att vid det tillfället uppgöra något förslag. Vid fjolårets riksdag väckte herr Lindhagen ånyo en motion i ämnet. Denna motion remitterades till tillfälligt utskott, och jag skall i korthet citera utskottets yttrande, därför att konstitutionsutskottet i år tagit detta utlåtande som sitt. Utskottet anförde, att utskottet delade motionärens uppfattning angående vikten och betydelsen av frågan, men att utskottet förmenade att man kunde ställa större förhoppningar på den metod, som redan inlett, samt att tillfällen till svensk insats därutinnan icke torde komma att saknas, i synnerhet sedan Sverige fått plats i Nationernas förbunds råd. Vid dessa förhållanden och då ingenting förelupit sedan i fjol, vidhåller utskottet avslagsyrkandet i denna del. Någon ytterligare skrivelse i ärendet anser utskottet alldeles obehövlig. Allt vad härvidlag skulle kunna komma under behandling av regeringen eller av vår medlem i rådet, det är känt.

Sedan kommer motionen nr 152, som handlar om rasernas likställighet. Jämväl den hör till den grupp av ärenden, som jag förmenar innebära en risk just för Nationernas förbunds syften. Jag förmodar, att om man skulle tänka sig, att en skrivelse eller annat yttrande från Sveriges riksdag i syfte, att Nationernas förbund skulle verka för likställighet mellan raserna, på något sätt finge adress mot österns stora gamla kulturstater, skulle de livligt betacka sig för en dylik hjälp. De skulle anse det som en förmåten oartighet mot dem.

Vidare har motionären gått in på frågan om sättet för utseende av representanter vid Nationernas förbunds sammanträden. Även denna fråga har varit föremål för riksdagens prövning tidigare. Då förelåg visserligen frågan i något avvikande skick, enär motionären då hade begärt utarbetande av ett lagförslag, innehållande att de skulle utses genom direkta val. Lagutskottet, till vilket ärendet remitterades, yttrade i den delen: »Utskottet kan ej finna, att i en sådan anordning — nämligen att representanterna skulle utses av folket genom direkta val — skulle ligga någon garanti för att de för sin uppgift bäst lämpade representanterna bleve valda. Väljandet av i alla avseenden lämpliga representanter i delegeradeförsamlingen är nämligen ett värv av ytterst grannliga art, för vars rätta handhavande det fordras en ingående kännedom om såväl de spörsmål, som skola vara föremål för behandling, som den internationella situationen i allmänhet. Jag kan icke annat än anse dessa skäl vara fullständigt bärande, och jag kan inte finna någon som helst anledning att därvidlag frånträda den uppfattning, som konstitutionsutskottet i år gjort till sin.

Herr talman! Det kan ju hända, att jag bland de många motioner, som föreligga, har förbigått någon, men då ju motionerna bilda ett knippe med ett gemensamt syfte, en gemensam synpunkt som sammanhållande band, torde, även om någon blivit förbigången, det allmänna syfte, konstitutionsutskottet haft, ha blivit tillgodosett.

Vid det närmast föregående utskottsutlåtandet var fogad en motion, som väl tydde på att den meningen gör sig gällande, att Nationernas förbunds

*Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)*

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

hälsotillstånd inte är det allra bästa. Jag förmenar att det kan vara förenat med ganska stor risk, om alltför många läkare samlas kring denna sjukbädd, var och en med sitt recept. Det synes mig nödvändigt att, om man önskar Nationernas förbund framgång, lämna det lugn och vila att utveckla sig i den riktning, det satt sig före, och jag anser mig ha så mycket mera skäl att säga detta, som dock många omständigheter visa på, att dess verksamhet har gått i god riktning.

Herr Lindhagen fällde under sitt anförande nyss det yttrandet, med adress givetvis också åt konstitutionsutskottet, att historien upprepar sig i evighet. Jag undrar emellertid, om man inte i viss mån kan säga detsamma om motionären, ty, som sagt, av dessa tio motioner ha åtta ett innehåll, som gång på gång varit föremål för riksdagens prövning, och samtliga dessa förslag ha förut blivit avstyrkta. Nya omständigheter kunna enligt utskottets förmenande icke sägas ha förekommit sedan dess, och därför, herr talman, ber jag nu att i fråga om förevarande punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Norling: Herr greve och talman! Det synes ha väckt motionärens förvåning eller kanske rättare på andra grunder förefallit honom anmärkningsvärt, att även de socialdemokratiska ledamöterna av utskottet biträtt yrkandet om avslag å samtliga hans tio motioner angående reformering av Nationernas förbund. Jag har begärt ordet just för att i korthet antyda motiven till denna vår av motionären klandrade hållning.

Jag har nyss i annat sammanhang framhållit, att det givetvis från socialdemokratiska utgångspunkter ännu återstår ofantligt mycket att önska med avseende å Nationernas förbunds utveckling, och det kan gärna sägas, att dessa önskemål i stort sett och på viktiga punkter sammanfalla just med det program, som skisserats i herr Lindhagens tio motioner. Nu är det emellertid ett faktum, att riksdagen redan tidigare vid olika tillfällen och särskilt i samband med beslutet år 1920 om Sveriges anslutning till förbundet givit tillkänna sin mening i flertalet av de frågor, som beröras i motionerna, och utskottet har i föreliggande utlåtande kunnat hänvisa till att vad riksdagen sålunda tidigare uttalat också på väsentliga punkter sammanfaller just med de av herr Lindhagen nu framförda önskemålen. Sveriges ställning visavi Nationernas förbund och dessa problem är således redan fullkomligt klar. Endast om det funnits någon anledning att misstänka, att regeringen och våra representanter i Nationernas förbund ämnade ignorera riksdagens uttalanden, skulle det föreligga skäl för en ny opinionsyttring från riksdagens sida. Men nu har utskottet även genom hänvisning till allmänt kända och lätt kontrollerbara faktiska förhållanden kunnat ådagalägga, att denna förutsättning icke existerar, vilket man väl kan ha rättighet att fastslå utan att hemfalla till någon olämplig övertro på regeringen. Sverige och dess representanter i förbundet hava arbetat i överensstämmelse med de av riksdagen givna direktiven, och i vissa avseenden har en utveckling av förbundet även skett i enlighet med de önskemål, som från svensk sida formulerats.

Nu gå visserligen motionärens reformkrav på vissa punkter längre än vad som finnes angivet i riksdagsskrivelsen av år 1920, och det kan ju finnas ett och annat som talar för utvidgning och komplettering av den svenska önskelistan. Vi socialdemokrater inom utskottet hava emellertid ansett, att så länge som de gamla önskemålen i åtskilliga avseenden ännu kvarstå orealiserade, bjuder klokheten, att man icke reser nya anspråk, vilka under nu rådande förhållanden otvivelaktigt skulle komma att verka såsom lika många nya irritationsmoment. Motionären har uttalat, att han betraktar akten om Nationernas förbund såsom ett idéprogram, ett framtidsprogram. Denna definition är ju i viss mån riktig så till vida nämligen, att åtskilliga av de grundsatser, som funnit uttryck i

akten, ännu måste anses höra framtiden till. Akten är dock icke enbart ett framtids- och idéprogram; den utgör även det rättesnöre, efter vilket Nationernas förbund förklarar sig vilja arbeta. Man skulle kunna säga, att den kodificerar de grundsatser, som vid tidpunkten för förbundets bildande vunnit en så obetingad anslutning, att de fördragsslutande parterna kunde enas om dem, åtminstone i princip. Vissa erfarenheter från den tid, som förflutit sedan förbundet trädde i verksamhet, ge emellertid ganska tydligt vid handen, att en ytterligare idealitetsbelastning av förbundsakten för närvarande icke är att tillråda. Dessutom är det så, att programformuleringar icke i och för sig ha någon förmåga att uträtta underverk. Endast i den mån de uppbäras av en stark opinion, kan man med dem uppnå vad som avses. Jag undrar därför, om icke det framför allt nödvändiga just nu är att mobilisera opinionen.

Herr Lindhagen har nyss framhållit, huru önskvärdt det är, att vi få ett folkprogram, ett idéprogram, som i sig upptager de stora sanningarna. Detta är naturligtvis alldeles riktigt. Men vilken garanti är herr Lindhagen beredd att ge oss för att just *hans* program och detta ensamt bland alla program, som konkurrera om själarna, äger dessa förträffliga egenskaper, är ett sådant utmärkt folkprogram, som upptager de stora sanningarna? Kanske skulle flera vara benägna att utan vidare acceptera detta program, om herr Lindhagen kunde ge sådana garantier.

Vad nu särskilt beträffar motionen nr 146, i vilken herr Lindhagen har hemställt om åtgärder för intagande i förbundsakten av bestämmelser om »organisation och medverkan från den allmänna meningen inom staterna för freden och för rättens vägledning i den offentliga politiken», inskränker jag mig till att åberopa vad utskottet anfört såsom skäl för sitt avslagsyrkande, till vilket jag anhåller att få yrka bifall.

Herr Lindhagen: Jag skall icke alls inlåta mig på att bemöta herr von Geijers uttalande om motioner, som icke nu föreligga. Han antydde, att han för sin del därmed ville hava avslutad debatten om dessa motioner, och det är ju förmånligt för mig, ty då får jag vara ensam, då vi komma till de andra punkterna.

Jag vill rätta ett par missuppfattningar, som herr von Geijer gjort sig skyldig till. Herr von Geijer sade, att av dessa motioner endast den första och den tionde äro nya, medan allra de övriga åtta äro gamla. Nej, herr von Geijer, ingen av dessa motioner är gammal, ty jag har aldrig någonsin förut yrkat ändring i och tillägg till Nationernas förbunds grundlag. Jag har i mitt inledningsanförande karakteriserat skillnaden mellan en sådan framställning och en framställning om en skrivelse i allmänhet till regeringen att verka för saken. Det är således något alldeles nytt alltsammans.

Vad sedan ämnena angår, för herr von Geijer också vilse, ty det förhåller sig så, att den första och den tionde motionens ämnen äro de, som jag mest motionerat om, medan jag mindre ofta motionerat i de andra ämnena. Ett par bland de andra ämnena har jag till och med ej alls förut motionerat om. Sedan jag kom till riksdagen, har jag oupphörligen arbetat för det folkliga inflytandet på politiken, ett ämne som avses i den första motionen. Den tionde motionen innehåller ett ämne, som ju förekommit nästan vid varje riksdag i en eller annan form på den senare tiden.

Vad slutligen den siste talaren beträffar, framhöll han, att allt är så riktigt och att man framför allt måste organisera den allmänna meningen. Men det är ju detta som jag begär. Varför säger då den siste talaren: Nej, varför skall herr Lindhagen göra anspråk på att dessa motioner innehålla det riktiga? — Det få vi ju diskutera om vid behandlingen av varje punkt, huruvida den är lämplig och riktig och av förhållandena betingad. Detta är icke någonting.

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

Om ändringar i akten om Nationernas förbund m. m. som är gripet såsom en fågel i luften, utan endast ett hänvisande till faktiska förhållanden. Kommer herr Norling med ett bättre program, tar jag naturligtvis med uppräcka händer mot ett sådant, men var så snäll och kom med ett sådan program då också!

(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 15.

Punkten 2.

Herr **Lindhagen**: Resultatet av den hållna omröstningen har uppmuntrat mig, ty det visar just så stort röstetal som jag högst hade väntat mig.

Denna motion avser ett förslag att utveckla Nationernas förbund på det sättet, att förbundsrådet mer och mer skulle bliva en regering och församlingen ett parlament, d. v. s. den utvecklingen gör sig säkerligen en gång själv gällande, att församlingen blir ett världsparlament och förbundsrådet en regering. Då ligger det nära till hands, att rådsmedlemmarna utses av regeringarna eller möjligen delvis av parlamenten, men att däremot parlamentet sammansättes genom allmänna val inom de olika länderna. Därför har jag föreslagit, att man skulle ifrågasätta, att i förbundsakten införes en bestämmelse om att man bör sträva efter att så kommer att ske.

Nu har utskottet på ett mycket ampelt sätt understrukit satsen, att det är av stor vikt, att vårt folk får en allmän insikt om den viktiga och betydelsefulla uppgift, Nationernas förbund har att fylla, och ju mera, säger utskottet, en dylik insikt kan vinna utbredning inom folkens stora lager och ju mer folken själva vilja verka för förbundet, desto lättare kommer detta att kunna realisera de höga mål, det för sig uppställt. — Ja, där ha vi det igen! Men varför skola vi då icke börja och gripa oss an med denna uppgift utan hålla folket borta jämnt och ständigt även genom dess riksförsamlingar? Efter denna demokratiska hänvändelse säger utskottet sitt obligatoriska »helt om» och förmenar att denna sak bäst skötes av regeringarna. Sålunda en motsägelse, såvitt jag förstår. Det är så svårt att få de lämpliga representanterna utsedda, det är den obeskrivliga grannlagenheten, som man har såsom en ärftlig belastning från den gamla diplomaten, som fortfarande svävar över vattnet även i vår församling. Regeringen skall sitta på spänn och med oerhörd skrupulöshet utse lämpliga personer. Vilken regering det är, lägger partierna sig icke i. Om det är en

högerregering, en socialdemokratisk, en liberal eller en kommunistisk regering, det må vara hänt, men det är i alla fall regeringen som ensam förstår saken.

Jag kan icke förstå med mina gammalmodiga synpunkter, som jag ägnat en halv mansålder åt, att det skall vara viktigt, att folken välja själva representanter till sina egna församlingar men däremot icke till världsparlamentet. Utskottet svarar, att om regeringarna få utse medlemmarna i världsparlamentet, komma regeringarna att känna sig mera bundna av dessa ombuds beslut, då det ju är deras egna ombud. Detta är också en ny sten lagd på en ny byggnad, som är för mig främmande, så fullkomligt främmande. Men det kan ju hända, att vi mer och mer gå mot en diktatur eller fascism eller vad det nu heter. Det finns många olika namn på dessa olika strävanden, att nu hava de folkliga valrörelserna spelat ut sin roll. *Vår* regering, säger man, ty allesammans äro aspiranter till regeringen, sköter saken bäst. Om ett parti icke har utsikt att komma till regeringsmakten ännu på 50 år, skulle man kanske rösta med motionären, det är jag övertygad om.

Men kunna vi icke fullfölja våra gamla ideal även i regeringen? Det är den enkla fråga, som utskottets förslag åtminstone för mig framkallar. Det finns i alla fall en fördel med de folkvalda representanterna också, och det är ju den, att de föra med sig friskare fläktar än de, som äro utsedda under kompromissens, försiktighetens eller i själva verket i kottteriernas och vänskapskretsens tecken. Man må säga vad man vill, det är väl i alla fall de friskare fläktarna, som rensat bort dammet i världen och byggt upp nya riken. Att utesluta de friska fläktarna och behålla kvalmet kan väl i varje fall icke vara någon framtidsmusik.

Nu skall jag gärna medgiva, att parlamentarismen har i åtskilligt gått ur sina gängor. Även sådana här val skulle sålunda mest komma att ledas av partierna och partiledningarna, och på det sättet kan man ju säga att regeringarna också få något att säga till om även vid folkvalen. Men de få ej allt att säga, utan det blir i alla fall någon variation.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten endast yrkats bifall till den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

Herr **Lindhagen**: När riksdagen år 1920 gjorde sin anslutning till Nationernas förbund, framhölls det såsom något särskilt viktigt, att det skulle bli en allmän anslutning till detsamma. Då sänkades många stater, som nu tillkommit, så att på den punkten har sålunda i alla fall det gått ganska avsevärt framåt.

Emellertid innehåller förbundsakten för anslutning till Nationernas förbund följande villkor. Det fordras godkännande av två tredjedelar av församlingen, vidare effektiva garantier för den inträdandes allvarliga avsikt att iakttaga sina internationella förpliktelser och slutligen ett godtagande av förbundets bestämmelser i avseende å militära och marina styrkor. Denna sista bestämmelse gäller alla nytillträdande stater, varemot de ursprungliga medlemmarnas militära dispositioner icke ställas under kontroll. Redan detta är ju ett missförhållande, men även övriga bestämmelser om att varje ny stat, som inträder,

*(Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)*

*Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)*

skall gå till Canossa och redogöra för sina allvarliga avsikter, är ju en remiscens från kriget och segerfreden, en plump i akten, som bör bort, likasom också bestämmelserna om godkännande av två tredjedelar av församlingen för intagande i förbundet, för att pakten verkligen skall erbjuda fritt tillträde åt alla stater.

Vad nu angår Nordamerikas förenta stater, om vilka jag föreslagit en särskild skrivelse, är det ju ostridigt, att Förenta staternas uteblivande har föranlett en del svåra missförhållanden såsom Ruhrockupationen och annat, som man anser icke skulle hava kommit till stånd, om de varit med från början. Det är också ganska märkligt, att ett så stort och mäktigt rike väl deltagit i kriget men icke i fredsverket. Att nu göra en hänvändelse till Förenta staterna med en vänlig anmaning att även de skulle ansluta sig till förbundet, anser jag hela Europa borde göra. Just när de amerikanska delegerade ej gärna vilja vara med om detta utan göra svårigheter, är detta en ytterligare anledning för Europa att säga, var god och kom med och var med oss i alla fall.

När denna senare fråga förra året väcktes av mig i riksdagen, hörde jag utifrån från olika håll och till och med från beskickningar, att detta var en ofantligt viktig fråga och att man hoppades på ett bifall till motionen. Men nu säger man, att det skulle vara att förolämpa Förenta staterna och deras självbestämningsrätt. På det sättet, herr von Geijer, har jag icke uppfattat självbestämningsrätten, att den skulle utesluta en vänlig vädjan till varandra att bidraga i något avseende. Sedan bestämmer varje stat för sig, vad den vill göra, och däri ligger just självbestämningsrätten men icke i ett isolerande utan att våga andas på varandra.

En gammal asiat sade en gång: Om man icke tror på det visa och kloka, är allt förgäves i staten. — Allt är också förgäves i världssamhället, om man bara väntar på händelsernas ödesdigra skickelser.

Det vore mycket mera att säga om denna sak, men jag yrkar nu, herr talman, bifall till min motion.

Herr Norling: Herr greve och talman! Redan i riksdagsskrivelsen av år 1920, som tidigare under denna debatt har åberopats, uttalades såsom den svenska folkrepresentationens klara och bestämda uppfattning, att det borde framstå såsom en plikt för medlemmarna av Nationernas förbund att arbeta för en anslutning till förbundet av alla civiliserade stater. Detta ligger givetvis även i det uttalande just i detta syfte, som herr Lindhagen här avsett, nämligen att det borde arbetas för ett undanröjande av de hinder, som försvåra anslutningen till Nationernas förbund av en del stater. Man kan sålunda säga, att vad som från Sveriges sida kan uttalas i denna fråga redan blivit uttalat och att det icke finnes någon anledning att säga det ännu en gång, helst som regeringen och våra representanter i delegeradeförsamlingen ju veterligen hava arbetat i enlighet med den av riksdagen uttalade uppfattningen.

Vad så särskilt angår frågan om Amerikas förenta staters anslutning till förbundet, finns det anledning att förutsätta, att en vädjan i enlighet med motionärens förslag ingalunda skulle upptagas så synnerligen välvilligt av den allmänna opinionen där borta. Man finner av talrika uttalanden i den amerikanska pressen — och för övrigt icke minst i den svenskamerikanska — att Förenta staternas befolkning anser, att varje försök från europeiskt håll i syfte att utöva påtryckning i ifrågavarande hänseende är att betrakta såsom en obehörig inblandning i angelägenheter, som Förenta staterna själva önska avgöra. Man kan beklaga, att saken uppfattas på det sättet, men man måste böja sig för själva det faktiska förhållandet.

Under dylika förhållanden har jag ingenting annat att göra än att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindhagen**: Den siste talarens uppfattning delas då icke av alla. Jag kommer så väl ihåg från den interparlamentariska unionens möte i Köpenhamn förra året, där amerikanerna pläderade mot deltagande. Där förekom det några svaga antydningar om att man helst skulle se, att en framställning gjordes från Europa. Jag väckte själv ett förslag i ämnet och både den parlamentariska unionens rådsordförande och dess generalsekreterare förklarade, att detta förslag hade deras största sympatier och helst borde av kongressen antagas. Därigenom att förslaget av amerikanerna ansågs icke väckt i laga ordning och icke gått igenom alla instanser, kunde man emellertid icke upptaga saken till prövning. Där stodo sålunda åtminstone rådsordföranden och generalsekreteraren inom den interparlamentariska unionen mot herr Norlings uppfattning om lämpligheten av en sådan hänvändelse.

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

Herr **von Geijer**: Endast några ord med anledning av vad den siste ärade talaren yttrade.

Även jag var närvarande vid den interparlamentariska kongress, om vilken han talade. Jag får säga, att låt vara att både presidenten och sekreteraren gärna velat åt denna tanke skänka sin sympati, hade dock de närvarande amerikanska ombuden en annan uppfattning.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 4.

Herr **Lindhagen**: Här ha vi en grundläggande punkt i förbundets författning och ett av de svåraste stadgandena i dess konstitution, som hittills endast föranlett den största förvirring på olika sätt. Den utgör också en av huvudgrunderna för att förbundet icke har kunnat annat än med största möda arbeta sig fram. Det gäller artiklarna 10 och 16, som handla om exekutiva maktmedel eller s. k. sanktioner, som bestå dels i militärhjälp och dels i ekonomiska påtryckningar och dels i skyldighet för de särskilda staterna att medgiva genomfart för trupper.

Här står även den svenska nationen — liksom de skandinaviska länderna i övrigt — inför ett speciellt problem, som ur deras synpunkt är särdeles svårartat. Artikel 10 innehåller garantier för territoriell integritet och oberoende, och det har uppstått farhåga för att dessa garantier skulle kunna utkrävas genom militär hjälp. På begäran av Kanadas regering kom saken före, och då antogs en resolution, vari det heter, att rådet vid anbefallande av militärt ingripande skall taga hänsyn till den geografiska situationen och varje stats särägna ställning. Däremot skulle det tillkomma varje medlems författningensliga myndigheter att med hänsyn till förpliktelsen enligt tionde punkten själva avgöra, i vad mån medlemmarna kunde anses skyldiga att fullfölja sin förbindelse genom användandet av militära maktmedel. För denna resolution röstade 29 medlemmar. En medlem, representanten för Persien, röstade emot i saknad av fullmakt och 23 medlemmar avhöllo sig från att delta i omröstningen. Genom att en medlem var emot förslaget blev det icke förbundslag vid detta tillfälle, men här hade man i alla fall fått fram, att det borde ligga i de särskilda medlemmarnas skön att med upprätthållande av andras integritet sända militärmakt eller icke.

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

Så hava vi artikel 16. Den innehåller, att om någon medlem tredskas att rätta sig efter beslutet, kan han tvingas genom militärmakt eller ekonomiska påtryckningar. Vidare står det, att rådet föreslår vilka bidrag förbundsmedlemmarna skola lämna. Härom har man nu, på framställning ej minst från de skandinaviska länderna, kommit till den tolkningen, som dock visserligen icke heller blev lag i förbundet, att rådet visserligen föreslår men de enskilda medlemmarna själva kunna avgöra och säga nej, och då återstår allenast en moralisk förpliktelse. Att bryta en sådan är lika farligt, ibland kanske farligare än att bryta en lagparagraf. Men för övrigt kvarstår skyldigheten att lyda order i fråga om ekonomiska påtryckningar att släppa trupper igenom. Och bara det är till hälften en krigsförklaring och kan leda till krigiska förvecklingar. Nu är det en stark motsättning inom förbundet i fråga om de här paragraferna mellan s. k. »utsatta stater» och »mindre utsatta stater». Finland, Estland, Lettland och Litauen önska varmt solidarisk vapenhjälp, under det att de skandinaviska staterna ha försökt draga sig ifrån detsamma. Det är givetvis en mycket bekväm ståndpunkt. Men om Nationernas förbund skall vara något, så skola de vara solidariska och hjälpa varandra i nöd och lust. Jag förstår i alla fall den svenska ståndpunkten, men därigenom komma de skandinaviska folken i ett egendomligt läge. De vilja icke vara solidariska, när det gäller militärhjälp — det få de andra sköta om — men på samma gång vill man, att förbundet skall hålla sig med militärmakt, och denna militärmakt är ingenting annat än våldsmedelsmakt, som man skall kunna rekvirera vid behov. Men vissa stater säga: det göra vi icke. Det kan giva anledning till de största förvecklingar, så vitt jag förstår, och det har framkallat ofantlig förvirring. Man har försökt lösa frågan genom s. k. garantitraktater, enligt vilka alla skola förbinda sig att garantera varandras oberoende och hjälpa varandra med vapen, men nu har det blivit frivilligt, och då är hela garantitraktaten ur världen, och den är förresten icke antagen.

Nu har i motionen ifrågasatts, om icke det vore ett stort misstag, att just Nationernas förbund började att bygga på rustning och våldsmedel. Om förbundet skall kunna fylla sin stora fredsuppgift, är det en ofantlig fara att just bygga sin grund på aktiv tillämpning av sådana våldsmedel. Det är spel, och man vet icke var det slutar. Man börjar på det sättet bekriga varandra och vet icke, hur staterna komma att uppgruppera sig på olika linjer. En angripen får hjälp av en annan, och så ha vi kriget mitt uppe i förbundet. Är det då icke riktigare, att förbundet inskränker sig till att genom sin allmänna sammanslutning och genom att begagna sig tills vidare av den bestämmelsen, att man verkligen kan säga nej till ett beslut, lita till ett av alla fattat beslut, som genom den moraliska påtryckningen blir verklighet? Och om det icke blir så, får man giva sig till tåls eller fatta ett beslut, som passar för tillfället i stället för att tillföra förbundsakten generella bestämmelser om militärmakt och våldsmedel, som skulle vara förbundets A och O. Jag föreställer mig, att detta skulle vara en mycket farlig punkt, som skulle kunna leda till förbundets upplösning och i tillämpningen bliva någonting ganska fruktansvärt. Jag tror således, att det är riktigast, att förbundet avskaffar 10:e och 16:e paragraferna i förbundsakten, och det får jag yrka bifall till, herr talman, ehuru jag förstår, att i vår tid, då man är van, att endast tillhyggen är det som inverkar på människorna, det är mycket få, som äro benägna att gå denna enligt min uppfattning naturliga och enda möjliga vägen att lösa de konflikter jag talar om. Då kommer Sverige för första gången i paritet med övriga stater, och då uppstå icke några konflikter mellan mera utsatta och mindre utsatta stater.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats bifall till den i ämnet väckta motionen.

Sedermåra gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

Punkten 5.

Herr **Lindhagen**: I Nationernas förbunds grundlag finnes föreskrivet, att skiljedom skall användas i vissa fall, men det finns icke föreskrivet, att skiljedom i alla tvister skall vara obligatorisk, som det kallas. De små staterna brösta sig ofta över att de äro med på det där, att de äro fördomsfria, och vi ha visst också utfäst oss, tror jag, till att låta våra tvister avgöras genom obligatorisk skiljedom. Men inga stormakter gå med, därför att de ha så många intressen insyltade i varandra, inte blott i Europa utan även i andra världsdelar, och de vilja inte hänskjuta sina s. k. vitala intressen till skiljedom. Man kunde ju till exempel riskera, att en skiljedomstol förklarade, att Tripolis skulle återställas till urinvånarna. Något sådant vill en stormakt inte vara med om, och därför gå de inte med på skiljedom.

Emellertid är förbundets mål att uppställa en sådan sak, men den saknas i programmet såsom vägledning — jag vidhåller, att förbundsakten är ett idéprogram — och arbetet för att få en sådan vägledning är också opinionsbildande i den riktningen och riktar då uppmärksamheten på annat, som står i vägen för den obligatoriska skiljedomen, och på det sättet gör det sin gärning på både ena och andra viset. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till denna motion.

Utskottet har nu invänt, att det arbetats på detta, i det att man fått till stånd en domstol och även skiljenämnder, som stå till buds, när man vill anlita dem. Men det medges, att stormakterna inte gå med på skiljedom. Utskottet slutar med att säga, att det inte tjänar något till att petitionera därom, ty det är »utsiktslöst». Där har man den opportunistiska synpunkten klart uttalad: man skall inte försöka någonting, som är utsiktslöst. Tänk då på alla kämpande partier, som representerat undertryckta folkklasser! De fingo nog börja med det utsiktslösa, herr talman, och på den vägen få alla rörelser gå fram. Det är opinionsbildandet, som så småningom gör en utsiktslös sak lösbar, och i detta syfte, herr talman, yrkar jag bifall till motionen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare, enligt herr *Lindhagens* yrkande, på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 6.

Herr **Lindhagen**: Denna motion avser att få införd i förbundsakten grundsatsen om nationaliteternas självbestämmanderätt och skydd för nationella minoriteter, inte blott skydd för minoriteterna, d. v. s. sådana folkspillror, som inte lämpligen kunna utbrytas, utan även, inte minst viktigt, skydd för dem, som redan äro självständiga, ty blir principen inskriven i akten, innebär det ytterligare en fredsgaranti.

Denna sak har varit före många gånger i riksdagen alltifrån 1912, och nu föreligger den i denna förändrade form. Det inträffade verkligen 1921, till min stora förvåning för övrigt, att riksdagen enade sig om en skrivelse just om detta, att denna sak skulle inskrivas i förbundsakten. Där ha vi verkligen en motion förut, som berör samma krav, att detta skulle inskrivas i förbundsakten.

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

Och hösten förut hade nordiska interparlamentariska förbundet uttalat sig för samma sak.

Nå, hur gick det då med denna riksdagsskrivelse? Jo, den remitterades till en kommitté för frågor rörande Nationernas förbund, som var tillsatt av utrikesdepartementet — jag tror, att den nu är avskaffad — och denna kommitté, vars ordförande då var nuvarande statsministern Trygger och vars sekreterare var fru Wicksell, förklarade, att frågan var så svårlost, att man för närvarande inte kunde göra någonting åt densamma, och därför hemställdes, att riksdagens skrivelse inte skulle föranleda någon åtgärd, och detta blev också regeringens beslut.

Nu kom frågan igen, som utskottet också mycket riktigt anmärker, år 1923 genom en ny motion i anledning av just detta avslag från Kungl. Maj:ts sida, och då intog man här i riksdagen en annan ställning än 1921. Man sade, att det var viktigare att uteslutande syssla med minoritetsskyddet och inte med den stora fråga, av vilken frågan om minoritetsskyddet endast är en underavdelning.

Jag skall, för att ej upptaga tiden, inte gå in på de olika skälen. Så står emellertid saken, och så utföll första kammarens beslut den gången — till andra kammaren kom frågan ej.

Nu säger utskottet, att vi få inte försumma att begagna alla tillfällen att arbeta för en sådan här trygghet och från svensk sida bör principen hävdas. Allt detta är ju gott och väl. Och Sverige har fått tillfälle att verka i denna riktning, säger utskottet, men — och nu kommer det gamla temat — »utskottet är övertygat, att Kungl. Maj:t alltjämt med uppmärksamhet följer spörsmålet utveckling. För den händelse det skulle visa sig ändamålsenligt, att Sverige tager något initiativ i detsamma — vare sig till inskrivande av berörda principer i förbundsakten eller av annan art — äger Kungl. Maj:t redan genom riksdagens skrivelse av 1921 kännedom om att riksdagen skulle hälsa en sådan åtgärd med tillfredsställelse. Under sådana förhållanden torde någon förnyad framställning från dess sida icke vara av behovet påkallad.» Ja, där äro vi igen framme vid Kungl. Maj:ts bedömande. Man underkänner riksdagens förmåga att begripa saken, såsom 1921, och man lägger i Kungl. Maj:ts hand att hädanefter bedöma saken efter sitt tycke. Och så tröstar man ändå motionären med att riksdagen ju har skrivit år 1921. Visserligen har Kungl. Maj:t avslagit riksdagens framställning, och riksdagen har sedan, 1923, avslagit vad den biföll 1921, men i alla fall ha vi ju 1921 års skrivelse som en vägledning för Kungl. Maj:t. Detta innebär inte mycken tröst, utan när saken blivit så avförd från dagordningen både av Kungl. Maj:t och riksdagen, är det ju förlåtligt, att man söker återupptaga saken, ehuru i annan form, nämligen i form av önskemål att definitivt verkligen få den inskriven i akten.

Jag har undrat på vad som skulle kunna vara anledningen till att nordiska interparlamentariska förbundet hösten 1920 på *svenskt* förslag, liksom riksdagen 1921, tog parti för saken, och då har jag fått klart för mig, att det var Ålandsfrågan, som då spökade. När Sverige fick ett eget intresse inblandat i rätten, då var man färdig att förverkliga rätten, men när intresset nu är bortblåst och Ålandsfrågan löst, då försvinna våra rättstankar, ty de byggdes inte på kärlek till rätten utan på det egna intresset, och det är såsom det synes endast, när det gäller detta, som de komma fram. Detta är ett mycket karakteristiskt exempel på och skildring ur historien av det svenska parlamentets intresse för Nationernas förbunds *verkliga* grundtankar.

Jag yrkar bifall till motionen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu förevarande punkt hemställt samt vidare, i enlighet med herr *Lindhagens* yrkande, på bifall till den i ämnet väckta motionen:

och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 7.

Herr Lindhagen: Den största nationalitetsfrågan är frågan om rasernas likställighet. Om den säger utskottet: att denna fråga löses är för hela mänskligheten av yttersta vikt, »är för hela mänskligheten av yttersta vikt». Då vi äro en del av mänskligheten, är den således också för oss av den yttersta vikt. Den slutsatsen kan väl utskottet inte neka till att man får dra.

Varför är den av yttersta vikt? Jo, därför att däri bottnar kanske den största krigsanledning för närvarande, som hotar världen. De japanska ombuden begärde i Versailles, att just rasernas likställighet skulle inskrivas i förbundsakten såsom en grundlag. Europa sade nej. Detta är ju redan en halv krigsförklaring. I Sydafrikas förenta stater står anslaget överallt på spårvagnar, hotell, restauranger o. s. v.: »Endast för européer», (European only). Ingen indier, ingen japan, ingen kines får tillträde. Och inte få de förvärva jord på de flesta ställen, inte bedriva handel, mångenstädes inte gifta sig med en vit. Detta »endast för européer» är ju också en krigsförklaring på förhand.

Och för övrigt: Japan, detta trångboddna område, ökas årligen med 800,000 människor. Kina är också ganska trångt, åtminstone delvis, och även Indien. Vart skola dessa Asiens folk ta vägen? Hela detta spörsmål är för dem en jordfråga. De få inte ge sig till Sibirien: »Endast för européer», inte till Stillahavskusten eller öarna: »Endast för européer!» Det enda, som återstår ännu, är Sydafrika.

Under sådana förhållanden säga de — jag har själv läst det i deras böcker, och jag har talat med åtskilliga både här hemma och i utlandet: »Då återstår ingenting annat än att utveckla vår industri till det yttersta och konkurrera med européerna på deras arbetsmarknader.» Detta är vanskligt och kan inte gå i längden. Vad återstår då? »Kriget», säga de, således den stora kampen mellan gula och vita rasen, som också kanske på grund av de olika levnadsvillkoren blir en kamp mellan två arbetarklasser.

Jag tycker, när det gäller en sådan sak, som är av »yttersta vikt» och hotar hela världen med krigsfara, att vi såsom medlemmar i Nationernas förbund ha anledning att taga upp saken på allvar.

Då säger herr von Geijer: »Det skulle vara en förolämpning mot de stormakter, som profitera av den ordning, som nu är.» Det är väl inte större förolämpning än den, som skedde i Versailles, då kravet framställdes. Man talar bara om att detta är en fara och att frågan bör lösas. Och på en stor internationell fredskongress i London år 1922, som jag var med på, voro så gott som alla eniga om, att denna fråga borde lösas, och att mitt initiativ borde föranleda till frågans upptagande vid nästa kongress. Och när herr von Geijer säger: »Yttersta östern skulle betrakta en sådan sak som en förolämpning», vill jag fråga: hur kan herr von Geijer dikta upp en sådan sak i sin fantasi? Det gör man åtminstone enligt min erfarenhet visst inte. Man visar där tvärtom sådant intresse för saken, att man förhjälpit mig beredvilligt till litteratur i ämnet samt anhållit att få avtrycka motionen i sina tidskrifter. Herr von Geijer skall inte försöka kugga oss och göra världen dummare än den är.

Herr von Geijer: Jag skall inte förlänga diskussionen på denna punkt. Jag vill endast erinra herr Lindhagen om vad som tilldrog sig på interparlamentariska kongressen i Wien för ett par år sedan.

Jag vidhåller mitt påstående, att dessa gamla kulturfolk skulle taga detta som en förolämpning eller orättvisa.

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare, enligt herr Lindhagens yrkande, på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 8.

Herr **Ljunggren**: Ehuru jag icke deltagit i behandlingen inom utskottet av det här ärendet, har jag i alla fall ansett mig böra taga till ordet på denna punkt, då jag nämligen anser, att det är en så pass betydelsefull fråga, icke minst för vårt eget land, att den opinionsyttring det här gäller kan vara på sin plats och, ifall den komme till stånd, säkerligen skulle hava en viss betydelse. Jag förstår ju mycket väl, att när en så glänsande talare som herr Lindhagen, vilken dessutom penetrerat dessa problem och behärskar dem, icke kan avvinna kammaren något intresse för dessa viktiga frågor, är det ännu mer utsiktslöst för mig att kunna påräkna något sådant. Jag fäster mig särskilt vid den reservation, som herr Reuterskiöld avgivit till utskottets utlåtande. Jag tycker den är så betecknande för det sätt, varpå man tager på dessa viktiga angelägenheter, och då reservanten vid den punkt, i fråga om vilken han reserverat sig, icke tog ordet, nämligen i fråga om motionen 149, tillåter jag mig fästa herrarnas uppmärksamhet på innebörden av denna reservation. Där yttras: »Då motionerna avse en reform av folkförbundet i den riktning att detsamma skulle helt ändra karaktär, men då det icke låter sig göra att genom nya klutars sättande å gammalt kläde, helst om detta i sig är sekunda vara, få fram något hållbart nytt, så har jag inom utskottet avstyrkt motionerna med undantag av nr 149», etc. Det är således denna allmänna resignation beträffande dessa saker, som gör sig gällande icke blott bland dem, som äro mot förbundet, såsom herr Winberg och andra, utan även bland större delen av dem, som röstat för inträdet i Nationernas förbund och som anse, att det dock är det enda man för ögonblicket har att hålla sig till, om man skall kunna få något skydd mot de faror, som finnas på det här området. Nu vet jag visserligen, att det är en utopi i viss mån att yrka bifall till en sådan motion som den föreliggande, eller förslaget att förbundet skulle uttala sig för ett sådant framtidsperspektiv, att det skulle medverka till internationell avrustning av den allmänna värnplikten och det övriga krigsväsendet i de särskilda länderna, med bibehållande endast av en oundgänglig ordningsmakt. Såsom ett axiom för de flesta människor, tror jag, gäller ännu den gamla latinska satsen »si vis pacem para bellum» d. v. s.: om du vill ha fred, så rusta dig för kriget! Ja, den satsen omfattas nog ännu i dag och icke minst i vårt eget land. Men om det är en utopi att tro, att man skall kunna komma fram till ett fredstillstånd i världen, skulle jag vilja säga, att det är en lika stor utopi — det har erfarenheten visat — att tro på riktigheten av detta latinska ordspråk, ty det har visat sig fullkomligt ohållbart i praktiken.

Nu kan man säga, såsom också en talare här i debatten sagt, att det kan tillämpas även i fråga om den internationella avrustningen, att vi ha redan, när vi inträdde i Nationernas förbund, utalat oss för en begränsning av rustningarna. Och det tjänar ingenting till, så länge icke denna första etapp i någon mån är uppnådd, — det tjänar ingenting till att gå längre och begära, att Nationernas förbund nu skall uttala sig för avrustning. Det är alldeles uppenbart att, om man ser till vad som är möjligt att för ögonblicket och i den närmaste tiden i någon mån genomföra, är den invändningen fullt riktig. Men jag undrar i alla fall, om icke det äger sin riktighet vad exempelvis herr Norling här i debatten yttrade, att det är ofantligt betydelsefullt, att det ock göres opinionsyttringar i den riktning, som man vill komma. Och jag är för min del

övertygad om att, i fall exempelvis den svenska riksdagen omfattade en sådan uppfattning och gjorde sin bestämda åsikt i den riktningen gällande, och om andra nationalförsamlingar gjorde på samma sätt, är det uppenbart, så vitt jag förstår, att det skulle hava mycket stor betydelse för dem, som inom Nationernas förbund vilja komma fram i den riktning, som de flesta anse vara riktig: att så småningom kunna avveckla hela krigsväsendet.

Nu sade herr von Geijer, att man skall låta Nationernas förbund i lugn och vila sköta sig självt. Ja, det är nu ungefär samma uppfattning som herr Reuter-skiöld har i sin reservation uttalat, att detta kläde är av så sekunda vara, att det icke tjänar något till att sätta nya klutar på det. Det är möjligt, att herr von Geijer icke anser förbundet och förbundsakten, som så sekunda vara, men han har naturligtvis samma uppfattning, att det icke tjänar något till att svenska riksdagen gör något uttalande i den här frågan. Det blir för många läkare, säger han. Jag skulle vilja fråga herr von Geijer: blir det flera läkare i Nationernas förbund, därför att svenska riksdagen gör ett uttalande om internationell avrustning? Så vitt jag förstår, om man skall tala om läkare här, skulle väl svenska nationen vara en av läkarna, som agera inom Nationernas förbund. Och vad är då naturligare än att svenska nationen genom sin folkrepresentation gör sin vilja gällande? Jag vill fästa uppmärksamheten på att i det förslag, som föreligger, kräves det icke, att de svenska representanterna, i fall ett uttalande gjordes, skulle omedelbart gå till aktion inom förbundet och påyrka sådan ändring, utan det är en uppfordran till ombuden att taga detta under övervägande och när tillfället är lämpligt verka i sådan riktning.

Nu begriper jag mycket väl, att alla de som överhuvud taget ställt sig på den ståndpunkten, att någon avrustning icke kan komma i fråga, vare sig internationellt eller nationellt, måste ställa sig avvisande mot ett sådant här projekt. Men jag förstår inte, varför de, som hava en annan uppfattning och mena, att det nuvarande tillståndet icke är normalt utan att man måste försöka komma fram till ett bättre, men som å andra sidan icke tro sig om att kunna gå till nationell avrustning, varje land för sig, utan att man måste komma fram på den internationella vägen, jag förstår icke, varför icke de, som hava en sådan pacifistisk men på samma gång nationell försvarsvänlig uppfattning, för ögonblicket skulle kunna vara med om att, när ett tillfälle erbjuder sig att få uttala sig för åtgärder på det internationella området, rent av med glädje skulle kunna vara med om en sådan opinionsyttring.

Det hölls år 1921 i Köpenhamn ett nordiskt interparlamentariskt möte, och där var avrustningsfrågan före. Enligt vad jag erfarit från förhandlingarna där, uttalade herr Branting sig mycket bestämt och kraftigt för en opinionsbildning i den riktning det här är fråga om. Han uttalade såsom sin mening, att det är de små nationernas uppgift att överallt, så långt de kunna nå, utbreda avrustningstanken, och uttalandet avsåg åtgärder inom Nationernas förbund. Här föreligger således, så vitt jag kan bedöma saken, ett verkligt tillfälle för dem, som nu vilja komma fram i sådan riktning, att deklarerera sin uppfattning.

Jag har i en motion vid årets riksdag markerat, vart jag vill komma med avseende på militärväsendet. Men jag begriper ju lika väl som herrarna, att under kanske lång tid framåt blir det en dröm, som icke blir möjlig att förverkliga. Och när det gäller att taga ställning till försvarsfrågan och sådant, är det ju, som här riktigt anmärkts, på det sättet, att man aldrig får tillfälle att visa vart man egentligen vill komma, därför att man måste taga ställning till frågorna, sådana de då föreligga och sådan situationen då är. Men, mina herrar, om man verkligen har intresse för att komma fram till internationell avrustning, så finns det här ett tillfälle att markera detta genom att rösta för bifall till den av herr Lindhagen väckta motionen, nr 153. Och ber jag, herr talman, att alltså för min del få yrka bifall till den föreliggande motionen.

*Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)*

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

Herr von Geijer: Jag ber att få säga endast några få ord med anledning av den siste ärade talarens yttrande.

Jag vill emellertid ha antecknat till protokollet, att det icke alls är någon allmän resignation eller någon sinneströtthet, som skulle föranlett mig att intaga en avvisande hållning till förevarande frågor — någon resignation inför folkförbundets framtid. Nej, det är min bestämda tro och förvisning, att ett in-gripande med nya förslag eller nya uppgifter för förbundet skulle, huru väl-villiga och önskvärda de än för sig kunde vara, verka störande och irriterande på folkförbundet och det i så hög grad, att förbundet, som visserligen nu icke företer någon bild av enhet och samstämmighet, skulle löpa fara att sprängas sönder.

Herr Lindhagen: Den siste ärade talaren är alltid så rädd för att verka störande för folkförbundet. Han är förmodligen med om att det är mycket brist-fälligt, men man får icke störa det i dess bristfällighet på något sätt. Och han liknade det i sitt förra anförande vid en sjuk man, som man icke ens vågade andas på, ty då skulle det dö. Jag har icke en sådan uppfattning om sympto-men, att man icke ens skulle våga andas på det, jag tror tvärtom, att det är ett frö, som behöver vattnas för att skjuta växt och som skulle förtorka under den omvårdnad som herr von Geijer ville ägna detsamma — fullständigt för-torka och icke skjuta några grenar eller blomma och icke heller bära frukt.

Här äro vi inne på en aktuell fråga, en fråga för dagen, som berör vår försvarsfråga på det närmaste. En stor del av kammarens ledamöter, och jag tror kanske de flesta, ha den uppfattningen, att krigsfaran i världen kommer att vara evig och hota mänskligheten, så länge solen lyser och människor leva under solen. Därför måste man även i evighet ha ett militärförsvär. Till dem riktar jag mig ej, utan till dem, som tro, att vi någon gång måste komma fram till en avrustning.

Uti Nationernas förbunds idéprogram står i aktens punkt 8 följande. Där förklara sig förbundets medlemmar erkänna, »att fredens bevarande erfordrar de nationella rustningarnas begränsning till lägsta grad, som är förenlig med den nationella säkerheten och med internationella förpliktelsers genomdrivande genom samfällda tvångsåtgärder». Där talas om rustningarnas begränsning och ingenting annat. Det förekommer visserligen ibland i marginalrubrikerna till förbundets akter, att det talas om »avrustning», men går man till texten, finner man, att det endast är fråga om de nationella rustningarnas begränsning. Vad skulle då vara naturligare, än att man i sammanhang med vår försvars-frågas behandling begärde, att i förbundsakten tydligt och klart inskrevs, att avrustningen är förbundets mål.

Då säger herr von Geijer: »I sådant fall stör man återigen sjuklingen; låt honom ligga där i fred i sitt avdomnade tillstånd.» Jag undrar, om icke just det förhållandet, att programmet är sådant det är, gör, att man icke kan förverkliga detsamma. Herr von Geijer förmodade, att det var svårt att för-verkliga en minskning i rustningarna; huru mycket mindre utsikter är det inte då att få till stånd en avrustning? Men huru förhåller det sig då med minsk-ningen i rustningarna? Jo, det tillsattes en stor militärkommitté, som skulle sköta denna sak. Varje medlem i rådet, tror jag, skall utse en flygare, en flottist och en lantmilitär; det blev en stor kommitté således av generaler och amiraler med flera, som skulle föreslå minskning av rustningarna. Då kunna vi förstå, att man satte bocken till trädgårdsmästare. Dessa sakkunniga vilja naturligtvis icke avskaffa militärväsendet, men skola söka genomföra det konststycket att förmå stormakterna att övervinna sig själva och nedbringa sina rustningar, vilket väl är omöjligt att begära av dem. Själva kunna vi ju nedbringa våra rustningar och avrusta, men för en stormakt ter det sig ogör-

ligare. Jag har talat vid många, som hava kännedom om denna sak, vid flera personer tillhörande utrikesdepartementet, och alla säga, att detta program, minskningen av rustningarna, vilket svenska riksdagen 1920 förklarade böra strängt fullföljas, det har icke lett till det allra minsta, det har stannat i stöpet. Sedan har man tillsatt en tillfällig civil kommission, som under en viss tid skulle hjälpa till med arbetet, men dess mandat går nu ut och nu vill man behålla endast den där militära kommissionen. Det är mot detta bl. a., som de svenska ombuden inlagt en gensaga, vilket väckt uppmärksamhet. En så naturlig sak väcker t. o. m. uppseende! Då kan man förstå, huru det står till med denna fråga där nere.

Den föregående ärade talaren anförde ett uttalande från 1921 års nordiska interparlamentariska kongress. Jag skall också be att få citera något därifrån, som visar, att inom den norska och danska socialdemokratin verkligen gör sig gällande den uppfattningen, att de nordiska länderna böra gå till avrustning genast och således väl ännu mindre ha något emot, att i förbundets program inskrives avrustningen såsom programpunkt. Sålunda framlade Buen, som på den tiden var ledare för det norska hög-socialdemokratiska partiet, rätt och slätt ett antimilitariskt förslag, varvid även han gjorde sig till talesman för det citerade yttrandet, att ingen ville våga att överfalla den lilla nation, som hade avväpningens mod, som gick till rätt och slätt den åtgärden att avväpna. »Det skulle vara i sig självt ett så starkt världshistoriskt exempel», sade han, »att jag icke skulle vika tillbaka för det som norrman. Jag är säker på, att mitt land aldrig hade varit säkrare på sin självständighet, än om det hade avväpningens mod.» Och Stauning, ledaren för det danska socialdemokratiska partiet, yttrade vid samma tillfälle: »Så länge rustningsväsendet består, så länge man upprätthåller tanken och principen i det bestående militärsystemet, som är så fjärran från rättsbegreppen, som något kan vara, så länge frukta vi, att det under den bestående samfundsordningen överhuvud skall vara ringa möjlighet att få rättstanken att tränga igenom och en annan moral att segra.»

Vid samma tillfälle var Branting av något olika åsikt. Han representerade dåmera den i Sverige allmänna meningen, men han uttalade sig i alla fall såsom en föregående talare här anført och han tillade: »Vi få icke släppa tron och hoppet på att avrustningen skall komma, och vi få också i den meningen hålla fast vid att de små nationerna skola vara föregångsfolk, att de skola främst vara bärare av avrustningstanken och att detta är vår naturliga uppgift just därför, att vi militärt sett aldrig kunna komma att betyda så synnerligen mycket.» Vid remissdebatten i år i andra kammaren yttrade också förre krigsministern herr Per Albin Hansson: »Nu lika litet som någonsin sticka vi under stol med att vårt mål är avrustning. Lika litet nu som någonsin förut dölja vi, att detta mål är icke för oss bara ett vackert, i fjärran hägrande mål, utan en riktpunkt, som leder oss i vårt praktiska arbete.»

Denna riktpunkt skall väl då framför allt insättas i Nationernas förbunds idéprogram. Det är där vi främst böra ha den. Och för alla dem, som säga: à la bonne heure, avrustning, men aldrig nationell utan internationell allmän avrustning — för dem bör det väl vara så mycket större anledning och så mycket angelägnare att bifalla denna motion, som är ett uttryck för nödvändigheten av att inskriva i Nationernas förbunds program kravet på den allmänna avrustningen.

Här har utskottet icke kunnat säga något alls. Jag medgiver, att utskottet försökt giva skäl, men utskottets försök ha strandat. Vi veta att man i förbundet fått syssla företrädesvis med periferiska ämnen såsom tillverkning och handel med vapen och begagnandet av giftiga gaser med mera dylikt, men avrustningstanken har aldrig kommit fram, ty den står icke på programmet och

*Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)*

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

minskningen av rustningarna har också från förbundets sida ej lett till något, trots mängden av kommissioner och sammanträden.

Nu säger utskottet på ett, såsom jag tycker, enkelt sätt: »Detta arbete bör enligt utskottets mening fullföljas, varemot ett svenskt initiativ, i enlighet med motionärens förslag direkt åsyftande allmän avrustning, ej i närvarande läge bör ifrågakomma.» Varför? Det säger utskottet icke. Så fortsätter utskottet: »De betydande svårigheter, som redan vid arbetet på rustningarnas begränsning yppats, giva enligt utskottets mening oförtydligt vid handen, att föga vore vunnet med ett sådant initiativ.» Detta skulle således var skälet: Det har varit svårt att minska rustningarna och det blir ännu svårare att avrusta. Därför skall avrustningen såsom en mänsklig idé avföras från dagordningarna. Jag har redan yttrat mig om ett sådant resonemang och ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Hellberg: Jag har varit förhindrad att deltaga i utskottsbehandlingen av föreliggande motionskomplex, men jag har, medan jag åhört denna långvariga debatt, känt ett allt starkare behov att försöka — jag tror visserligen alldeles utan framgång — att klargöra för den ärade motionären, varför jag, och jag antager ganska många med mig, inte kan stödja hans förslag.

Det förefaller mig, som om han utginge från såsom något alldeles självfallet, att vi inte känna någon sympati för själva det syfte, för vilket han motionerar. Detta är ett misstag. Vad särskilt den föreliggande frågan beträffar, känner jag den varmaste sympati både för rustningarnas inskränkning och för avrustning. Men det, som för oss är bekymmersamt i denna fråga, det är huruvida något för detta ändamål kan vinnas genom de *medel* motionären föreslår. Det är därpå det hänger. Det är i denna punkt vi känt oss tveksamma många gånger: om vi verkligen gagna saken genom att följa motionären eller inte. Det förefaller mig, om jag skulle få uttrycka mig tämligen populärt, som om den ärade motionären resonerade som så: ju mer man tjarar på en person, som man vill driva i en viss riktning, ju säkrare kan man vara, att han går i den riktningen. Men jag är inte så säker på att det går på det sättet. Människonaturen är så konträrt beskaffad, att man ibland blir led på tjatet och därigenom drives i alldeles motsatt riktning. Det är betecknande vad motionären själv anför i den bilaga han fogat till motionskomplexen. Han berättar mycket utförligt, huru han försökt verka för att åstadkomma initiativ, syftande till att förmå Nordamerikas förenta stater att ingå i Nationernas förbund. Han framställde en interpellation i fjolårets riksdag om denna sak. Då interpellationen inte blev medgiven, väckte han motion om samma sak, men även då utan framgång. Så yppade sig oförhoppandes ett tillfälle för honom att själv verkligen få göra något i saken. Det var vid den interparlamentariska unionens konferens i Köpenhamn förlidet år, där han framställde ett tilläggsyrkande till en föreslagen resolution, i vilket yrkande han hemställde, att den interparlamentariska unionen skulle uppmana Nordamerikas förenta stater att ingå i Nationernas förbund — och med vad effekt? Jo, det hade den effekten, att Nordamerikas förenta staters representanter, som visserligen inte företrädde Förenta staternas regering eller representation men överhuvud taget voro de mest utpräglade fredsvännerna inom nämnda representation blevo — jag törs här icke använda det fullt expressiva uttrycket — så förbittrade som det överhuvud taget kan tänkas. Och de, som voro inne i saken, kände på sig, att om förslaget genomdrivits, det varit ganska sannolikt, att det hade sprängt hela konferensen, d. v. s. att Amerika då gått ut ur den interparlamentariska unionen. Då kan man säga: vad hade det gjort? Ja, herr Lindhagen hade säkerligen varit förtjust och förklarar: nu ha de drivits ut, men vi ha dock fått visa klara färger. Men då är frågan: hade man vunnit något för att uppnå önskemålet att få in Amerikas förenta stater i Na-

tionernas förbund? Jag tillåter mig att på det högsta betvivla att detta inträde på så sätt underlättats. Jag tror tvärtom snarare, att amerikanarna skulle ha förhärdat sig mer än någonsin förut.

Det är en dylik betänksamhet, som gör, att vi icke kunna stödja motionärens förslag. Det finnes ett gammalt, alltför ofta upprepat ordspråk, som heter: det är lätt att säga tulipanaros, men gör'na! Det förefaller mig som om den ärade motionären menade, att huvudsaken är att man *säger* tulipanaros, huru det sedan går att göra'na, om det blir någon effekt eller inte, det bekymrar inte. Detta synes mig dock vara ett något lättvindigt sätt att behandla stora frågor. Det gäller där att tänka sig för en liten smula, och om man är mycket angelägen att främja en sak, bör man just därigenom känna sig manad till försiktighet, så att man inte genom sitt initiativ snarare skadar än gagnar.

Nu veta alla här i kammaren, att Nationernas förbund allt ifrån den första delegeradeförsamlingen laborerat med den vanskliga avrustningsfrågan. Det har tillsatt dubbla kommissioner, som utfört all den utredning, som kunnat åstadkommas, och det har tagits särskilda initiativ inom församlingen för att på något sätt föra saken framåt. Det är uppenbart, att när ändå inte något resultat att tala om i varje fall föreligger av detta arbete, det beror på, att så oerhört stora svårigheter resa sig i vägen därför, att det är så gott som utsiktslöst att inom den närmaste tiden komma till ett resultat. Då frågar man sig: skulle det resultat, man vill vinna, i minsta mån bli lättare att uppnå, om man antog herr Lindhagens motion, som säger: vi skola inte alls tala om nedrustning, utan i stället tala om avrustning, och det skola vi sätta såsom målet? Jag frågar, om verkligen något bleve vunnet med detta. Skulle det inte närmast te sig, som om en alldeles utanförstående person, som inte satt sig in i en fråga, komme och fülle över andra personer, som länge suttit och arbetat med den och sade dem: »Så här skall ni göra!» Tro herrarna de vero mycket tacksamma för den hjälpen? Jag kan inte begripa, att effekten skulle bliva på något sätt gynnsam.

Därför, herr talman, med denna motivering, som går ut på att, hur mycket man än kan sympatisera med herr Lindhagens syftemål, man känner sig alltför ofta tveksam inför de av honom föreslagna medlen, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr Hellberg inlät sig huvudsakligen på en fråga, som redan är behandlad, nämligen om Nordamerikas förenta staters inträde i Nationernas förbund. Jag vet icke, om herr talmannen tillåter också mig att tala utom den föredragna punkten, så att jag kan ingå på den frågan, fastän den icke föreligger, men herr talmannen har givit mig löfte att få tangera gränsen för det tillättna, och därför tager jag mig friheten återgå till det ämnet.

Herr Hellberg har blivit en sådan pamp, när det gäller att sköta *den interparlamentariska rörelsen här i landet*, och vill vara ensam med ett par tre andra om att sköta den i frid och ro. Det är en allmänt känd sak. Vi andra få inte göra något utan böra hålla oss försiktigt på mattan och låta världen ha sin gilla gång. Rör en annan vid dessa saker, då ve honom! Då är det bara: »Uh! uh!» så säger herr Hellberg. Ja, herr Hellberg, tiderna förändras och vi med dem. Tänk bara, om vi skulle på det sättet under liberalismens klang- och jubeldagar ha åsidosatt den allmänna opinionen och bara talat om försiktighet och icke sagt ifrån något. Hur skulle världen sett ut då? Liberalismen har visserligen gjort sin stora insats i kulturen, och nu finna vi, huru den står på avskrivning, ja kanske vid gravens brädd. Det framgår av herr Hellbergs sista uttalande i ämnet, så vitt jag förstår. Man måste svara på tal. och när herr Hellberg säger, att jag är barnslig i den här frågan, så säger jag detsamma till herr Hellberg.

Tänk nu, bara på skildringen av episoden i Köpenhamn. Jag skulle plötsligt blivit en så mäktig person, att jag skulle kunnat spränga hela interparla-

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Ports.)

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

mentariska unionen, ifall mitt förslag gått igenom. Amerikanerna voro ju så motiga, säges det, att det hela kunde ha gått sönder. Så där målar herr Hellberg på väggen. Men tro herrarna verkligen detta? Det var visserligen så, att en av de två ledare, som där enskilt uttalade sig för mitt förslag, yttrade att man kunde ej jämt taga hänsyn till amerikanerna utan frågan måste någon gång komma fram. Men så hittade amerikanerna själva på att förslaget icke skulle varit i laga ordning väckt. Men hade det ansetts vara det, så hade, det kanske gått igenom. Det är fråga, om icke herr Hellberg då stannat i minoritet. Icke går ett folk från Nationernas förbund därför, att man vänligt gör dem uppmärksamma på att de böra stödja och förbättra förbundet, och allra minst de som ännu icke äro medlemmar. Är den utrikespolitik, för vilken herr Hellberg är målsman, av den ömtåliga beskaffenheten han skildrar, då kan herr Hellberg med sin politik gå hem och lägga sig och vi allesammans med honom.

Sedan menade herr Hellberg vidare, att där i Köpenhamn fick jag äntligen tillfälle att göra något. Jag anser, att tillfället är lika mycket tillstädes här och det utnyttjas av mig bland annat just nu. Skillnaden är bara den, att där nere var det en större parlamentarisk församling. Och det är väl så, att en representationsopinion betyder något i världen och icke bara de mäktiges. Och när herr Hellberg såsom det synes sjunker undan från den solklara lära, som var A och O för honom och mig i vår första politiska ungdom, då just nalkas någonting, som man skulle kunna kalla Ragnarök, men dit leder knappast mitt beskedliga initiativ att vänligen uppmana Amerika att gå med i Nationernas förbund.

Man har sagt, att jag har inga medel att föreslå. Vilket medel har då herr Hellberg? Sotdöden, är det ett medel? Ingenting göra? Det finns många vägar, som bära till Rom, och många medel, som kunna användas, och på varje ställe bära de medel anlitas, som äro till hands. Här sitta vi såsom svenska folkets representanter och svara för svenska folkets framtid. Då är vår opinion i den stora saken också ett strå till den stora stacken, och vill man icke göra något, har man övergivit sin uppgift såsom representant för det svenska folket.

Herr Hellberg: Då min ärade vän, herr Lindhagen talade om, att jag blivit en så väldig »pamp», att var och en, som på något sätt motsäger mig, får se vem han stungit haver, så tycker jag, att det är ganska malplacerat, då jag nu tillhör riksdagens näst minsta parti och väl är en av de minst inflytelserika medlemmarna av kammaren. Kanske herr Lindhagen skämtade, såsom han ofta gör, men det förefaller mig, som om den definition han gav på mig i mycket passade bättre in på honom. Jag tyckte att han verkade förnärmat, därför att jag sökte motivera, varför jag inte kunde gå med på hans förslag, trots den varma sympati jag ofta har för deras syfte. På den saken har herr Lindhagen inte givit något svar alls efter den regel, som någon tyckt att herr Lindhagen ofta tillämpar: att tala om något annat. Han menade, att jag skulle ha talat om en sak, som inte alls förelåg här, nämligen om hänvändelsen till Nordamerika att ingå i Nationernas förbund, och han adresserade sig halvt till talmannen, förmenande att jag fått gå utom ämnet. Han observerade inte, att jag anförde det bara såsom ett exempel på, vart hans tillvägagångssätt kan leda: jag talade inte om Nationernas förbund utom om den taktik, som han använt. Nu sade jag inte, att hans förslag, om det genomförts, givet skulle ha sprängt den interparlamentariska unionen, men jag hemställde, om den verkan, som det hade åstadkommit, skulle på något sätt ha främjat den sak, han ville främja. Och jag vill ännu en gång, fast jag inte förväntar, att herr Lindhagen fattar min mening, när jag nu för en gångs skull känt behovet av att offentligen avgiva en förklaring, varför jag inte så ofta kan rösta med honom,

fast jag mången gång känner mycket livlig sympati för hans syftemål, upprepa, att det förefallit mig, som om han skulle resonera som så: huvudsaken är att något blir gjort. Men frågan är också *vad* man skall göra, inte blott *att* man skall göra något, om det verkligen skall medföra den effekt, som avses. Och jag kan inte hjälpa, att jag inte har herr Lindhagens övertro på den verkan det skulle ha, om man oupphörligt kastar sig över den ena och andra myndigheten och säger: »Gör så och gör så!» när vederbörande sitter och arbetar på lösningen av en fråga. Jag tror inte på detta. Men det är inte jämförbart med det herr Lindhagen talade om, att vi i vår ungdom kämpade för, t. ex. när vi sökte samla skarorna för rösträtten. Att söka skapa en allmän opinion för en sak är något annat än att rikta ständiga påminnelser till dem som arbeta för den.

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Jag ber att få yrka bifall till denna motion, som går ut på att svenska folkets representation skall göra en opinionsyttring i syfte att i Nationernas förbunds grundlag få inskrivet, att avrustning bör uppställas såsom mål, icke bara en minskning av rustningarna. Detta är en tanke och det är även en handling, när de andra små nationerna göra detsamma, då går avrustningen framåt.

Herr Hellberg har icke talat om *sina* medel, så att dem kan jag icke yttra mig om.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 8, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 20.

Punkten 9.

Herr Lindhagen: Detta är en viktig och vittomfattande fråga — främmandet av rättens universalitet, så att civilrätten blir gemensam för alla länder, i den mån detta lämpligen kan ske, vilket icke betyder, att det skall ske, där den historiska traditionen eller andra förhållanden göra, att det icke är önskvärt. Det är i alla fall en mycket stor fråga, herr talman, och denna motion har väckts för första gången och har icke, som herr von Geijer säger, varit före tidigare. Jag har visserligen väckt förslag om gemensam skandinavisk civil-lagstiftning och även en gång baltisk, men icke om gemensamma rättsregler i möjligaste mån för hela världen.

Jag yrkar bifall till motionen.

Om
ändringar i
akten om
Nationernas
förbund m. m.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten annat yrkande ej framkommit, än att den i ämnet väckta motionen skulle bifallas.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 10.

Herr **Lindhagen**: Det är här påyrkat, att »människornas karaktärsdaning och deras personligheters inre utveckling till självansvar (personlighetens kultivering)» också skulle inskrivas i en punkt i akten om Nationernas förbund. Jag medger, att detta för europeiska förhållanden är något ovanligt. I den yttersta Östern har det i flera tusen år varit grundvalen för statens politik, och där har det gått för sig. Jag vill också nämna, att det i Sverige en gång stått inskrivet i två politiska partiers program, fast de sedan utslutit det. Det går således för sig att ha en sådan sak även på ett program. Det är det viktigaste av allt, och därför vill man naturligtvis inte vara med om det. Emellertid yrkar jag bifall till motionen, herr talman.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågasvarande punkten hemställt samt vidare, enligt herr *Lindhagens* yrkande, på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om första
kammarens
avskaffande.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om avskaffande av riksdagens första kammare och införande av ett enkammersystem.

Till konstitutionsutskottet hade hänvisats motionerna i första kammaren, nr 221, av herr *Lindhagen*, och i andra kammaren, nr 358, av herr *Molander* m. fl., i vilka motioner hemstälts,

a) i motionen I: 221, att riksdagen, till vinnande av besparing i riksdagskostnaderna, ville i stället för ifrågasatt nedsättning av arvoden besluta eller hos regeringen begära förslag till första kammarens avskaffande,

b) i motionen II: 358, att riksdagen måtte besluta uttala sig för avskaffande av första kammaren och införande av ett enkammersystem samt hos regeringen anhålla om framläggande för riksdagen av förslag till de ändringar i grundlagarna och andra författningar, som därav påkallades.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet av angiven orsak hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Winberg**: Herr talman! Jag hade ursprungligen räknat med att herr Lindhagen skulle inleda denna debatt, men jag måste erkänna, att då han haft besväret att försvara tio motioner i ett tag, är det ursäktligt, om han vill vila sig litet, och därför får kammaren finna sig i att jag börjar debatten. Jag lovar, att jag icke skall bli så synnerligen långgrandig, men några ord bör man väl ändå offra på frågan även i denna kammare.

Jag räknar knappast med att denna kammare skall vara besjälad av den förmåga till självprövning och självkritik, som behövas för att den skall vara med om ett s. k. självmord. Vi ha visserligen exempel i historien på att representantförsamlingar varit med om att avskaffa sig själva i den form de förut

haft för att uppgå i någon annan form, men jag tror knappast, att denna representation kommer att göra det. Det är väl antagligt, att de flesta medlemmar av kammaren ha samma uppfattning som en representant från Gävle hade beträffande den föregående av mig väckta motionen, som vi behandlat i dag, nämligen att man endast i demonstrationssyfte framkommer med dylika motioner. Min uppfattning är emellertid, att det inte alls behöver vara något demonstrationssyfte här, ty bakom förslaget ligger en realitet av sådan art och beskaffenhet, att vi aldrig i längden lära komma därifrån, den realiteten nämligen, att det börjar bli mer och mer meningslöst att ha vår parlamentariska institution formad såsom för närvarande. Jag tycker, att vi för övrigt litet var borde ha klart för oss, att parlamentarismens aktier i allmänhet under senaste tiden just inte stigit i värde. Under sådana förhållanden borde det vara av betydelse särskilt för dem, som hålla strängt på parlamentarismen, att denna visar sig kunna reformera sig själv något så när efter tidens krav. Det är därför lika egendomligt som det var beträffande den motion vi behandlade då jag hade ordet förut, att utskottet är så gott som fullständigt enigt och anser att vi icke skola tänka på att gå ifrån de nuvarande formerna och komma fram till ett enkamarsystem. Jag vill visst icke provocera fram någon längre debatt, men nog skulle det vara intressant att någon gång få höra, hur man från de s. k. speciella demokraternas sida tänker sig den vidare utvecklingen under de parlamentariska förhållanden, som vi nu befinna oss i. Ville man vara ärlig, skulle man, när man far ut för att agitera inom arbetarklassen, säga: »Om lyckan är oss särskilt bevågen, och om ni allmänt deltaga i valen, kunna vi möjligen ha utsikt att om hundra år ha en arbetarmajoritet i första kammaren.» Jag säger visst icke, att det är *säkert*, att det kommer att gå så, men det föreligger *en liten möjlighet*. Utvecklingen går som bekant icke alltid i raka linjer, utan det sker också åtskilliga återfall. Om man vore så pass ärlig och sade detta, när man reser ut och talar till folket, undrar jag, vilken anslutning man skulle få och hur stor entusiasm man särskilt inom arbetarlägret skulle uppväcka för en sådan politik. Nu är min uppfattning, som jag nämnde förut, den, att det tyvärr finns föga utsikt till att våra dagars representantförsamlingar skola förstå, vilka reformer den nuvarande tiden kräver av dem, om de skola kunna behålla den ställning de hittills haft. Därför kan jag visserligen med jämnomod se, att svenska riksdagen är skäligen enig om att avslå ett sådant krav som det här föreliggande. Det bevisar visst inte, att kravet ej är befogat, utan det visar endast, att svenska riksförsamlingen i detta ögonblick inte förstår, att det ligger i dess eget och svenska folkets intresse, att man i tid börjar genomföra nödiga reformer för att åt parlamentet skapa det nödiga underlag, som kräves, för att det i fortsättningen skall kunna utgöra ett instrument för bevakande av folkets intressen.

Ja, herr talman, då jag alltid ansett, att det är oriktigt att i onödan slösa sin arbetskraft, skall jag inte i nämnvärd grad taga kammarens uppmärksamhet i anspråk. Jag anser det emellertid konsekvent från min utgångspunkt att här söka få klargjort, hur första kammaren ställer sig till detta problem, som visst icke är någon så oviktig detalj, som man på många håll inbillar sig. Därför ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till de väckta motionerna.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Utskottets motivering för sin avstyrkande hemställan är kortfattad, och det skall även jag bli.

Det kan inte falla mig in att i detta sammanhang debattera denna i vårt statsliv så djupt ingripande fråga. Skall så ske, bör frågan vara aktuell, och det är den icke i detta nu. Vid sådant förhållande skall jag, herr greve och talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets avstyrkande hemställan.

Om första kammarens avskaffande.
(Forts.)

Om första
kammarens
avskaffande.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Det är inte mitt fel, att jag i dag behöver taga kammarens tid så mycket i anspråk. Det är konstitutionsutskottet, som till min olycka hopat efter varandra så många frågor, som framförts i de av mig väckta motionerna, och jag är tvungen att också här säga några ord.

Huvudmotionen är väckt i andra kammaren. För min del har jag denna gång inskränkt mig till att ifrågasätta, huruvida man icke bör i besparingssyfte indraga första kammaren. Jag har nämligen funnit, att då Geddesyxan gått och huggit omkring sig på alla möjliga håll inom ämbetsmannavärlden — och den stora kommittédöden har ju också gått ut över oss här i huvudstaden — bör man se till, om icke även *denna* stora kommitté möjligtvis skulle vara överflödig. I en tidigare motion har jag påvisat, att kostnaderna för oss här uppgå till inemot en miljon kronor — mellan 900,000 och en miljon — och det är också pengar. Då är frågan, om landet får tillräcklig valuta för dessa pengar. Nu medger jag villigt, att det blir en fylligare representation, då flera stämmor få göra sig hörda, vilket ju sker, när man som nu har två kamrar, och har landet råd till detta, må det vara hänt. Men om man skall spara på allting, bör man också kunna spara här.

Nu sade den siste talaren, att detta inte är någon aktuell fråga. Då frågar jag herr von Geijer: när blir frågan aktuell? Är det, när pamparna föra fram den? Den är dock aktuell för närvarande, därför att det finns en första kammare och man kan ifrågasätta, huruvida den gör skäl för sig eller inte. Det är en aktuell fråga. Men jag frågar: när anser herr von Geijer, att den blir aktuell? Vi hörde, att herr Hellberg häromdagen yttrade, att han gjort försök i konstitutionsutskottet att där få upp frågan efter stora linjer, men det hade icke blivit av. Den kanske ansågs förmodligen icke aktuell.

När folkrepresentationen genomförde de nuvarande grundlagsbestämmelserna rörande första kammaren, sade man: detta är bara en galgenfrist för kammaren, och här skall det bli något helt annat. Ett helt parti gick i selen för detta program, nämligen högerpartiet. Men numera låter partiet inte höra av sig, ty det har kanske funnit sig väl i den nya ordningen. Det undrar jag inte på, ty partiet börjar mer och mer åter få makten i kammaren med stöd av liberalerna i många viktiga fall. Det som allt hänger på här i världen — det är att erövra makten. Det kan ju vara vanskligt att säga, vad en ny första kammare skulle innebära, och man får kanske nöja sig med den gamla. Men aktuell är frågan just nu. Visserligen medger jag, att när ett stort parti med sin ledning i spetsen för fram en fråga, blir den aktuell i sinnena, men i realiteten är den aktuell, oavsett vem som tar upp den och även om ingen tar upp den.

Vad nu beträffar denna miljon, kan man kanske säga, att det är bättre att den går till första kammaren, därför att den i alla fall är en representation och landet genom den blir fylligare representerat. Spara vi in den, går den kanske i stället till krut och kulor — vem kan veta det? — och då är det en sämre användning av pengarna. Men under förutsättning att det finns någon möjlighet att hålla igen på militärrustningarna och sätta stopp för dessa gagnlösa utgifter, så att vi inte längre, som vi gjort nu i 110 år, utan ringaste nytta kasta våra pengar i sjön, så skulle möjligen den inbesparade miljonen kunna få användas till produktiva ändamål.

Nu säger man, att det uppstått en skillnad mellan kamrarna. Man säger, att det har blivit en artskillnad på senare tid. Det stod nyligen en framställning därom i Karlstadstidningen, som med sympati återgivits i de flesta ledande tidningar. Däri sägs det, att en artskillnad mellan kamrarna uppstått och att den nuvarande ordningen därför bör bibehållas. Första kammarens särskilda karakter beror på de medelbara valen, på den högre åldern hos ledamöterna och även på den successiva förnyelsen. Censusbestämmelserna, men dem vill man ju ha

bort, så det är väl egentligen de medelbara valen, som det hänger på och som göra, att första kammaren bör bibehållas.

Men vad innebär denna artskillnad? Det böra vi också göra klart för oss. Jo, den innebär väl närmast, att första kammaren blir mera betänksam, om man så får kalla det. Man skulle alltså behöva den, därför att andra kammaren är så obetänksam. Jag tycker verkligen, att man i vårt kalla klimat inte har funnit, att andra kammaren skenar över skäcklorna, utan jag har tvärtom funnit den också väl betänksam. Jag förmodar, att exempelvis ingen av mina motioner, som jag gärna velat ha bifallna, gått igenom i dag i andra kammaren heller, så nog är den tillbakadragen i tillräckligt hög grad. Jag tycker alltså, att detta inte kan vara något skäl för första kammarens bibehållande utan tvärtom, men det är klart, att det ur rent konservativa synpunkter är bra att ha en kammarare, som blir alltmer konservativ.

Detta skulle som sagt bero på de medelbara valen, och jag medger, att det måst bli en viss skillnad. Ty ju mera representanterna utses genom medelbara val, desto gentilare medlemmar utses. Var och en vill ju ha någon, som står över sin egen nivå, och så blir det allt finare. Sålunda uppstår ånyo en herremakt i parlamentet, genom de medelbara valen. Tendensen är sådan, och därför har första kammaren mer och mer börjat bliva en representation — inte ännu så mycket som förut, men ändå redan i åtskilligt — för herremakten till skillnad från andra kammaren, och detta är ju redan ett symptom, som gör, att man tycker, att kammaren kanske på det sättet fyller en uppgift.

Så ha vi åldersgränsen. Man har påvisat, att det endast är tre års skillnad på medelåldern i de bägge kamrarna, och valmännen måtte för övrigt väl få välja vem de vilja. Skulle åldersgränsen ha någon betydelse, är det endast, att den utgör ett åderförkalkningsstreck. Man vill, att första kammaren skall vara mera åderförkalkad än den andra — något annat kan jag inte förstå.

Ett exempel på artskillnaden ha vi i frågan om den s. k. arrendeförlängningslagen. Där se vi, att första kammaren mer och mer blir en återhållande kraft. Den har avslagit lagförslaget varje gång med hjälp av särskilt nyliberalernas röster, som äro tungan på vågen. Nu föreligger frågan visst för femte gången, och jag förmodar, att det blir samma resultat nu, såvida icke den omständigheten, att det är sista riksdagen före en valperiod, kan medföra någon förändring till fromma för lagens genomförande. Den går igenom i andra kammaren och avslås i första kammaren, och det är således ett tecken på att första kammaren utvecklar sig i den riktning många önska, och därför vill man behålla den.

Ja, herr talman, jag skulle icke nu ha återkommit med min motion, om jag icke tyckt, att under de nu pågående strävandena efter besparingar någon borde peka på detta stora besparingstillfälle. Jag skall väl i alla fall yrka bifall till min motion.

Herr Hellberg: Jag ber om ursäkt, att jag uppträder en gång till mot herr Lindhagen, men jag har väl redan förverkat hans nåd för alltid, så att en gång mer eller mindre väl inte gör så mycket.

När herr Lindhagen apostroferat mig för en artikel i min tidning, kände jag mig manad att säga några ord tillbaka. Jag skall först beröra den där sparsamhetssynpunkten. Nog tycker jag ändå, att det är något egendomligt att som motivering och, om jag fattade rätt, enda motivering för ett avskaffande av första kammaren anföra, att man skulle åstadkomma en besparing. Jag vill för övrigt med hänvisning till ett av konstitutionsutskottets tidigare utlåtanden anmärka, att sparsamhetsbehovet i detta fall inte kan vara så värst trängande. De högre riksdagsarvodet, som det har gjorts rätt mycket affär av, utgöra i alla fall nu i procent av budgeten bara en tredjedel av vad motsvarande arvodet utgjorde 1867, då det endast förekom arvodet till andra kammaren och dessa inte över-

*Om första
kammarens
avskaffande.*
(Forts.)

stego 1,200 kronor. När sparsamhetsmomentet inte betyder mer, borde det inte få vara mer än en bisak, när det gäller en så pass viktig fråga.

Vad sedan beträffar den s: k. artskillnaden mellan de bägge kamrarna, så tycktes nu herr Lindhagen vilja reducera den till det minsta möjliga, men han menade, att det skulle råda en tendens inom första kammaren att bli mera konservativ. För att börja med åldersgränsen för valbarheten, vilken han karakteriserade så, att den skulle främja en viss åderförkalkning inom ena delen av representationen, så har jag hört en — om jag minns rätt — ledamot av konstitutionsutskottet vid behandlingen av denna fråga nämna, att han räknat ut genomsnittsåldern för ledamöterna i första och andra kammaren och funnit, att den skulle vara visst 50 eller 51 år i andra kammaren och 53 eller 54 i första kammaren. Men tre år bidraga väl i allmänhet inte så mycket till åderförkalkningen vid den åldern.

Vad så angår de andra olikheterna mellan kamrarna, skall jag inte uppehålla mig så mycket vid de medelbara valen, ehuru jag tror, att det är en rätt stor skillnad, om en kandidat ställes omedelbart inför valmännen eller om han väljes av en mindre krets: jag tror, att den starka pressning till att besvärja vissa programpunkter, som förekommer vid de omedelbara valen, förekommer mindre vid val, som företagas inom en mindre församling. Redan detta har en viss betydelse, som kanske inte alldeles borde underskattas i dessa tider, då man talar om att partitycket är alltför starkt, och det gäller att finna något sätt att mer hävda personlighetens rätt. Men vidare ha vi ju såsom en skillnad mellan kamrarna de längre mandaten i denna kammare, som också ha betydelse, då det ju är givet, att de bidraga till en mera stadigvarande sammansättning av den ena kammaren. Och därmed kommer jag till det tredje momentet, som jag tycker är särdeles viktigt, nämligen den successiva förnyelsen av första kammaren i motsats till den totala omsättningen av andra kammaren vid ett enda val. Jag tror man kan påstå, att första kammaren därigenom kommer att ge ett mera stabilt och jämnt uttryck för folkmeningen i allmänhet än andra kammaren, som uttrycker folkmeningen sådan den framträder vid en viss bestämd tidpunkt. Och detta synes mig ha en viss betydelse. Bägge kamrarna väljas på den allmänna rösträttens grund alldeles som de båda representationshälfterna i Frankrike. Vi ha ju dock sedan länge bevittnat, hurusom den franska senaten utgör ett mycket mer stabilt uttryck för folkmeningen än deputeradekammaren och därför bättre kan taga emot tillfälliga konjunkturstötar — just nu i dagarna ha vi sett, huru den franska senaten framträtt på ett sätt, som bestämt skiljer den från representationens andra hälft. Är det inte måntro en styrka i en stats offentliga liv att ha en sådan representation, som inte är så att säga ett uttryck för en viss konjunkturstämmning utan för en mera fast folkuppfattning? — ty den ena kammaren företräder ju folkmeningen lika väl som den andra, då båda äro byggda på samma grund.

Jag tycker därför för min del, att det finns mycket goda skäl för att bevara tvåkammerssystemet, som man ju vet också består i de flesta länder. Men skall förstakammarproblemet tagas upp, tycker jag i alla fall, att det förtjänar en grundligare undersökning. Inte är det tillräckligt att yrka avskaffande av första kammaren bara för att man skulle inbespara några hundra tusen kronor, som herr Lindhagen själv förutsatt kanske skulle kunna bli sämre använda.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, dels på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt, dels på bifall till den av herr Molander i ämnet väckta motionen, dels ock på bifall till herr Lindhagens i ämnet väckta motion; och förklarades den förstnämnda propositionen, som upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om avskaffande av lagrådet eller åvägbringande av ändrade bestämmelser rörande dess befogenhet.

Om lagrådets
avskaffande
m. m.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 222, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen, på de i motionen nr 163 inom första kammaren vid 1923 års riksdag senast anförda skäl, ville — med erinran tillika om vikten, att lagrådet vid beredning av sociala lagar och särskilt lagförslag i sociala jordfrågor förstärktes med en målsman även för menige mans frihet och lovliga intressen —

1) uttala sig för lagrådets avskaffande samt i sådant syfte för sin del till vilande i grundlagsenlig ordning besluta att upphäva 21 § regeringsformen och vidtaga därav följande ändringar i 87 § av samma grundlag

2) eller, om detta icke kunde bifallas, för sin del till vilande i grundlagsenlig ordning antaga följande tillägg till 87 § regeringsformen:

»3:o. Skyldighet att infordra lagrådets yttrande äger dock ej rum i fråga om lagförslag, som beröra sociala jordfrågor eller andra ämnen av social natur, och ej heller lagförslag framlagda enligt Konungens förordnande av lagberedningar eller lagkommissioner, sammansatta av minst tre lagkunnige såsom ensamma ordinarie ledamöter»,

3) eller, om icke heller detta kunde bifallas, anhålla, att regeringen ville taga under övervägande de olägenheter, som vore förbundna med den åt lagrådet uppdragna lagberedning, samt för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i regeringsformen och andra åtgärder, som av detta övervägande kunde föranledas.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Thulin*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, huruvida icke den åt lagrådet uppdragna lagberedningen skulle kunna förenklas samt möjligen uppdragas åt högsta domstolen, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranleddes;

2) av herrar *Larsson* i Västerås, *Ljunggren*, *G. W. Hansson*, *Engberg*, *Sävström*, *Borg* och *Andersson* i Igelboda, som ansett, att utskottets utlåtande borde haft följande lydelse:

»I anledning av — — — utlåtande (nr 47):

'De — — — enhetlighet.'

I motion — — — följande:

'Ett annat spørsmål — — — hänskjutas till lagrådet.'

Utskottet finner det emellertid kunna ifrågasättas, huruvida icke den inskränkning kunde ske i lagrådets befattning med lagförslagen, att dessas granskning bleve rent juridisk och lagteknisk, medan prövningen av deras materiella tillbörlighet förbehölles den lagstiftande makten. Även om gränsen mellan en dylik mera formell granskning och en materiell prövning i vissa fall kan vara svårbestämd, torde likväl starka skäl tala för att en sammanblandning av rent juridiska synpunkter och politiska i möjligaste mån undvikas, icke minst med hänsyn till önskvärdheten av att lagrådet fredas för varje misstanke att vare sig vilja eller kunna påverka lagstiftningen i viss riktning.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

Herr Thulin: Herr talman! Till det nu föredragna utskottsutlåtandet är fogad en reservation av mig, som innehåller en hemställan, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, huruvida icke den åt lagrådet uppdragna lagberedningen skulle kunna förenklas samt möjligen uppdragas åt högsta domstolen, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranledes.

Den föreliggande frågan har varit före vid föregående tillfällen. De debatter, som då ägt rum, torde för de intresserade ha klargjort, hur frågan ligger till. Jag skall därför nu endast så kortfattat som möjligt återigen ange skälen för reservationen.

Lagrådet infördes som bekant 1909 såsom högsta laggranskningsmyndighet. Tidigare utgjordes denna myndighet av högsta domstolen. Lagrådet består enligt regeringsformen av tre justitieråd och ett regeringsråd, och enligt lagen om tjänstgöring i lagrådet sker vartannat år ombyte av ledamöterna i lagrådet från högsta domstolen, respektive regeringsrätten.

Frågan om ändring i lagrådets organisation var före första gången 1920 i anledning av en motion av herr Lindhagen. Konstitutionsutskottet avstyrkte då det av herr Lindhagen framställda förslaget men hänvisade till att frågan om lagrådets omorganisation var före i justitiedepartementet. »Av vissa uttalanden i justitieministerns yttrande till statsrådsprotokollet framgår», anförde konstitutionsutskottet, »att föreliggande fråga också i övrigt är föremål för regeringens uppmärksamhet, och att sålunda, i den mån det visar sig erforderligt, förslag till ändringar i lagrådets organisation och arbetssätt kunna väntas från Kungl. Maj:t. Någon anledning för riksdagen att på grund av förevarande motioner vidtaga någon åtgärd anser utskottet därför icke föreligga.»

Emellertid har det icke åtgjorts någonting i justitiedepartementet beträffande frågan om en omorganisation av lagrådet, utan frågan ligger fortfarande i samma ofullbordade skick som 1920. Vid 1923 års riksdag tog herr Lindhagen i en motion ånyo upp frågan. Även denna gång avstyrktes herr Lindhagens förslag av konstitutionsutskottet, men till utskottets utlåtande var fogad en reservation av herr Vennerström och mig av samma innehåll som den reservation, jag i år avgivit.

Jag är emellertid i åtskilliga avseenden skiljaktig från motionären. Under det att motionären vill helt och hållet avskaffa lagrådet, anser jag, att laggranskningsarbetet genom en hög juridisk myndighet icke torde kunna avskaffas; i varje fall anser jag, att det är fullkomligt utsiktslöst att framställa ett yrkande därom med hänsyn till den stämning, som råder inom svenska riksdagskretsar. Jag anser, att laggranskningsarbetet i stället bör omläggas. Arbetet skulle sålunda efter min mening först och främst kunna förenklas genom utskiljande av visst eller vissa områden från själva laggranskningen. Vidare torde det kunna ifrågasättas, huruvida icke lagrådet skulle kunna avskaffas och laggranskningsarbetet, såsom före 1909 var fallet, förläggas till högsta domstolen. Härigenom skulle enligt min mening en smidigare organisation av själva laggranskningsarbetet kunna ernås.

Jag skall försöka ange vissa av de anmärkingar, som kunna anföras i fråga om den otillfredsställande organisationen av den nuvarande laggranskningen.

För det första vill jag göra gällande, att lagrådet numera icke kan medhinna laggranskningen, därför att lagproduktionen är för stor. Även under den nuvarande regeringen, som ju har visat sig synnerligen återhållsam i avseende på lagstiftningsarbetet, är lagrådet för närvarande kroniskt överbelastat. Därtill kommer en annan omständighet, nämligen att propositionstiden blivit begränsad till den 20 mars varje år, vilket medför en alldeles oerhörd anhopning av arbetet i lagrådet under de första månaderna av året, under det att lagrådet under den

övriga delen av året kan ha ett jämförelsevis lugnt arbete. Det är med andra ord ett hinder för själva lagarbetet, som uppstår på grund av vissa brister i den nuvarande organisationen.

Därtill kunna komma personliga förhållanden, som göra, att vissa av lagrådets ledamöter kunna vara mindre lämpade för laggranskningsarbete, även om de kunna vara mycket framstående jurister. De kunna, som man sagt, bli långsamma av idel snabbhet i tankegången, vilket inverkar ofördelaktigt på själva laggranskningsarbetet. I andra fall åter kan lagrådet bli sammansatt så, att laggranskningen kan försiggå jämförelsevis snabbt.

Jag skulle vidare vilja framhålla, att liksom lagrådet kan utgöra ett hinder för nyttiga lagreformer, därigenom att aktuella och trängande lagfrågor tillfälligtvis kunna hopa sig på ett sådant sätt, att lagrådets yttrande i dem icke kan erhållas i rätt tid, så kan lagrådet även genom sin blotta existens framtvunga en lagproduktion, som annars mycket väl kunnat anstå.

För det tredje vill jag framhålla, att lagrådet har ett allt för vidsträckt arbetsområde. Det synes mig därför kunna ifrågasättas, huruvida icke lagberedningens förslag böra kunna frikallas från lagrådets granskning. Det kan också ifrågasättas, huruvida icke en viss del av den sociala lagstiftningen skulle kunna utbrytas och laggranskningsarbetet i fråga om den sociala lagstiftningen kunna ordnas på annat sätt, exempelvis genom en annan organisation.

Nu angivna olägenheter skulle enligt min mening till väsentlig del kunna förebyggas genom att laggranskningsarbetet med vissa förenklingar flyttades in i högsta domstolen. Högsta domstolen skulle därvidlag kunna tänkas organiserad på en eller vid trängande behov flera divisioner om vardera tre ledamöter. Skulle ett ärende särskilt beröra regeringsrättens område, skulle det kunna tänkas, att ett regeringsråd finge i uppdrag att biträda inom högsta domstolen vid ärendets behandling i högsta domstolen.

Slutligen anser jag det kunna ifrågasättas eller i varje fall böra undersökas, huruvida icke i Kungl. Maj:ts hand bör läggas befogenhet att bestämma, om visst lagförslag skall remitteras till högsta domstolen. Det kan tänkas vissa lagförslag, å vilka remiss icke skulle vara erforderlig.

Av några ledamöter i konstitutionsutskottet har nu avgivits en reservation i fråga om motiveringen, där det uttalats såsom önskvärt, att sådana inskränkningar skulle ske i lagrådets befattning med lagförslagen, att dessas granskning bleve rent juridisk och lagteknisk, medan prövningen av deras materiella tillbörlighet förbehölles den lagstiftande makten. Jag tror för min del, att man i själva verket icke skulle vinna någonting genom ett sådant uttalande från riksdagens sida, om det antoges. Det måste anses vara olämpligt att på detta sätt komma med en pekpinne åt lagrådet. Enligt min mening är det lämpligare att i stället försöka organisera själva laggranskningsarbetet på ett sådant sätt, att medlemmarna i denna laggranskningsorganisation icke gå in på politiska realiteter. Det skulle otvivelaktigt inträffa, om laggranskningen flyttades tillbaka till högsta domstolen.

Jag ber därför, herr talman, att på de skäl, jag sålunda anført, få yrka bifall till min vid förevarande betänkande fogade reservation.

Herr Ljunggren: Såsom den föregående talaren redan anført, ha ett antal utskottsledamöter, herr Larsson i Västerås m. fl., till det föreliggande utlåtandet fogat en reservation, vari föreslås ett uttalande, att lagrådets granskning borde vara rent juridisk och lagteknisk, medan prövningen av lagförslagets materiella tillbörlighet förbehölles den lagstiftande makten.

Om man ser på den motion, som ursprungligen ligger till grund för detta ärende, nämligen herr Lindhagens motion år 1920, finner man där en hel del anmärkingar mot det sätt, varpå ärendena för närvarande behandlas vid lag-

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

granskningen, och man behöver icke vara jurist för att, åtminstone i någon mån, kunna taga ståndpunkt till de anmärkningar, som där framställdes. Det är huvudsakligen i två avseenden, som kritiken har inriktats. Herr Thulin har redan något berört den ena sidan av saken, nämligen den stora anhopning av ärenden, som nu föreligger i lagrådet. Det har också från många håll anmärkts, och jag vet, att den uppfattningen varit ganska stark även hos dem, som inom tidigare regeringar varit med om att hänskjuta lagförslag till lagrådet, att behandlingen där har varit tidsödande och att det har sysslats mycket med en massa detaljer. Det har klagats över att behandlingen av lagförslagen har dragit otillbörligt ut på tiden. Emellertid har, såvitt jag kan förstå, själva huvudanmärkningen mot lagrådet åtminstone från motionärens sida varit den, att lagrådet icke endast har sysslat med de juridiska och lagtekniska frågorna, utan man har också gått in i materiell behandling, tagit ståndpunkt till lagförslagens behövlighet överhuvud taget eller, som motionären har uttryckt sig i 1920 års motion, man har inom lagrådet försökt att resa förhinder mot »sociala nödvändigheter». Jag tror också, att om man haft tillfälle att något taga reda på hur ärendena behandlats i lagrådet, så skall man icke finna, att jag gör mig skyldig till överdrift, om jag gör det påståendet, att exempel kunna anföras på att man vid behandlingen i lagrådet understundom anlagt också rent politiska synpunkter. Och jag tycker, att vilken uppfattning man än har, bör man kunna vara överens om, att det icke tillhör lagrådet att i dessa fall ge några direktiv i den ena eller andra riktningen, politiskt sett. Men jag skulle vilja säga, att det är ju mänskligt — det anmärker också motionären — att när lagrådets ledamöter behandla lagförslagen, de också vilja se frågorna ur sina politiska och sociala synpunkter. Om man ser på hur ärendena behandlas inom vederbörande ämbetsverk överhuvud taget, är det nog, såsom herr Lindhagen påpekar, en allmän tendens inom ämbetsverken att icke begränsa sig endast till den granskning, som faller inom vederbörande ämbetsverks befogenhet utan att också sväva ut på områden, där ledamöterna kanske icke ha större kompetens än vilken annan medborgare som helst, som har sysslat med de frågor, som vid den ena eller andra tidpunkten föreligga.

Jag kan också i detta sammanhang kanske få erinra om ett uttalande av en auktoritet, ty vi veta ju allesammans, att här i denna församling liksom i andra församlingar betyda auktoriteterna ofta mycket mera än realiteterna. När ärendet förelåg 1908 i högsta domstolen och dåvarande justitierådet Trygger skulle yttra sig om regeringsförslaget angående införande av regeringsrätten och i samband därmed även införandet av lagrevisionen eller som det sedermera kallades lagrådet, uttalade han sina betänkligheter mot förslaget. Bland annat anförde han som ett skäl för sin ståndpunkt, att här kunde uppstå en fara för att lagrådet kunde få ett »dominerande inflytande på lagstiftningen». Jag tror, att den farhåga, som herr Trygger då uttalade, hade fog för sig — det har åtminstone erfarenheten visat. Jag kanske också får hänvisa till en annan auktoritet och i detta fall, såvitt jag förstår, en ännu större auktoritet på detta område, nämligen herr Hammarskjöld, som hade förberett detta ärende. Han uttalade sig för, att »lämpligheten eller ändamålsenligheten av lagförslagen bör avgöras av Kungl. Maj:t.»

Nu kan man ju göra den invändningen, att avgörandet i alla fall ligger hos Kungl. Maj:t, även om lagrådet tar ståndpunkt i materiellt avseende till frågan och anlägger sina synpunkter i politiskt och socialt avseende.

Herr Lindhagen föreslår nu, att lagrådet skall alldeles avskaffas, och herr Thulin ansluter sig, såvitt jag kan förstå, i sin reservation i viss mån till denna uppfattning, eftersom han vill, att laggranskningen, som förut tillhörde högsta domstolen, skall återföras till denna, varigenom lagrådet skulle göras överflödigt. Gentemot detta vill jag emellertid erinra om vad orsaken var till att lag-

rådet överhuvud taget inrättades. Om man går tillbaka till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet 1908, finner man i departementschefens uttalande liksom överhuvud taget i de uttalanden, som då gjordes från olika håll, att arbetsbördan i högsta domstolen var så stor, att det befanns ändamålsenligt att inrätta ett lagråd för dessa ärendens behandling, där man skulle kunna helt ägna sig åt laggranskningen. Dessutom anfördes, att den rent tekniska anordningen beträffande dessa ärendens behandling i högsta domstolen var otillfredsställande och att det skulle bli mer tillfredsställande, om ärendena hänsköttes till ett lagråd. Jag kan icke se, att vare sig herr Thulin eller någon annan hittills har kunnat påvisa, att de olägenheter, som då åberopades och som verkligt existerade, nu skulle vara undanröjda och att sålunda de skäl, som då funnos för inrättande av ett särskilt lagråd skulle ha bortfallit. Jag har alltså icke kunnat övertyga mig om, att man nu skulle kunna utan vidare vara med om att avskaffa lagrådet.

Vad herr Lindhagen beträffar vill han avskaffa lagrådet utan vidare. Han har flera alternativ i sin motion, men i första rummet uppställs lagrådets avskaffande som ett önskemål. I andra hand yrkas, att vissa lagförslag av social natur samt förslag, som beretts av särskilda lagberedningar, icke skulle behöva hänskjutas till lagrådet. Om det nu emellertid skulle behövas en överarbetning av förslagen, så ifrågasättes, att det skulle inrättas ett »särskilt för ändamålet utsett råd». Men hur detta skulle inrättas, har icke angivits, och jag undrar, om det icke är så, att, ifall ett sådant råd inrättades, skulle det väl bli beroende på dess sammansättning o. s. v., huruvida det skulle komma att fungera på ett bättre och socialt mera tillfredsställande sätt än det nuvarande lagrådet.

1923 års konstitutionsutskott framlade ett förslag, som bifölls av såväl första som andra kammaren och alltså även blev riksdagens beslut. I enlighet härmed gjordes från riksdagens sida en erinran till regeringen rörande lagrådets arbetsbörda. Riksdagen förutsatte, att regeringen skulle vidtaga de åtgärder, som kunde anses behövliga. För min del har jag nu den uppfattningen, att man skulle kunna i viss mån lätta på lagrådets arbetsbörda också genom den begränsning, som vi reserverar föreslå. Men framför allt anser jag, att man borde draga upp de gränser för lagrådets verksamhet, som, om jag har fattat saken rätt, verkligen voro avsedda, när lagrådet inrättades.

I Kungl. Maj:ts proposition 1908 hade vederbörande departementschef ett uttalande till statsrådsprotokollet, däri anfördes, bland annat, att granskningen av lagförslag, som landets högsta domare utöva, utgör »den säkraste borgen ej blott för lagarnas praktiska tillämplighet men för upprätthållande av enhet och konsekvens i lagstiftningen, för bevarandet av vad i den svenska rätten är egenartat och värdefullt».

Nu skulle man ju kunna vilja göra gällande, att, när lagrådet enligt Kungl. Maj:ts mening skulle undersöka bland annat lagarnas praktiska tillämplighet, skulle däri ligga, att lagrådet skulle kunna göra uttalanden om de sociala kraven överhuvud taget och sålunda ingå på en materiell granskning av frågorna. Emellertid har, såvitt jag kan förstå, detta icke varit avsikten med denna laggranskning.

Det kan nu invändas, att om man skulle göra en sådan begränsning, som vi reserverar här påyrka, skulle det möta mycket stora svårigheter att draga upp en gräns. Jag vill emellertid erinra om — och det har också motionären framhållit i 1920 års motion — att när högsta domstolen hade detta laggranskningsarbete, meddelade högsta domstolen understundom, att den icke hade inlåtit sig på någon granskning av de materiella synpunkterna. Jag är därför för min del övertygad om, att lagrådet mycket väl självt skulle kunna draga upp denna gräns, ifall man uttalade sig för densamma.

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

Man kan ju också säga, som herr Trygger anförde i sitt uttalande i frågan 1908, att lagrådet å andra sidan icke får nedsjunka till att bli enbart »formställare» i fråga om lagförslagen. Men det behöver ju icke heller ske, om man går den väg, som reservanterna här ha föreslagit, utan det blir en faktisk granskning i de avseenden, som lagrådet har att taga befattning med.

Man skulle nu, som herr Lindhagen föreslagit, kunna gå med på en skrivelse till Kungl. Maj:t i denna fråga. Jag har emellertid en känsla av att, när det i alla fall är regeringen, som här närmast bör känna, var skon klämmer, behöver det icke vara nödvändigt att skriva till Kungl. Maj:t, utan man kan lita på att, om riksdagen uttalar sin mening i denna fråga, lär väl ändå något företagas från Kungl. Maj:ts sida och förslag föreläggas riksdagen. Så brukar ju också vara vanligt. Det är det som varit bestämmande för mig, när jag icke har anslutit mig till alternativ 3) i herr Lindhagens förslag, som innebär en skrivelse till Kungl. Maj:t. Det brukar ju också vara vanligt, att, när man avlåter en skrivelse till Kungl. Maj:t i en fråga, bör man vara beredd att ge några slags direktiv, i vilken riktning undersökningen bör företagas och i vilken riktning det förslag bör gå, som förelägges riksdagen. Därom vill jag emellertid icke tvista med vare sig herr Lindhagen eller andra, som bättre förstå sig på den saken. Då jag haft denna känsla av att man icke borde avlåta en skrivelse utan att själv vara någorlunda på det klara med vad man vill, har jag icke vågat gå den vägen utan därför nöjt mig med att instämma med herr Larsson i Västerås och mina övriga medresvanter i det yrkande, som här framställts.

Jag tillåter mig sålunda, herr talman, yrka bifall till utskottets slutkläm men med den motivering, som återfinnes i reservationen av herr Larsson i Västerås m. fl.

Herr Nothin: Herr greve och talman! Det är med en viss tvekan man vågar taga till ordet så här dags på dagen och ytterligare anstränga herr talmannens säkerligen hårt frestade tålmod. Jag vill emellertid fatta mig så kort som möjligt.

Jag avser nu icke att taga upp frågan om laggranskningens vara eller icke vara. Det är nog så, att vissa svårigheter vållas av den nuvarande anordningen, men den har å andra sidan medfört så stora och avsevärda fördelar, att man först bör se till, om icke dessa svårigheter kunna avhjälpas på annat sätt. Först om det skulle visa sig, att detta icke går, blir frågan om laggranskningens vara eller icke vara i dess nuvarande omfattning aktuell.

Den siste talarens synpunkter kan jag icke dela. Att, på sätt som ifrågasatts, begränsa lagrådets yttranderätt läser icke verka arbetsbesparande. Är det så, att en person skall verkställa en lagteknisk och formell granskning, måste han också sätta sig in i saken så mycket, att han även bildar sig ett omdöme i sak.

Frågan är då, om den ifrågasatta begränsningen av yttranderätten av annan orsak skulle vara lämplig. Det kunde vara mycket att säga härom både för och emot. Jag vill emellertid här inskränka mig till att fastslå, att därest lagrådets ledamöter ha några goda råd att ge utöver vad som är det egentliga ändamålet med deras granskning, kan det ju icke vara annat än gott att säga därom. Och är det så, att de råd, som ges, icke äro sakligt befogade, blir ju ett lagförslag icke svagare eller starkare härigenom. Ett nytt lagförslag måste kunna gå fram på sakskäl och icke genom att undandragas kritik. Av denna anledning kan jag alltså icke instämma i den av herr Viktor Larsson m. fl. avgivna reservationen.

Mina betänkligheter och erinringar mot lagrådet avse de rent tekniska anordningarna för laggranskningen och sammanhänga till allt väsentligt därmed, att lagrådet fungerar såsom en från högsta domstolen och regeringsrätten full-

ständigt skild korporation. Detta medför nämligen, att regeringen ibland har svårt att veta, varmed den skall sysselsätta lagrådet och ibland har svårt att få fram de saker, som böra fram. Dessutom torde de skiften mellan olika lagråd, som alltid äro nödvändiga, om man vill med laggranskningen förbinda en kontakt med lagskipningen, vara av beskaffenhet att medföra olägenheter.

Jag skall här nämna tre exempel, som jag tror tala för sig själva. Det ena exemplet avser att visa de vådor, som kunna följa, när man till varje pris måste sysselsätta lagrådet. Det hände för några år sedan, att en justitieminister remitterade till lagrådets granskning ett synnerligen omfattande lagförslag. Detta omfattade icke mindre än 117 sidor lagtext, och remissen skedde endast några få dagar efter det justitieministern tillträtt sitt ämbete. Jag tror icke, att jag misstager mig, om jag sätter denna remiss i samband med att lagrådet skulle sysselsättas med något arbete. Lagrådet höll på åtskilliga månader med lagförslaget; under det att detta låg hos lagrådet för granskning, infordrades yttranden över detsamma från sakkunniga myndigheter; och slutet blev att lagförslaget måste göras till föremål för förnyad överarbetning, sedan lagrådet avgivit ett principbetänkande i ämnet. Detta är naturligtvis icke vad man avsett med en lagrådsgranskning.

Ett exempel på fall, där den nuvarande anordningen berett svårigheter för regeringen att få fram sina förslag, har jag här i ett statsrådsprotokoll för den 8 januari 1923. På hemställen av den Brantingska ministären infordrades då lagrådets yttrande över en fråga, som ministären ansåg vara av synnerlig vikt att få framlagd för riksdagen. Lagrådet var då sysselsatt med granskning av det stora förslaget till skogsvårdslagstiftning, och granskningen av det förstnämnda förslaget medhans icke i sådan tid, att frågan kunde komma fram för riksdagen 1923. Man kan ju ha olika meningar om skilda lagförslags lämplighet, men det lär väl icke vara mer än en mening därom, att en regering bör få fram till riksdagen de lagförslag, den anser sig böra framlägga, och att laggranskningen måste så anordnas, att den icke utgör hinder därför.

Som ett tredje exempel på svårigheter med den nuvarande anordningen tror jag mig kunna hänvisa till ett förslag, som säkerligen lär ligga den nuvarande regeringen varmt om hjärtat och vars framläggande är för landet av vikt. Jag syftar på den nya skifteslagstiftningen. Förslaget är för närvarande på remiss hos lantmäteristyrelsen, som lär komma att avgiva sitt utlåtande under de närmaste veckorna. Men hur skall regeringen bete sig med detta förslag? Remitteras det i vår till det nuvarande lagrådet, som egentligen skulle växla den 1 oktober, blir väl följden, att lagrådet måste sitta kvar; men givetvis kan det icke begäras, att ett lagråd, som sitter utöver den i lag bestämda terminen, skall kunna belastas med yttranden över andra lagfrågor än den, som föranlett lagrådets dröjsmål att bryta upp. En remiss nu lär alltså medföra, att regeringen blir avstängd från möjligheten att, så länge detta lagförslag ligger hos lagrådet, begära dess yttrande över andra frågor, och därmed sannolikt också att till nästa års riksdag få fram några större lagfrågor. Om man däremot väntar med remissen, tills ombyte av lagråd ägt rum, särskilt om detta skifte skulle ske i lagstadgad tid, den 1 oktober, lär det icke vara möjligt att få fram den stora frågan till nästa års riksdag.

Jag har med dessa exempel velat peka på de svårigheter, som äro förknipade med den nuvarande anordningen. Jag tror, att dessa svårigheter skulle till allt väsentligt kunna undanröjas, om laggranskningen åter förlades till högsta domstolen och där verkställdes på tremansavdelning. En sådan anordning för med sig, att om icke något laggranskningsarbete finnes, så kunna samtliga justitieråd deltaga i den dömande verksamheten. Skulle åter en fråga tarva skyndsamt handläggning och icke kunna i tid medhinnas av de tre justitieråd, vilka väl i regel vore avdelade för laggranskningen, funnes ju den möj-

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

lighet öppen, att en sådan fråga kunde föredragas på en *annan* avdelning i högsta domstolen, och på så sätt komma fram till riksdagen i önskad tid. Jag tror, att även med hänsyn till arbetsresultatet en dylik anordning skulle verka gynnsamt. Nu är det så, att lagrådet får gång på gång på gång lämna sitt arbete med en föreliggande större lagfråga för att under tiden behandla mera brådskande ärenden. Funnes en möjlighet att få laggranskning verkställd även på en annan avdelning, behöfde icke arbetet förryckas på dylikt sätt, utan en påbörjad laggranskning kunna slutföras utan avbrott. I sak skulle en återflyttning till högsta domstolen av laggranskningen endast medföra den olikheten, att ett regeringsråd icke, såsom nu är fallet, vore närvarande. Jag tror, att med hänsyn till högsta domstolens och regeringsrättens olika verksamhetsuppgifter denne ledamots närvaro icke är erforderlig. För mig är detta emellertid ingen principfråga. Anses det behöfligt, att ett regeringsråd är närvarande, kan det också ordnas därmed, att möjlighet öppnas för att tillkalla ett justitieråd vid behandling av lagfrågor.

Jag har här icke velat anlägga några som helst politiska synpunkter på frågan. Det är lyckligast om det icke röres upp någon politisk strid om denna fråga, utan att den behandlas rent sakligt. Min ståndpunkt sammanfaller i stort sett med herr Thulins. För att emellertid än tydligare markera, att här endast är fråga om att ordna laggranskningen på det mest praktiska sättet, anser jag lämpligt att föreslå en viss jämkning i herr Thulins reservation. Jag yrkar alltså för min del, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning, huruvida icke den åt lagrådet uppdragna laggranskningen skulle kunna uppdragas åt högsta domstolen, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranledes.

Jag har här, så gott jag kunnat, sökt att både för mig själv och kammaren endast lägga rent sakliga synpunkter på frågan.

Herr Dahl: Herr talman! Då det nu har blivit så sent, är det givetvis min plikt att så mycket som möjligt begränsa mig, då jag går att till försvar för utskottets ståndpunkt framställa några erinringar mot de föregående ärade talarna.

Som kammaren behagade finna, framgår den kritik, som rests mot nuvarande ordning för laggranskningen, på tre skilda linjer. Den första innefattas i motionärens alternativ nr 1, vari yrkas ett avskaffande av lagrådet, och såvitt jag förstår, därmed också ett avskaffande av kvalificerad laggranskning. Då jag icke här har hört något försvar för denna ståndpunkt, anser jag mig icke böra upptaga kammarens tid med att närmare ingå på detta alternativ.

Beträffande åter den andra linjen, som innefattas dels i herr Lindhagens alternativ nr 2, dels i den av herr Viktor Larsson m. fl. avgivna reservationen, ber jag få göra den anmärkningen, att jag tror, att det skulle vara nästan ogörligt att praktiskt åstadkomma den åtskillnad, som reservanterna här förorda, en åtskillnad mellan den rent juridiska eller lagtekniska granskningen, å ena sidan, och den materiella prövningen, å den andra sidan. Såvida man med juridisk granskning avser att säga, vad jag förmenar ligga i uttrycket, nämligen ett bedömande av rättsinnehållets halt och ändamålsenlighet, kommer man givetvis härvid också in på den materiella rättsprövningen. Den föregående ärade talaren har ju anmärkt därutöver, att ur arbetsbesparingssynpunkt skulle säkerligen vara föga att vinna, om man på det sättet uppdelar granskningen, ty den, som vill prestera en verkligt fullödigg lagteknisk granskning, måste naturligtvis också gå till grunden med själva sakfrågan. Jag tror således, att det står ganska litet att vinna med den tanke, som herr Viktor Larsson och hans medreservanter här vilja föra fram.

Vad beträffar herr Lindhagens yrkande att avskilja de sociala frågorna från

lagrådets granskning, har jag svårt att förstå, hur det skulle låta sig göra, om man överhuvud taget vill bibehålla en laggranskning. Vad först angår den grupp av ärenden, som herr Lindhagen särskilt framhållit, nämligen den sociala jordlagstiftningen, förhåller det sig i själva verket så, att denna s. k. sociala jordlagstiftning berör civilrättslig jordlagstiftning. Så fort man kommer in på frågor om äganderätt, brukningsrätt och dylikt, kommer man in på rent civilrättsliga spörsmål. Vidare må det anmärkas, att på ett så viktigt område som familjerätten beröras ju de sociala hänsynen i allra utomordentligaste grad. För att endast nämna de frågor, som detta är ligga under riksdagens prövning, nämligen frågorna om förmynderskapsrätten och lagstiftningen om barnavård, komma vi in på sociala spörsmål. Skulle också dessa undandragas lagrådets granskning, skulle det i själva verket bliva ganska litet kvar. Jag kommer nu över till den tredje linjen, som angives i herr Thulins reservation och som nu vunnit ett mycket sakkunnigt understöd av den sista ärade talaren. Beträffande denna reservation skall jag först tillåta mig anmärka, att den är mera osedvanlig ur två synpunkter. För det första kan det nog ifrågasättas, om icke denna reservation faller utom ramen för den ifrågavarande motionen och således knappast torde kunna här upptagas, och för det andra är den också anmärkningsvärd därutinnan, att den alldeles saknar motivering. Nu har den fått en sådan av mycket värde, dels av motionären själv och delvis av herr Nothin. Men även om jag oförbehållsamt ginge med på de synpunkter, som herr Nothin här framhållit, förefaller det mig vara rätt betänkligt, om man i en så utomordentligt betydelsefull fråga skulle våga sig på en riksdagsframställning, utan att ärendet fått den förberedande behandling, som dock förutsattes, genom ett utskotts prövning. Herr Thulin har endast i sista upploppet vid ärendets behandling snuddat vid denna synpunkt. Den har icke förts fram i diskussionen inom utskottet och har sålunda icke heller fått den belysning, som den möjligen då skulle kunnat få i utskottets betänkande.

När man endast äger andrahandskunskap om ärendenas behandling i lagrådet och högsta domstolen, måste man naturligtvis med mycken auktoritetstro ställa sig inför de uppgifter och de åsikter, som framhållits av herr Nothin. Men det må dock vara tillåtet att mot bakgrunden av allt vad som förekommit tidigare, när lagrådet inrättades, ställa sig något reserverad mot herr Nothins så tvärsäkra förhoppning, att de olägenheter, som vidlåda arbetet i lagrådet, skulle avhjälpas genom en överflyttning av laggranskningen till högsta domstolen. Visst kan det sägas, att det är svårt att avpassa ebb och flod i lagförslagstillgången, så att det ständigt finnes en tillfredsställande myckenhet av anrättningar på lagrådets bord, men frågan är väl, om icke svårigheterna ur denna synpunkt skulle bliva lika stora, om arbetet överflyttades till högsta domstolen. Herr Nothin erinrar om, att man då skulle vid tillfälligt behov kunna expandera granskningen sålunda, att man läte den fortgå på två avdelningar. Det är riktigt och däri låge naturligtvis en viss fördel. Men man får å andra sidan tänka på, huru detta skulle kunna inverka på högsta domstolens arbete. Skulle man på förhand hava gjort en uppdelning på avdelningar för viss tid, eller skulle den successivt och mera kasuellt ordna allt efter som lagförslagen strömmade in? I det senare fallet bleve det naturligtvis mycket svårt att ordna högsta domstolens arbete. Jag föreställer mig, att det skulle bliva svårt icke bara för högsta domstolens ledamöter utan också vanskligt med hänsyn till ordnandet av revisionssekreterarnas föredragningar. Det skulle, så vitt jag förstår, återinföra alla de olägenheter, som föranledde, att man på sin tid ansåg nödvändigt att avlyfta laggranskningen från högsta domstolen.

Jag har haft tillfälle, sedan jag tog del av herr Thulins reservation, att muntligt inhämta ett par medlemmars av högsta domstolen mening angående en så beskaffad eventuell omläggning, och jag träder väl icke grannlagenheten för

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

när, om jag säger, att det yppades mycket stora betänkligheter, med hänsyn till den vederbörliga ordningen för arbetet i högsta domstolen, mot en så beskaffad reform. En ledamot av högsta domstolen, som var med på den tiden, då laggranskningen, enligt den gamla ordningen, försiggick där, har uttalat att hans minne av arbetet från den tiden var av den beskaffenhet, att han måste ur rättskipningens synpunkt på det livligaste önska, att icke detta arbete måtte återföras till högsta domstolen.

Men jag skall, som jag förut antydde, för närvarande lämna den frågan å sido, huruvida möjligtvis det skulle utan allt för stora vanskligheter låta sig göra att återflytta detta arbete till högsta domstolen. Jag vill däremot ånyo framhålla, att det förefaller mig, som om det skulle vara alldeles för äventyrligt att denna kammare skulle påtaga sig att utan det noggranna övervägande, som ett så allvarligt ärende kräver, göra en framställning.

Jag får därför, herr greve och talman, sluta med det yrkandet, att utskottets hemställan måtte vinna kammarens bifall.

Herr Nothin: Herr talman! Beträffande först den siste ärade talarens betänksamhet, huruvida det framlagda yrkandet faller inom ramen för motionen, vill jag hänvisa till motionens tredje punkt, som tämligen säkert lär berättiga mig att framställa mitt yrkande.

Vad angår herr Dahls betänksamhet i fråga om huru arbetet skulle kunna anordnas inom högsta domstolen, så vill jag erinra därom, att med det nuvarande arbetssättet åtnjuta 4 ledamöter av högsta domstolen så kallade lediga veckor för avarbetande av cirkulanter och annat dylikt. Nu gällande fullföljds-lag, som ju förutsätter en i viss mån extra ordinär behandling av så kallade dispensärenden, medför, att det allt emellanåt konstitueras en extra tremansavdelning för behandling av dylika dispensärenden. Svårigheter lära väl då icke heller förefinnas att även för behandling av vissa lagfrågor konstituera en dylik extra avdelning. Jag vill emellertid framhålla, att vad jag nu ifrågasatt är, icke, att riksdagen nu skall kunna angiva, huru frågan skall kunna lösas, utan endast att riksdagen skall hänvisa på behövligheten av ett förnyat övervägande och begära ett sådant; och den äventyrligheten borde väl icke förefalla så avskräckande.

Slutligen kan jag icke undvika att nämna ett par ord med anledning av herr Dahls hänvisning till den tidigare laggranskningen i högsta domstolen. I anledning av hans därvid gjorda parallell med den av mig ifrågasatta anordningen vill jag framhålla, att förhållandena förr voro ganska olika mot nu. Lagärendena föredrogos då på en vanlig, om jag får använda ordet, rättegångsavdelning med i regel 7 ledamöter närvarande. Det är klart, att laggranskningsarbetet då tog åtskillig tid i anspråk. Särskilt försvårades samarbetet och överläggningarna mellan ledamöterna i de fall, då dessa efter avslutad fördragning av ett lagförslag indelades till tjänstgöring på olika avdelningar i högsta domstolen. Jag har med mitt förslag ifrågasatt den anordningen, att tre av högsta domstolens ledamöter skulle för en längre eller kortare tid, men dock tämligen permanent, avdelas för laggranskningsarbetet.

När konstitutionsutskottet 1908 hade att handlägga frågan om lagrådets inrättande, framhöll det tre huvudfördelar, som man skulle vinna. Den första var lättandet av högsta domstolens arbetsbörda; men det kan ju icke sägas, att arbetet blir tyngre för högsta domstolen, om dess tre lagrådsledamöter i stället sitta uppe i högsta domstolen med skyldighet att deltaga i lagskipningen, i den mån arbetet lämnar tillfälle därtill. Den andra fördelen, som utskottet ville vinna, var ett intimare samarbete vid laggranskningen och enklare former än förut i högsta domstolen. Jag har ju redan nämnt, att man skulle nå samma fördel, ifall arbetet förlades till högsta domstolen på sätt, som jag ifrågasatt.

Den tredje och sista fördelen var, att genom lagrådets införande skulle skapas möjlighet att för laggranskningsarbetet utvälja de lämpligaste ledamöterna. Ja, ett sådant urval, i den mån det sker, kan lika väl äga rum, om vissa ledamöter avdelas för granskning inom högsta domstolen, som om de avdelas för granskning i ett särskilt lagråd.

Jag vill slutligen understryka vad en föregående talare sade, nämligen att högsta domstolen på sin tid ställde sig rätt betänksam mot inrättandet av lagrådet.

Herr Hederstierna: Jag skall bara be att få säga några ord i anledning av vad herr Nothin sagt.

Jag var själv ledamot av högsta domstolen på den tid, då man hade laggranskningen där, och det var nästan alltid så, att en avdelning av högsta domstolen fick sysselsätta sig med laggranskningen, och jag tror i motsats till herr Nothin, att det mycket sällan — under min tid åtminstone — satt sju ledamöter i denna avdelning för laggranskning utan i allmänhet bara fem.

Nu vill herr Nothin föra oss i stort sett tillbaka till samma förhållande, som rådde före lagrådets inrättande. Då var det emellertid allmän klagan inom högsta domstolen över den stora balans, som uppstod på lagskipningsfrågor. Den balansen har numera, såvitt jag vet, i ganska hög grad förminskats, om icke rent av försvunnit. Skulle nu laggranskningen föras åter till högsta domstolen, skulle det naturligtvis komma att ske på lagskipningens bekostnad, och jag hemställer, om detta vore lyckligt. Nu kan visserligen herr Nothin säga, att hans förslag innebär, att det blir tre justitieråd i stället för fem, som det var under min tid, såvitt jag minns. Men då blir det ju två lediga. Tre äro upptagna, och de tillhöra jämte de två andra en och samma avdelning inom högsta domstolen. Var skall man sätta dessa två? De kunna icke ensamma bilda någon avdelning. Så det blir nog samma förhållande, som då jag tjänstgjorde där första gången, att det kommer att gå ut över lagskipningen.

Nu vill herr Nothin dessutom med detta förslag vinna, att man i särskilt pressande fall skall kunna sätta till 2 avdelningar. Ja, det har t. o. m. hänt, tror jag, för några år sedan, då laggranskningen skedde i högsta domstolen, att tre avdelningar av högsta domstolen fingo sitta och granska lagfrågor. Man ser därför, hur lätt det går att komma in på de gängorna, om en regering, som vill ha fram lagar, lägger det ena lasset efter det andra på högsta domstolen, och det sker i så fall på bekostnad av lagskipningen.

Jag tror därför, att det vore en synnerligen beklaglig återgång till gamla olägenheter, som man skulle vinna genom att gå herr Nothins önsknings tillmötes, och jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Här förekomma många olika meningar och även förslag till kammarens beslut. Jag vill om dem i allmänhet säga, att denna motion, för den händelse man icke vill ställa sig på status quo, dock bör föranleda något beslut och icke bara, som vissa reservanter påyrka, ett förslag till reform av motiveringen, utan att man sedan fullföljer det i form av ett yrkande. Man har visserligen trott, att denna motivering, ifall den vunne avsevärt understöd i riksdagen, skulle så imponera på lagrådet, att det skulle avhålla sig från att ingå i saklig prövning av förslagen och inskränka sig till det tekniska. Jag tror icke, att den kan hava en sådan verkan, och jag undrar, om lagrådet ens är berättigat till att utan mera tydliga anvisningar på det sättet inskränka sin granskning och undandraga själva saken sin uppmärksamhet, och inrikte den blott på formerna, som skola tjäna själva saken. Det har visserligen hänt, att högsta domstolen på sin tid en och annan gång, då den tyckte, att ämnet var för främmande eller för vidlyftigt, yttrat, att domstolen, som icke funnit an-

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

ledning att ingå i granskning av själva lagförslaget principer, finner beträffande den juridiska formuleringen anledning att framställa en del erinringar. Det går således för sig, som reservanterna föreslagit, till vilka herr Ljunggren anslutit sig. Men det har också sina sidor att undandraga innehållet en granskning av dem, som skola pröva själva formen, vilken i alla fall skall tjäna innehållet.

Den största olägenheten med lagrådet är, att det hindrar i viktiga fall regeringen att för riksdagen framlägga ett förslag, som bör och måste fram för riksdagen. Det är ett verkligt missförhållande, som man icke, tycker jag, får förbise.

Beträffande sedan ett annat missförhållande kommer man in på en mera tvistig fråga, nämligen den om lagrådets kompetens att bedöma sociala lagar, och de reservanter, till vilka herr Ljunggren anslöt sig, ha just tagit hänsyn härtill. Det är nämligen klart, att de, som anse, att man beträffande den sociala lagstiftningen bör göra så litet som möjligt, gärna se, att man har en broms i lagrådet, medan däremot de, som gärna vilja ha fram sociala synpunkter, icke tycka om denna broms, och på det sättet kan man på den punkten icke komma överens.

Men så ha vi en liten sak till, som herr Dahl berörde, nämligen att sådana lagförslag, som äro framlagda av lagberedningen och processkommissionen med deras ofantliga apparat, skola gå till lagrådet i och för granskning. Det vållar tidsutdräkt och omkostnader samt blir en överloppsgärning, på vilken man dessutom kan anmärka, att dessa förslag merendels äro uppgjorda av mera kompetenta personer än dem, som senare skola granska dem. Lagrådets ledamöter tillsättas nämligen utan särskild fallenhet för sitt uppdrag. I tur och ordning bli högsta domstolens medlemmar för en kortare tid ledamöter i lagrådet. När det stora processlagförslaget och den stora civillagen bli klara, skola de gå till lagrådet för granskning, och dessa förslag komma då till en myndighet, som icke alltid men i de flesta fall är mindre kompetent än de personer, som uppgjort förslagen. I varje fall kommer lagrådet lätt att drunkna i dessa stora frågor, som därigenom hindra andra viktiga lagars framkomst. Det är nästan ogörligt att få någon rätsida på denna angelägenhet, därför att det här gäller en gammal klenod, vilken vi fått från 1809 års lagstiftning, och som därför blivit en sådan där tabu, som man icke får röra vid. Intet annat land har behövt en dylik institution, men vi skola dragas med den. Jag har kunnat följa denna institutions verkningar länge och på många sätt. Hela tiden har det varit klart för mig, huru olämplig apparaten i själva verket är.

Den enda rationella lösningen är enligt min mening att inrätta en kraftig lagbyrå inom justitiedepartementet. För varje lagförslag man behöver, kan man då tillkalla personer, som verkligen äro något inne i frågan, och de kunna sättas att sköta saken på sådant sätt, att den kommer fram i rätten tid.

Av lagrådets medlemmar är en medlem av regeringsrätten, medan de tre övriga äro ledamöter av högsta domstolen. De utses tämligen i tur och ordning och få ofta behandla en hel del frågor, som för dem äro främmande. De beklaga sig ofta över, vilket ofantligt arbete de ha för att sätta sig in i saken. Icke behöves väl ett lagråd för att en del bisittare skola få tillfälle att lära sig en sak, utan det är väl befogat, att lagrådets medlemmar på ett rationellt och kunnigt sätt kunna behandla de saker, som överlämnas till dess prövning. Lagrådet är emellertid som sagt en sådan där buddhabild, som svenska folkets jurister och därför även det övriga svenska folket pliktskyldigast vörda, och därför skall det nödvändigt finnas kvar.

Emellertid, herr talman, föreligger här en erinran mot bristerna i det nuvarande systemet och den tekniska behandlingen, som jag tycker, att man i varje fall skulle kunna vara tämligen enig om. Därför kan jag för min del

icke förstå annat än, att det tredje yrkandet i min motion är det, som passar situationen. Mitt yrkande där är följande, »att riksdagen ville anhålla, att regeringen ville taga under övervägande de olägenheter, som äro förbundna med den åt lagrådet uppdragna lagberedning, samt för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i regeringsformen och andra åtgärder, som av detta övervägande kunna föranledas». Jag skall emellertid be att få ändra det därhän, att jag nu hemställer, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande de olägenheter, som kunna vara förbundna med den åt lagrådet uppdragna lagberedning, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill detta övervägande kan föranleda.

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i herr Thulins vid utlåtandet fogade reservation; 3:o), av herr *Nothin*, att kammaren måtte besluta, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, huruvida icke den åt lagrådet uppdragna laggranskningen skulle kunna uppdragas åt högsta domstolen, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranleddes; samt 4:o), av herr *Lindhagen*, att kammaren måtte besluta, att riksdagen skulle anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande de olägenheter, som kunde vara förbundna med den åt lagrådet uppdragna lagberedning, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill detta övervägande kunde föranleda.

Därjämte hade beträffande motiveringen framställts ett särskilt yrkande, till vilket herr talmannen ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt de under 1:o) — 4:o) här ovan upptagna yrkandena och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de tre återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående voteringen, och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Nothins* yrkande.

Jämväl om kontrapositionens innehåll åskades emellertid votering. I anledning härav och sedan till kontraposition vid den sålunda begärda omröstningen antagits bifall till herr *Lindhagens* yrkande, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 13 antager bifall till herr *Nothins* yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Lindhagens* yrkande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 16;

Nej — 40.

Om lagrådets
avskaffande
m. m.

(Forts.)

I följd därav uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Nothins under överläggningen gjorde yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 29.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade endast yrkats att densamma skulle antagas att lyda så, som förordats i den av herr Larsson i Västerås m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering oförändrad samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning om anvisande av anslag till ersättande av vissa genom eldsvåda å Galärvarvet förstörda inventarier; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående inredning och möblering av nybyggnaden för folkskoleseminariet i Umeå m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas samt återupptagas först vid ett annat sammanträde ävensom att i följd härav de anslag, som utfärdats till sammanträdet fortsättande på aftonen, måtte få nedtagas.

Vad herr talmannen sålunda hemställt bifölls.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner blevo propositionerna nr 74 och 77 på begäran bordlagda, varemot propositionerna nr 78 och 79 hänvisades till bevillningsutskottet.

Herr Sandegård avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen m. m.

Motionen hänvisades till behandling av lagutskott.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 7 A, till Konungen i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1924—1925 under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om kommunal- och stadsfullmäktigevals verkställande vid samma förrättning som val av landstingsmän;

statsutskottets utlåtande nr 5, angående regleringen för budgetåret 1924—1925 av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående beredande åt i ödemarkerna i rikets två nordligaste stift anställda präster av ökade möjligheter att vinna befordran inom andra stift;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § i lagen den 31 maj 1918, innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län m. m.; och

nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 50, 54, 80, 91, 93, 124, 132 och 133 §§ i lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag, dels ock en i anledning av propositionen väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5,58 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 14 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Lübeck* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 75, angående rörelsekapital för telegrafverket; och

nr 76, angående anslag för påbörjande av arbetena å statsbanan Jörn—Gubblijaure.

Justerades protokollen för den 8 och den 11 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 48, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 17 under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:
nr 54, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning; och
nr 55, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 74, angående tillägg till instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 77, angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, statsutskottets utlåtande nr 5, samt första lagutskottets utlåtanden nr 12—14.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att statsutskottets utlåtande nr 5, angående regleringen för budgetåret 1924—1925 av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, måtte sättas sist på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 75 och 76.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,07 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.